

Yesu Kalisi-te banye nivasa lohvu Luk kaavu

Luk kaavu vakasin-anjo vu Tiopilas

1 ¹“O himbop Tiopilas, hil ngeeyaata kaavu vakasin lak va pin sen Anutu wiing hôôk hey lavuun-ato, ²^bond sil oo kaavu lohvu hil sen layi vaa-ju lak mend vu munggin-ande yoo mondanêêl vakasin langaah-ato, ond hil-anju lanêêl vakasin-anja vu hey. ³Tombe saalingin va yuuh amêê-ju danggakook pin nivasa lôôt, tombe mem sa kangg vu nambe soo kaavu nanjip nivalok nohvu va sen bôôy-anjuuto be saambiing naas vu hong, ⁴in ganjak ni naambe va sen hil tatekin vu hong-ato ond keen lôôt. Om sa naanêêl vu hong.

Angela nêêl vu Sakaalia nambe vane navu gako noow Jon

⁵“Hôôk busin sen Helot tu hil Yudia-te omaaho lulemak-ato, ond hil sen datung salivangin-ato ti nando, haale nambe Sakaalia, ond yi vu kul vaha salivangin-aso vaalu sen Abaisa-te hil vu taamusin-ato, tonde Sakaalia vane Elisabet ond yik yite danggakook neep vu Aalon-ate noondin having. ⁶Anutu yi Sakaalia yuuh Elisabet anivasa, in yuuh oo samu Omaaho Bop-ate vakasin osin tanasin pin de vakasin ma. ⁷Lemu yuuhaneênd unoopasiv ma, in Elisabet oo naale muuh-ambe yuuh ahondoos tata lak.

⁸Tonde Sakaalia having kul vaha salivangin-aso vaalu sen sil dangga timuu-to, ond sil lalup-ambe lalukala Anutu-te dumb bop alo. ⁹^dTonde hil sen datung salivangin-anju silate gambum ti neep, om sil laate tatuuh atombe tok la hato hôôk Sakaalia me, in taato naambe dukana Omaaho Bop-ate dumb alo vaambuung-ambe basi va galovasa na vu Anutu. ¹⁰Om lukala monasi va galovasa la vu Anutu, tonde hil ngeeyaata lalu-daale voon-ambe mondalohak. ¹¹Tonde sim Sakaalia yi de angela ti hato vu be naale alata vaalu la osin nama vasa sen kin galovasaa-to. ¹²Sakaalia

^a 1:1 Sin 1:1 ^b 1:2 Jon 15:27 ^c 1:5 1Kro 24:10 ^d 1:9 Eks 30:7

yi angela-jū tombe vindis-ande naha lak lôôt, ¹³le angela nêêl vu nambe, “Sakaalia, game ganjêênin e, in Anutu hango gate lohakin lung la. Vanem Elisabet e gako gate nomaatuk, tombe onaateey haale naambe Jon. ¹⁴Om galompayo navu nivasā jak-ambe onaapêêlis, tombe tangganaan gako le mem hil ngeeyaata le daapêêlis gaving. ¹⁵“Tombe Omaaho Bop e ji onoom-anju naambe omaaho osin haale bop, de me-le naanum wain osin bel aniwêêk e, de sen naahen baale dôôk tangganaan baambu-u-to ond Vavi Vaambuung e dôôvu yi. ¹⁶Tombe sim le biing-ambe hil Islel ngeeyaata le langgilin sil lanaah vu silate Omaaho Bop Anutu. ¹⁷“Onoom-anju ond le niwêêk osin Vavi Vaambuung dôôvu nohvu sen Eliya bôôy-ato, tombe le naamunggin vu Omaaho Bop, de le biing-ambe himbop-aso langgilin londpayo naah vu noondin, tonde le biing-ambe hil kalêêsīn ambu-so langgilin sil in nambe sil sapa nohvu sen hil anivalok-ato, tonde samu sil in sil oo mongganggin Omaaho Bop navu naam.”

¹⁸“Tombe Sakaalia nêêl vu angela nambe, “Sale anjak ni jak vaati naambe vakasin-anja le nôôn jak? In haay ahondoos vêêh tata lak lung laa-to.” ¹⁹^hLe angela nêêl laah nambe, “Sa Gabiel sen soo naale hôôk Anutu mêê-to, ond wiing sa laam in nambe sa gako banye nivasaa-jo naam-ambe sa naanêêl vu hong. ²⁰ⁱOm ongango le, sate vakasin-anjo yoo le nôôn jak hôôk yite busin nivalok.

Le game gawii-having e, om game le bakaas e, olavam e nama na de na nohvu busin sen va pin-anjo nôôn jak e mem.”

²¹Nêêl lung atonde hil oo mondanggin Sakaalia lôôt, tombe kand vu nambe mak vaati wiing om nando ahusaandiin lôôt hôôk dumb alo vaambuung-anjuuto. ²²Tombe hatō, lemu me-lohvu nambe bakaas vu sil e, yik navu taato va lak nama mu in ka ma, om lalak ni nambe peey e yi vati yoow vu dumb alo vaambuung-ato. ²³Sakaalia yoo nando monawiing kul hôôk dumb alo lôôt-ambe yite busin lung la, le mem hatō be laah baan.

²⁴Lung atonde vane Elisabet noow hôôk, om yoo nando tatimasin hôôk bayêên alo lohvu kwaav namaavaalu, de nêêl nambe, ²⁵^j“Gêên Omaaho Bop yoo samu sa nivasā nambêênjo, in bôôy sa ningg namum hôôk omaahonôôn amend in sanêêngg unoopasiv ma, le sim gêên ond Omaaho Bop wiing-ambe sa ningg mumīn-ato ma la.”

Angela nêêl vu Malia nambe navu gako noow Yesu

²⁶Kwaav namaavaalu vindak ti lung la, le mem Anutu wiing angela Gabiel la bayêên bop ti neep Galili, bayêên haale nambe Nasaale. ²⁷^kOnd angela-jū la vu vehaavu ti sen lanêêl lak moow ti haale nambe Yusep.

^e 1:15 Nam 6:3 ^f 1:17 Mat 17:11-13; Mal 3:1; 4:5-6 ^g 1:18 Jen 18:11 ^h 1:19 Dan 8:16; 9:21; Hiblu 1:14 ⁱ 1:20 Luk 1:45 ^j 1:25 Jen 30:23 ^k 1:27 Mat 1:16,18; Luk 2:5

Yusep-anju ond danggakook neep vu Devit-ato, ond vehaavuu-ju haale nambe Malia. ²⁸ Tombe angela Gabiel la valup-ambe nêêl vu nambe, “O Malia, Omaaho Bop Anutu ka pasiv in hong-ambe nando having hong.” ²⁹ Malia hango lavaa-ju tombe yêênin lôôt, de ka vu nambe, “Mak vakasin-anju dangga nambe va?” ³⁰ Tombe angela nêêl vu nambe, “Malia, game ganjêênin e, in Anutu nayi hong nivasa. ³¹ ¹De onggango le, unoopasiv moow ti navu dumbaale galompayo, tombe onggako ond onaateey haale naambe Yesu. ³² ^mUnoopasiv-anja le gako haale bop, de Anutu baandoni le naanêêl naambe yite Noow keen. Omaaho Bop Anutu le biing-ambe naatu omaaho lulemak, yik naambe sen yite himbop Devit-ato, ³³ in ganggin Yaakop-ate hil vu taamusin, tombe yite kul-anjo me-le jung na le, yoo le mando danggata osin danggata.”

³⁴ Tombe sim Malia lingin angela nambe, “Vaa-ja le nôôn jak naambe va? In same alak vu moow ti le.” ³⁵ ⁿLe angela nêêl vu nambe, “Vavi Vaambuung e jakanaas hong, tonde Anutu-te niwêêk e naas naambiyy kôôh

vu hong, om unoopasiv vaambuung sen onavu gako vu taamusin-ato ond le daanêêl naambe Anutu Noow. ³⁶ Angge, gaandemaavêêh Elisabet ond tata lak lung la, de danêêl nambe naale muuh, le ma de gêên ond unoopasiv moow lukaale lopayo be kwaav namaavaalu vindak ti lung la ni. ³⁷ ^oVati me-nimeen vu Anutu le, yoo lohvu nambe biing va pin.” ³⁸ Tombe Malia nêêl nambe, “Ke, Omaaho Bop-ate unaavepasiv sa, om lung-ande vakasin sen ganêêl lak saa-ja nôôn jak.” Lung atonde angela havuuh Malia de la.

Malia la vu Elisabet

³⁹ Tombe yik Malia kandi pavis-ambe la taaku kandu be la valup hil Yuda-te bayêên bop ti, ⁴⁰ tombe huli-la Sakaalia baan-ambe vakaas vu Elisabet. ⁴¹ ^pElisabet hango Malia lava tombe unoopasiv sen naale hôôk Elisabet alopayôô-to vaake yi, tonde Vavi Vaambuung hôôvu Elisabet ⁴² ^qom nêêl lava bopaata nambe, “Anutu wiing samu samu vu hong savok vêêh-aso pin, tonde unoopasiv sen naale hôôk galompayôô-ja ond yik Anutu le samu yi gaving. ⁴³ De sa vaati ondeey sate Omaaho Bop tangganaan laam vu saa-jo? ⁴⁴ Angge, sa hango olavam atombe unoopasiv sen naale hôôk sa baambungg-ato pêêlis-ambe vaake sa. ⁴⁵ ^rGakam vasa in gawii-having vakasin pin sen Omaaho Bop nêêl vu hong lung la nambe le nôôn jak-ato.”

¹ 1:31 Ais 7:14; Mat 1:21-23 ^m 1:32-33 Ais 9:7; 2 Sml 7:12,13,16; Dan 7:14; Mai 4:7

ⁿ 1:35 Mat 1:20 ^o 1:37 Jen 18:14 ^p 1:41 Luk 1:15 ^q 1:42 Diu 28:4 ^r 1:45 Luk 1:20

Malia pêêlis la vu Anutu

⁴⁶ *Tombe Malia nêêl nambe,

“Sa longgpaya nako Omaaho Bop ak, ⁴⁷tonde sa kanungg napêêlis vu sate Anutu sen nahôôvu saa-to ⁴⁸in yite vêêh kul malis ti sa, lemu yoo ka vu sa. Om gêên-anjo de vu taamusin, hil vu taaku pin e daanêêl naambe Anutu wiing samu samu vu sa. ⁴⁹In Anutu sen niwêêk lôôt-ato ond yoo wiing va bopaata vu sa, ond yoo haale vaambuung, ⁵⁰de yoo ka pasiv in hil pin sen dayêênin yii-to, vu bôôy-ambe vu taamusin, de nalak busin pin. ⁵¹⁠Tonde nama yoo nawiing kul aniwêêk, de hil sen yoo datee sil ak-ato ond hatiyy sil-ambe lavuuh taale osin kand hateesin, ⁵²de laanggôôl hil alulemak-aso tonde hako hil malis ak. ⁵³⁠De hil sen dayimb ahend-ato ond vu va nivasa vasa be lohvu sil lôôt, de luus kupak dangga-so be lala namand malis amu. ⁵⁴⁠De hôôvu yite noondin Islel-aso, in yoo ka vu yite vakasin ka pasiv-ate ⁵⁵⁠sen nêêl vu yate himbop-aso bôôy nambe le ka pasiv in sil-ato, yik nêêl vu Abalaam osin yite hil sen lanaam vu taamusin-ato be le nanjip danggata.”

⁵⁶ Malia nêêl lung atonde nando having Elisabet lohvu kwaav yaal, le mem laah baan.

Elisabet hako nowaatuk Jon

⁵⁷Busin sen Elisabet navu gako noow-ato lung la om hako nowaatuk.

⁵⁸ Tombe Elisabet-ate hil sen sil dangga timu, osin hil sen sil ambaand timuu-to, ond lango banye nambe Omaaho Bop aka pasiv lôôt in Elisabet, om sil lapêêlis having yi.

⁵⁹⁠Tonde busin namaavaalu be vindak yuuh lung la le mem ti sen tu yaal-ato ond sil lasupin lalaam in galaah unoopasiv aninaavi, tonde lawiingin nambe daateey mangganaan Sakaalia haale jak yi, ⁶⁰le ma de tangganaan nêêl nambe, “Malis, yiyi naateey haale naambe Jon.” ⁶¹ Tombe lanêêl vu nambe, “Gate vaheey-ame haalend nambêênja dando le.” ⁶² Om sil oo motaato lak namand-ambe dalingin mangganaan nambe wiingin nambe daateey yêêv lati jak noow, ⁶³ om taato be lako tapale pasiv ti laam, tombe kaavu nambe, “Haale Jon,” tombe sil pin lavindis lôôt. ⁶⁴ Tonde pavis atombe Sakaalia avi osin dalaan ahelavis ak laah, de vakaas osin hako Anutu haale lak. ⁶⁵ Tombe Sakaalia-te hil pin se sil ambaand timuu-to layêênin lôôt, tonde

* 1:46 1 Sml 2:1-10 † 1:48 Luk 1:25; 11:27 ⁂ 1:50 Saam 103:13,17 ⁂ 1:51 2 Sml 22:28

⁂ 1:52 Iyop 12:19; 5:11; Saam 147:6 × 1:53 1 Sml 2:5; Saam 34:10; 107:9 ⁂ 1:54 Ais 41:8; Saam 98:3 ⁂ 1:55 Mai 7:20; Jen 17:7; 18:18; 22:17 ⁂ 1:59 Jen 17:12; Lev 12:3; Luk 2:21

⁂ 1:60 Luk 1:13

hil oo lakaas in va pin-anjo, de lanêêl banye be la lohvu hil Yuda-te taaku kandu pin. ⁶⁶Tombe hil pin sen lango vaa-ju banyêê-to ond kand navu lôôt-ambe lanêêl nambe, “Taamusin e unoopasiv-anjo le naambe vaati?” Lanêêl nambêênju in lalak ni nambe Omaaho Bop-ate niwêêk nando having yi.

Sakaalia pêêlis la vu Anutu

⁶⁷Tonde Vavi Vaambuung hôôvu mangganaan Sakaalia om nêêl vakasin nôôn langaah nambe,

⁶⁸“Yiyy gako Islel-ate Omaaho Bop Anutu haale jak, in laam in dôôvu yiyy-ambe nôôh yiyy vêêl. ⁶⁹Om holin yite omaaho niwêêk ti kandi vu yite kul vaha Devit-ate hil vu taamusin in nambe dôôvu yiyy-ato, ⁷⁰lohvu vakasin sen Anutu yoo wiing-ambe yite hil vaambuung lanêêl langaah bôôy-ato nambe ⁷¹le nôôh yiyy vêêl in yate vaavis-aso namand, osin nôôh yiyy vêêl in hil sen ahend kalin lôôt vu yiyy-ato. ⁷²In ka pasiv in yate himbop-aso bôôy, osin yoo ka navu yite vakasin vaambuung sen jôôy bôôy-ato, ⁷³in nêêl osin vakasin keen vu yate himbop Abalaam, om navu biing nohvu sen nêêl bôôy-ato nambe ⁷⁴le nôôh yiyy vêêl in yate vaavis-aso namand, in nambe yaanohak vu yi, de yame le aanjêênin e, ⁷⁵tombe yiyy naatu yite hil vaambuung osin hil anivalok jak busin pin.

⁷⁶Tonde hong unoopasiv-anjo, ond hil e daanêêl hong naambe Anutu Baandoni-te omaaho sen nanêêl yite vakasin langaah-ato, in gale naamunggin in samu Omaaho Bop-ate mopaatôôv, ⁷⁷de gale naanêêl vu yite hil in lanjak ni naambe kawiiy silate nipaya na, ond mem le gako sil nom. ⁷⁸Yate Anutu sen yoo ka pasiv bopaata lôôt-ato ond yoo le biing melangaah baandoni dukanaam vu yiyy, ⁷⁹in naatum melangaah vu hil sen dando hôôk mekanuu-to, tonde naatum vu hil sen dayêênin nambe davu lanjimb-ambe lana mend namaa-to, tonde taato mop sen yalonggpayo melaas-atêeto vu yiyy in nambe yiyy sapa.”

⁸⁰Lung atonde dando be unoopasiv-anjo bop ak-ambe lopayo la vu Anutu niwêêk, le mem la nando taaku lumbalaamb lôôt-ambe la valup busin sen-ato, le mem tok lom-ambe taato yi vu hil Islel.

Malia hako Yesu

(Matai 1:18-25)

2 ¹Hôôk busin-anju hil Lom-ate yêêv bop Sisa Ogastas nêêl nambe sil kaavu omaahonôôn pin haalend. ²Kul-anjo lako lak nyendoos

^c 1:68 Saam 41:13; 72:18; 106:48; Luk 7:16 ^d 1:69 Saam 18:2 ^e 1:71 Saam 106:10

^f 1:72 Jen 17:7; Lev 26:42; Saam 105:8-9; 106:45 ^g 1:73 Jen 22:16-17; Mai 7:20

^h 1:75 Tit 2:12-14 ⁱ 1:76 Ais 40:3; Mal 3:1; Mat 3:3 ^j 1:77 Jer 31:34 ^k 1:78 Ais 60:1-2

^l 1:79 Ais 9:2; 58:8; Mat 4:16 ^m 1:80 Luk 2:40; Mat 3:1

hôôk busin sen Sailinias tu yêêv bop-ambe nanggin Siliaa-to, ³om hil pin lalaah sil ambaand dangga dosin ti ti in nambe kaavu sil haalend.

⁴Tombe Yusep kandi vu bayêên Nasaaleet vu Galili be la valup Yudia-te bayêên bop sen Devit ambaan bôôy-ato, danêêl nambe Betlehem, in Yusep-ate danggakook neep vu Devit. ⁵"Om yuuh vane Malia lala in kaavu yuuh haalend, tonde Malia noow hôôk.

⁶Yuuh lala dandôô-ju be ngaaho lak in Malia gako noow, ⁷tombe Malia hako nowaatuk-ambe vayum hôôk tôômb-ambe hambe neep hôôk bik-asote kaambum, in omaahonôn lahilin bayêên vaatêêvak-ate de taaku vuun ti me-neep e.

Angela lanêêl Yesu banye vu bik sipsip heendin-aso

⁸Vu taaku-ju vaheey mon danggin bik sipsip vu paahup alo hôôk busin, ⁹tonde Omaaho Bop-ate angela la hatu vu sil, de Omaaho Bop-ate nikaapulisi têêlang-ambe lohvu sil pin, tombe sil layêênin lôôt, ¹⁰lemu angela nêêl vu sil nambe, "Ham-ame anjêênin e. Ham gango, sa laam in naanêêl banye nivasa ti naas vu ham, tombe hil pin davu daapêêlis lôôt. ¹¹In gêên-anjo vêêh ti hako noow neep Devit-ate taaku Betlehem, ond hamate omaaho sen ham natung mem in nambe dôôvu ham-ato, in yi omaaho sen Anutu yoo holin yi vulôôt-ato osin yi Omaaho Bop. ¹²Om ham ana gato be ham anjak ni naambe vakasin-anjo keen, in ham e angge naambe sil layum unoopasiv ti hôôk tôômb-ambe lambe neep hôôk bik-asote kaambum."

¹³Angela nêêl nambêênju, tonde pavis atombe hil baandoni ngeeyaata lôôt lato daale having angela tii-jôôto, be lavand hôôk Anutu nambe, ¹⁴"Yiyy gako Anutu haale jak vu baandoni, tonde vakasin melaas nanjip vu hil sen Anutu nayi sil anivasaa-to."

Bik sipsip heendin-aso lala dayi Yesu

¹⁵Angela lavuuh sil-ande lalaah baandoni lung la, le mem bik sipsip-ate heendin-aso lanêêl nambe, "Ham-o, yana Betlehem-ambe yaangge va sen gêên Omaaho Bop nêêl banye vu yiyy-anjôôto le." ¹⁶Om sil kandi pavis-ambe lala lalup atombe latovu Malia yuuh Yusep dando, tonde unoopasiv neep hôôk bik-asote kaambum.

¹⁷^PLayi lung la tonde latulin vakasin sen lango lak unoopasiv-ato vu yuuh. ¹⁸Tombe hil pin sen lango vakasin-anjuuto, ond lavindis lôôt in vakasin sen bik sipsip-ate heendin-aso lanêêl-ato, ¹⁹^qlemu Malia samu vakasin pin-anjo hôôk lopayo be ka yoo monavu nando.

²⁰Lung atonde sipsip-ate heendin-aso lalaah, tombe lako Omaaho Bop haale lak, de lavand hôôk Anutu in va pin sen lango osin layi ond nôôn ak lohvu angela nêêl vu sil-ato.

ⁿ 2:5 Luk 1:27 ^o 2:14 Luk 19:38 ^p 2:17 Luk 2:10-12 ^q 2:19 Luk 2:51

Lateey Yesu haale

²¹ ^rBusin namaavaalu be vindak yaal lung la le mem lalaah unoopasiv aninaavi, de lateey haale Yesu sen bôôy me-naale hôôk tangganaan alopayo le de naahen, tonde angela nêêl nambe Yesuu-to.

Simeon ayuuh Ana layi Yesu vu Anutu-te dumb bop alo

²² ^sBusin sen Malia yuuh Yusep samu yuuh anind naavi nohvu Mose-te tanasin-ato lung la, om yuuh lako Yesu be lala Yelusalem in lambu dukana Omaaho Bop nama. ²³ ^tLawiing lohvu Omaaho Bop-ate tanasin sen sil kaavu bôôy-ambe neep-ato nambe, “Unoopasiv tuk pin sen taandin dako sil namunggin-ato ond ham angge sil naambe Omaaho Bop-ate va vaambuung.” ²⁴ ^uOm yik Malia yuuh Yusep lala in nambe gatung salivangin gaving, nohvu Omaaho Bop-ate tanasin nêêl nambe, “Ham gatung manak tumbaliy yuuh, me manak bavi noow yuuh naatu salivangin vu Anutu.”

²⁵ ^vTonde sim omaaho ti nando Yelusalem, haale nambe Simeon, ond omaaho nivalok de omaaho sen yoo nalohak vu Anutu, ond monanggin busin sen Anutu nôôh nimeen vêêl in Islel-ato, ond Vavi Vaambuung hôôvu yi, ²⁶ tonde Vavi Vaambuung yoo nêêl vu bôôy nambe me-le jimb pavis e, yoo ji me lak Omaaho Bop-ate omaaho sen yoo holin yi vulôôt in nambe dôôvu yi-yi-ato le mem.

²⁷ Om Vavi Vaambuung giyy yi be la Anutu-te dumb bop alo, tonde sim Yusep ayuuh Malia lako unoopasiv Yesu be lala lalup-ambe lahuli-lala dumb alo, in lambiing va vu yi nohvu tanasin neep-ato, ²⁸ tomem Simeon kava Yesu lak-ande pêêlis la vu Anutu nambe,

²⁹ “O Omaaho Bop, gêên onaateey gate hil kul vaha malis sa be sa naas osin sa longgpaya melaas nohvu goo ganêêl bôôy-ato. ³⁰ ^wIn saahe mengg ak va sen gawiing in nambe dôôvu hey-ato lung la. ³¹ Goo samu vaa-ja neep langaah hôôk omaahonôôn pin amend. ³² ^xTombe yii-ju tu kin tumin in nambe le bu melangaah vu hil vaalu sen sil-ame Yudaa-to, osin biing-ambe gate hil Islel haalend naatu bopaata.”

³³ Simeon nêêl nambêênju lak Yesu, tomem Yesu mangganaan ayuuh tangganaan lavindis lôôt. ³⁴ ^yTonde Simeon lohak yaal-ande nêêl vu Yesu tangganaan Malia nambe, “Angge, unoopasiv-anjo ond Anutu holin in nambe biing-ambe Islel ngeeyaata landupake, de biing-ambe hil ngeeyaata kandi jak. Tonde le taato Anutu-te va vu hil, le hil ngeeyaata le daanêêl vakasin anipaya jak yi, ³⁵ in nambe omaahôô-ja biing-ambe

^r 2:21 Luk 1:31,59 ^s 2:22 Lev 12:1-8 ^t 2:23 Eks 13:2,12,15 ^u 2:24 Lev 12:8

^v 2:25 Ais 40:1; Ais 49:13 ^w 2:30 Ais 52:10; Luk 3:6; Tit 2:11 ^x 2:32 Ais 42:6; 49:6

^y 2:34 Ais 8:14; Mat 21:42-44; 1Ko 1:23; 1Pi 2:8

hil ngeeyaata-te vakasin sen kand navu hôôk londpayô-to naatok naam langaah, tonde galompayo le nimeen gaving.”

³⁶Lung atonde vêêh ti nando, haale nambe Ana, ond hil sen danêêl Anutu-te vakasin langaah-ato ti yi, de mangganaan haale nambe Panuel, de yuuhate danggakook neep vu Asel. Anaa-ju tata lak lôôt, in bôôy ond lak moow-ambe nando having laya lohvu ta namaavaalu be vindak yuuh, ³⁷tombe laya yimb-ande yoo tu vехаahôôv-ambe nando be tata lak. Tombe yite ta ngeeyaata lôôt lohvu 84, lemu me-havuuh Anutu-te dumb bop e, de nimbaya in vanôôn in nambe nohak vu Anutu, om yoo nalohak vu Anutu hôôk busin-ande langaah nalak busin pin. ³⁸“Ond hôôk busin sen Yusep ayuuh Malia lako Yesu la dumb bop alôô-to, ond Ana valup pavis-ambe pêêlis la vu Anutu, de tatekin unoopasiv-anju yite vakasin vu hil pin sen mondanggin in nambe Anutu nôôh nimeen vêêl in Yelusalem-ato.

Yusep hako Yesu yuuh tangganaan-ambe yaal lalaah Nasaale

³⁹^bMalia yuuh Yusep samu va pin lohvu Omaaho Bop-ate tanasin nêêl-ato lung la, le mem yaal lalaah lalup Galili-te taaku, be yaal lala dando yaal ambaand Nasaale. ⁴⁰“Tonde unoopasiv linj-ambe bop ak atombe yoo lak va pin ani nivasa lôôt, tombe nando hôôk Anutu-te samu samu lopayo.

Unoopasiv Yesu la Anutu-te dumb bop alo

⁴¹^dLohvu ta pin Yesu mangganaan ayuuh tangganaan dala Yelusalem, in dayi busin bop busin haluusin sen Anutu haluuh hil Islel hôôk vu Ijip bôôy-ato. ⁴²Tonde Yesu-te ta nomaayuuu-ambe laam yuuh lung la, om yaal lala lalup Yelusalem in lanji busin bop-anju, yik nambe sen yoo dala lak ta pin-ato.

⁴³^eLayi busin bop-anju lung la de sil lalaah, lemu Yesu yoo naahen nando Yelusalem, le mangganaan ayuuh tangganaan doosin yi, ⁴⁴in yuuh akand vu nambe la having silate hil vaalu. Om hôôk busin tii-ju yuuh mosalo yi tatuuvu mopaatôôv vu yuuhate hil osin nipaapu-so, ⁴⁵le ma de yuuh-ame latovu le, om yuuh oo mosalo be lalaah lalup Yelusalem. ⁴⁶Tombe yuuh oo mosalo yi lôôt lohvu busin yaal, le mem yuuh latovu yi lukando tanasin dangga-so lavuun vu Anutu-te dumb bop alo. Yoo monangoyin silate vakasin-ambe nalingin danggakook vu sil having, ⁴⁷tombe hil pin sen dango yite vakasin-anjuuto ond lavindis lôôt in ka osin vakasin sen nanêêl laah vu sil-ato.

⁴⁸Malia yuuh Yusep latokak yi tombe yuuh lavindis lôôt, tombe tangganaan nêêl vu nambe, “Tuk-e, nambe vaati sen gawiing nambêênjo

^z 2:37 1Ti 5:5 ^a 2:38 Ais 52:9 ^b 2:39 Mat 2:23 ^c 2:40 Luk 1:80; 2:52

^d 2:41 Eks 12:24-27; 23:14-17; Diu 16:1-8 ^e 2:43 Eks 12:18

vu haay mom-anjo? Haay alonggpayo nimeen-ande haay oo mosalo hong lôôt.” ^{49f}Le nêêl laah vu yuuh nambe, “Nambe vaati sen muuh navu salo saa-jo? Mak mame alak ni nambe soo le mando hôôk Mangg-ate bayêên-anjo le?” ⁵⁰Lemu yuuh doosin vakasin sen nêêl vu yuuh-anjuuto danggakook, ^{51g}tombe la having yuuh-ambe yaal lalaah lato Nasalet. Tonde yik lak busin pin ond yoo nanye vuun in yuuh lavand, tombe tangganaan samu va pin-anjo neep hôôk lopayo be ka monavu nando.

^{52h}Yesu bop ak atombe tu omaaho lukook bop, tombe Anutu osin omaahonôn layi yi nivasa.

Jon sen nalipis hil-ato nêêl tanasin
(*Matai 3:1-12; Maak 1:2-8; Jon 1:19-28*)

3 ¹Busin sen Taibilias tu Lom-ate yêêv bop Sisa be nanggin sil-ambe la valup ta nomaayuuhambe laam namaavaalu, tombe nêêl-ambe Pontias Pilata tu yêêv bop-ambe nanggin hil Yuda, tonde Helot tu yêêv bop-ambe nanggin hil Galili, de hali Pilip tu yêêv bop-ambe nanggin hil Itulia osin hil Talakonaitis. Tonde Laisenias tu yêêv-ambe nanggin hil Abilini, ²ⁱtonde Anas ayuuh Kaiapas latu yêêv bop vu kul vaha sen datang salivangin-ato, ond hôôk busin-anju Sakaalia-te noow Jon nando taaku lumbalaamb tombe Anutu-te vakasin laam vu, ^{3j}om la hatup hôôk lohvu taaku pin sen neep ngaaho vu bel bop Yoladan-ato be nanêêl tanasin nambe hil langgilin londpayo be lanjipis bel in nambe Anutu kawiiy silate nipaya na. ^{4k}Lohvu Yesaia nêêl vakasin lak Jon munggin-ambe neep hôôk kaapiyaa-to nambe,

“Omaaho ti nateey vu taaku lumbalaamb nambe,

‘Ham samu Omaaho Bop-ate mop, ham galo yite mop nanjip nivalok.’ ⁵Le baahu taaku metokin pin-ambe naatu doos jak, de le daav kandu bop osin pasiv pin gaving-ambe naatu taambut jak, tonde mopaatôôv pin sen nivanjusin-ato ond le nivalok jak. De mopaatôôv pin sen tatuuh nandôô-to ond le nanjip nivasa, ^{6l}tombe hil pin davu lanji mend ak kul sen Anutu nawiing in nambe dôôvu yi-yi-ato.”

^{7m}Tombe hil ngeeyaata lalaam lôôt in nambe Jon jipis sil, tombe Jon nêêl vu sil nambe, “Nyêêy anipaya noondin ham. Lati nêêl vu ham? Ham-ame alohvu nambe ham napak in Anutu-te ahekalin sen le naatok naam vu taamusin-ato le. ⁸ⁿOm ham anggilin ham alompayo be ham ambiing va nivasa in yanjak ni naambe ham

^f 2:49 Jon 2:16 ^g 2:51 Luk 2:19 ^h 2:52 1 Sml 2:26; Pro 3:4; Luk 1:80 ⁱ 3:2 Luk 1:80
^j 3:3 Sin 13:24; 19:4 ^k 3:4-6 Ais 40:3-5 ^l 3:6 Luk 2:30-31; Tit 2:11 ^m 3:7 Mat 12:34;
23:33 ⁿ 3:8 Jon 8:33,39

ahilin ham vasa ond mem. Hamambe hamate danggakook neep vu Abalaam om Anutu le ji ham nivasa? Malis. Sa naanêl vu ham naambe Anutu lohvu nambe jêêvu tatuuh-anjo be daatu Abalaam-ate hil. ⁹°Kôôv navu neep nandeng haah dangga lung la, om haah pin sen me-nayis nôôn anivasaa-to ond le buv-ambe gaate jakana kin.”

¹⁰Jon nêel nambêênju tombe hil ngeeyaataa-ju lalingin nambe, “Om hey e aambiing vaati?” ¹¹Tombe nêel laah vu sil nambe, “Omaaho ti-te lolop yuuh nando ond bu ango vu omaaho sen lolop maa-to, tonde omaaho ti-te vanôôn nando ond yik bu vaalu vu omaaho sen nativak

in vanôôn-ato.” ¹²°Tonde hil sen dako taakis-ato heey lalup in nambe Jon jipis sil gaving, tombe lalingin Jon nambe, “Kaputung, hey e aambiing vaati?” ¹³Le nêel vu sil nambe, “Ham oo gako mone nohvu gaaman danêêl-ato de ham-ame gako heey savok na le.” ¹⁴Tonde yik hil ngaamong vaha-so heey lalingin nambe, “De hey ond hey e aambiing vaati?” Tombe nêel vu sil nambe, “Ham-ame anyiis hil osin ham-ame tatuhin vakasin ak sil in nambe lambu mone vu ham e. Yik mone sen ham nako lak hamate kul-ato ond ham gako mu be lung, de vakasin nama.”

¹⁵Tombe hil pin nahand nalak-ambe kand navu vakasin ak Jon hôôk sil alondpayo lôôt nambe, “Mak peey e Jon-anju yi omaaho sen Anutu yoo holin yi vulôôt in nambe dôôvu yiy-ato.” ¹⁶°Om Jon nêel laah vu sil nambe, “Sa naalipis ham ak bel amu, nganjo omaaho ti navu taamuyin sa ond yite niwêêk savok sa. Sak sa omaaho nipaya, same sa ningg vasa in nambe sa kavaayin yite suul osin saambiing kul vaalu naambe hil kul-aso dawing vu silate yêêv e. Omaahôô-ju ond le biing-ambe ham anim vasa jak Vavi Vaambuung-ate niwêêk osin kin sen ja hamate nipayaa-to. ¹⁷Puvu yite haah navu salak hôôk nama lung la in nambe japêêh kaalekaale na, le mem naasupin vanôôn nôôn dukana bayêên vanôôn-ate, tonde vanôôn naavi osin ahesa ond le basi jakana kin ti yoo monatum danggata.”

¹⁸Jon nêel tanasin vaalu ngeeyaata having in nambe bêêl sil akand jak, osin monanêel banye nivasa vu hil.

¹⁹°Tonde busin ti tombe Jon nêel yêêv bop Helot in dangga nambe Helot hali Pilip ond Helot lakin vane Helodias, tonde va nipaya vaalu sen Helot wiing-ato neep having. ²⁰Tombe Helot-ate nipaya pin-anju neep, tonde taamusin atombe wiing nipaya ti lukala having nambe hatung Jon hôôk kalaambus malis amu.

° 3:9 Mat 7:19; Jon 15:6 ° 3:12 Luk 7:29 ° 3:16 Sin 13:25 ° 3:19 Mat 14:3-4; Mak 6:17-18

Jon lipis Yesu
(*Matai 3:13-17; Maak 1:9-11*)

²¹Hil pin mondalipis bel tombe yik Yesu lipis bel having. Lipis bel lung la tonde monalohak atombe baandoni kahe, ²²*tonde Vavi Vaambuung ani nambe manak tumbaliy-ambe hatu lakando yi, tonde lava ti laam vu baandoni nambe, “Sa Noongg hong. Sahengg having hong osin sahengg anivasa vu hong.”

Yesu Kalisi-te danggakook-anjo
(*Matai 1:1-17*)

²³‘Busin sen Yesu hako kul ak-ato ond yite ta lohvu doo-ti be nomaayuuh, tombe hil lanêêl yi nambe Yusep noow.

Tonde Yusep ond Hilai noow, ²⁴de Hilai ond Matat noow, de Matat ond Liwi noow, de Liwi ond

Melkai noow, de Melkai ond Janai noow, de Janai ond Yusep noow. ²⁵Tonde Yusep-anju Matataias noow, de Matataias ond Amos noow, de Amos ond Neam noow, de Neam ond Eslai noow, de Eslai ond Nagai noow. ²⁶Tonde Nagaii-ju Maat noow, de Maat ond Matataias noow, de Matataias-anju ond Semen noow, de Semen ond Josek noow, de Josek ond Joda noow. ²⁷“Tonde Jodaa-ju ond Joanan noow, de Joanan ond Lesa noow, de Lesa ond Selababel noow, de Selababel ond Sialtiel noow, de Sialtiel-anju Nelai noow. ²⁸Tonde Nelai ond Melkai noow, de Melkai ond Edai noow, de Edai ond Kosam noow, de Kosam ond Elmadam noow, de Elmadam ond El noow. ²⁹Tonde El-anju Yosua noow, de Yosua ond Eliesa noow, de Eliesa ond Jolim noow, de Jolim ond Matat noow, de Matat ond Liwi noow. ³⁰Tonde Liwii-ju Simeon noow, de Simeon ond Yuda noow, de Yuda ond Yusep noow, de Yusep-anju ond Jonam noow, de Jonam ond Elaiakim noow. ³¹“Tonde Elaiakim-anju Melia noow, de Melia ond Mena noow, de Mena ond Matata noow, de Matata ond Naatan noow, de Naatan ond Devit noow. ³²“Tonde Devit-anju Jesi noow, de Jesi ond Obet noow, de Obet ond Boas noow, de Boas ond Salmon noow, de Salmon ond Naason noow. ³³*Tonde Naason-anju Aminadap noow, de Aminadap ond Atmin noow, de Atmin ond Anai noow, de Anai ond Heslon noow, de Heslon ond Peles noow, de Peles ond Yuda noow. ³⁴“Tonde Yudaa-ju Yaakop noow, de Yaakop ond Isak noow, de Isak ond Abalaam noow, de Abalaam ond Tela noow, de Tela ond Neho noow. ³⁵Tonde Nehô-ju Seluk noow, de Seluk ond Leyu noow, de Leyu ond Pelek noow, de Pelek ond Ebe

^s 3:22 Mat 17:5; Luk 9:35; Jon 1:32; 2Pi 1:17 ^t 3:23 Luk 4:22; Jon 6:42 ^u 3:27 1Kro 3:17,19; Esra 3:2 ^v 3:31 2 Sml 5:14 ^w 3:32 1 Sml 16:1,13; Rut 4:17-22 ^x 3:33 Jen 29:35
^y 3:34 Jen 21:3; 25:26

noow, de Ebe ond Sela noow. ^{36z}Tonde Sela-anju Kainan noow, de Kainan ond Apaksat noow, de Apaksat ond Sem noow, de Sem ond Noa noow, de Noa ond Lamek noow. ³⁷Tonde Lamek-anju Metusala noow, de Metusala ond Enok noow, de Enok ond Jalet noow, de Jalet ond Mahalalel noow, de Mahalalel ond Kainan noow. ^{38a}Tonde Kainan-anju Inos noow, de Inos ond Set noow, de Set ond Adam noow, tonde Adam ond Anutu noow.

Saalang sahi Yesu
(*Matai 4:1-11; Maak 1:12-13*)

4 ¹Vavi Vaambuung hôôvu Yesu tonde Yesu vu bel Yoladan-ambe laah, tombe Vavi Vaambuung giyy-ambe la taaku lumbalaamb. ^{2b}Tombe Yesu la nando taaku lumbalaamb-anju lohvu busin doo-yuuh-ambe Saalang mosahi yi, de me-ya vanôôn daka le. Lung laa tonde yimb ahe lôôt, ³om Saalang nêêl vu nambe, “Naambe Anutu Noow hong ond onaanêêl-ambe tatuuh-anjo naatu vanôôn.” ^{4c}Le Yesu nêêl laah vu nambe, “Malis, in Anutu-te vakasin neep hôôk kaapiya nambe, ‘Vanôôn timu me-napuvu omaahonôôn e.’”

⁵Tonde Saalang hako Yesu be yuuh lalakala taaku ti, tonde pavis atombe motaato hil pin-ate taaku vu voon vu Yesu, ^{6d}tonde nêêl vu nambe, “Sa navu aambu hil pin-ate taakuu-ju osin silate va nivasa vasa pin vu hong in nambe onaatu danggakook-ambe ongganggin va pin-anju, ond lukala sa namangg lung la, om sa kangg bu naambe saambu vu omaaho ti ond sale aambu. ⁷Om naambe onggatung kaatu vu sa osin onggako sa haalengg jak ond va pin-anju le naatu gate va.” ^{8e}Le ma de Yesu nêêl vu nambe, “Anutu-te vakasin neep hôôk kaapiya nambe, ‘Goo gatung kaatu vu gate Omaaho Bop Anutu, de ganohak vu yi timu.’”

⁹Tonde yik Saalang hako Yesu be yuuh lala lalup Yelusalem, tombe la valaah Yesu lakala naale lak Anutu-te dumb bop alu baandoni, de nêêl vu nambe, “Naambe Anutu Noow hong ond opasong vuu-jo be gana kambii-ju, ^{10f}in Anutu-te vakasin neep hôôk kaapiya nambe, ‘Yoo le naanêêl vu yite angela-so in sil ganggin hong nivasa, ¹¹be lanôôh hong ak sil namand de game le kaatuuh ovaham jak tatuuh e.’” ^{12g}Le ma de Yesu nêêl vu nambe, “Anutu-te vakasin neep nambe, ‘Game sahi gate Omaaho Bop Anutu le.’”

^{13h}Saalang sahi Yesu lak va pin-anju lung la, tonde havuuh Yesu nambe mando be busango le.

Yesu hako kul ak vu Galili
(*Matai 4:12-17; Maak 1:14-15*)

¹⁴Lung laa tonde Yesu laah valup Galili osin Vavi Vaambuung-ate niwêêk lohvu yi, tombe banye la lohvu taakuu-ju pin. ¹⁵Tombe lohvu

^z 3:36 Jen 11:10-26 ^a 3:38 Jen 4:25–5:32 ^b 4:2 Hiblu 4:15 ^c 4:4 Diu 8:3

^d 4:6 Mat 28:18 ^e 4:8 Diu 6:13-14 ^f 4:10 Saam 91:11-12 ^g 4:12 Diu 6:16; 1Ko 10:9

^h 4:13 Hiblu 2:18; 4:15

busin pin yoo monawiing tanasin vu hil hôök silate dumb alo ti ti, tombe hil pin lako haale lak.

Hil Nasaalel laluuu damind vu Yesu
(*Matai 13:53-58; Maak 6:1-6*)

¹⁶Yesu laah valup baan Nasaalel, sen bôôy naahen nipasiv-ande nando taakuu-ju be bop ak-ato, tonde busin sawaasin atombe huli-la dumb alo ti, nambe sen yik yoo nawiiing lohvu busin sawaasin pin-ato, tombe kandi naale in nambe naasevin Anutu-te tanasin. ¹⁷Tombe lavu Yesai-a-kaapiya vu be katekin atombe tokak vakasin sen kaavu neep nambe,

¹⁸ⁱ“Omaaho Bop-ate Vavi Vaambuung lakando sa be yoo holin sa in nambe sa naanêêl banye nivasa vu hil anipaya. De wiing-ambe sa laam in nambe sa naanêêl langaah vu hil sen landuuh sil-ambe dandôô-to naambe sale kavaayin sil-ambe lana, de hil sen mend kanuu-to le lanji taaku naah. De wiing sa laam in nambe saandôôvu hil sen daanggôôl sil lôôt-ato in gavuuu sil-ambe lana mando naavind kuusin.

¹⁹Tonde sa naanêêl langaah naambe busin sen Omaaho Bop navu samu hil-ato ond ngaaho lak-anjo.”

²⁰Yesu sevin lung la tonde lun kaapiya be vu laah vu hil kul ti de hato nando, tombe hil pin sen dando hôök dumb alôô-to ond mend la vu yi timu, ²¹tombe nêêl vu sil nambe, “Vakasin sen ham hangôô-ja ond nôôn ak gêên-anjo.” ²²Tombe hil pin lako haale lak, de sil lavindis lôôt in yite vakasin anivasa sen nanêêl-ato, lemu sil lanêêl nambe, “Nambe vaatii-jo? Omaahôô-jo Yusep noow.”

²³^kTombe nêêl vu sil nambe, “Keen, ham navu naanêêl vakasin navu dangga ti bôôy vu sa naambe, ‘Dokta goo gambiing-ambe ganim vasa jak.’ Tonde ham e naanêêl gaving naambe, ‘Va sen hey hango gawiiing vu Kapenaum-ato ond yik goo gambiing naambêênja vu gambaam dangga dosin-anjo gaving.’” ²⁴^lTonde yik nêêl vu sil nambe, “Sa naanêêl keen vu ham naambe omaaho ti nanêêl Anutu-te vakasin langaah ond hil-ame dako omaahôô-ju haale lak vu baan dangga dosin e.

²⁵^m“Om sa naanêêl keen lôôt vu ham naambe hôök busin sen Eliya nandôô-to ond taaku halevang lôôt, de lohvu ta yaal-ande kwaav namaavaalu vindak ti ond luk-ame hatolak daka le, tombe meep bopaata lohvu taaku pin. Tombe hôök busin-anju ond vahaahôôv ngeeyaata dando Islel, ²⁶ⁿlemu Anutu me-wiing Eliya la vu vahaahôôv Islel-asôônju in dôôvu sil ti le, malis, yik wiing-ambe la vu hil alundoos-ate vahaahôôv ti nando taaku Salepat vu Saidon. ²⁷^oTonde yik Elisa-te busin-ato ond hil anipayêês anipaya lôôt-ato

ⁱ 4:18-19 Ais 61:1-2; 58:6 ^j 4:22 Luk 3:23; Jon 6:42 ^k 4:23 Mat 4:13; Jon 2:12

^l 4:24 Jon 4:44 ^m 4:25 1King 17:1,7; 18:1; Jem 5:17 ⁿ 4:26 1King 17:8-16

^o 4:27 2King 5:1-14

ngeeyaata dando Islel, lemu Elisa me-nêêl-ambe sil ti nivasa lak e, malis, yik hil Silia ti Naeman ond Elisa nêêl-ambe yoo timu nivasa lak.”

²⁸ Tombe hil pin sen dando hôôk dumb alo be lango Yesu-te vakasin-anjôôto ond londpayo nivaane lôôt,

²⁹ om sil kandi be lakôôh Yesu la taaku nanyendangga. De silate taakuu-ju nando lak kandu, om sil lako Yesu be lala kasita in nambe sil bakôôh duus pake navu, ³⁰ le ma de hanggwang sil-ande hato sil lavuunaatôôv-ambe la.

Yesu hatiiy mamu nipaya la in omaaho ti

(Maak 1:21-28)

³¹ Yesu la hato bayêên Kapenaum sen neep Galilii-to, tombe yoo monanêêl tanasin vu hil lohvu busin sawaasin pin. ³² “Sil lango yite tanasin atombe lavindis lôôt in yoo nawiing tanasin lohvu yêêv bop ti. ³³ “Tonde omaaho ti nando hôôk dumb alo ond mamu nipaya nahôôvu yi tombe teey bopaata lôôt nambe, ³⁴ “Yesu Nasaale, gayêêvu hey in? Galaam in nambe kawiiy hey na? Sa lak ganim nambe Anutu-te Omaaho Vaambuung hong.”

³⁵ Le Yesu nêêl mamuu-ju nambe, “Olavam nama. Onggavuuh omaahonôôn-anja de gana.” Tombe mamu

handu omaahonôôn-ambe lupake be la neep hôôk sil lavuun de hato be la, lemu me-vu nivaane vu omaahôô-ju le. ³⁶ Tombe hil pin lavindis lôôt-ambe yoo lanêêl vu sil nambe, “Vakasin vaatii-ju, om sen nanêêl va osin niwêêk atombe mamu nipaya davuuh omaahonôôn-ande lato dala.”

³⁷ Tombe Yesu banye la lohvu taaku Kapenaum-anju pin.

Yesu wiing Pita yenaavêêh having hil ngeeyaata nind vasa lak

(Matai 8:14-17; Maak 1:29-34)

³⁸ Yesu vu dumb alo be hato la voon, tombe lukala Simon-ate bayêên alo, de Simon yenaavêêh anivaane bopaata be neep, om sil kataangg Yesu in nambe dôôvu yi. ³⁹ Om la naale ngaaho de nêêl niwêêk atombe nivaanêê-to lung la, de vêêh-anjôôto kandi pavis-ambe la hayêêh vanôôn-ambe vu vu sil.

⁴⁰ De taaku me lukala tombe hil lako silate hil anilakin vaha vaha pin lala vu Yesu, tombe hambe nama lak hil anilakin-anju ti ti pin, tombe sil anind vasa nalak laah. ⁴¹ “Tombe mamu nipaya davuuh omaahonôôn ngeeyaata be lato dala, de dateey nambe, “Anutu Noow hong.” Tombe Yesu nêêl mamu pin-ande hilin sil lavand jeen, in lalak Yesu ni nambe yi omaaho sen Anutu yoo holin yi vulôôt-ato.

^p 4:31 Mat 4:13; Luk 4:23 ^q 4:32 Mat 7:28-29; Jon 7:46 ^r 4:33-34 Mat 8:29; Mak 5:7; Luk 8:28 ^s 4:34 Jon 6:69 ^t 4:41 Mat 8:29; Mak 3:11-12

Yesu nawiing tanasin nalohvu taaku Yudia
(Maak 1:35-39)

⁴²Tonde samiinaanôôn atombe Yesu kandi pavis-ambe la taaku lu malis ti, tombe hil ngeeyaata lala davu salo yi be latovu. Tombe lala vu be lawiingin nambe langgilin yi in nambe me-gavuuh sil-ande na le, ⁴³“le nêêl vu sil nambe, “Soo le naanêêl banye nivasa sen Anutu nanggin yite hil-ato vu taaku vaalu gaving e, in Anutu wiing sa be sa laam in nambe saambiing kul-anjo.”

⁴⁴“Tonde la hatup hôôk taaku Yudia be monanêêl tanasin hôôk silate dumb alo ti ti.

Pita yiis paahuung ngeeyaata lôôt
(Matai 4:18-22; Maak 1:16-20)

5 ¹“Busin ti Yesu la hato naale betum Genesaalet nanyendangga, tombe hil ngeeyaata lambuuh yi tatup in nambe sil gango Anutu-te tanasin. ²Tonde yi de kaanu yuuhapim nando betum nanyendangga, lemu hil sen dako paahuung-ato ond latung kaanu nando de lala dalipis govak. ³Tombe lakala kaanu ango sen Simon-atêêto be nêêl vu Simon nambe seelin kaanu gato na lavuun daka, tonde mem nando lak kaanu de monanêêl tanasin vu hil.

⁴“Nêêl tanasin lung la tonde nêêl vu Simon nambe, “Ham gako kaanu gato na betum lavuun, de ham gaate govak dukana ond ham e gako paahuung.” ⁵Tombe Simon nêêl vu nambe, “Omaaho Bop, hey aawiing kul bopaata businaandiin, le hey-ame hako paahuung ti le, lemu ganêêl om sale gaate govak dukanaah.” ⁶Om sil laate lukalaah tombe paahuung ngeeyaata lôôt lalukala be govak wiingin nambe bapuuh, ⁷om sil laate namand in silate hil vaalu sen dando lak kaanu angôô-to in nambe lanaam in landôôvu sil, tombe sil lalaam-ambe laanjêêng paahuung lukala kaanu yuuh ahondoos, tombe kaanu yuuh ahondoos wiingin nambe davin na.

⁸Simon Pita yi vaa-ju tombe hatung kaatu hôôk Yesu vaha de nêêl nambe, “O Omaaho Bop, ombaale diin in sak sa omaaho nipaya.” ⁹In Pita yi paahuung pin sen lakôô-ju tombe vindis lôôt, tonde hil sen dando having yii-to lavindis having. ¹⁰“Tombe yik Sebedi noow ayuuh Jems ayuuh Jon sen yaal o Simon-aso dawiiing kul hôôk tii-to, ond yuuh lavindis lôôt having, tombe Yesu nêêl vu Simon nambe, “Game ganjêênin e, onavu gako omaahonôôn naambe onako paahuung-ato.”

“ 4:43 Luk 8:1 “ 4:44 Mat 4:23 “ 5:1-3 Mat 13:1-2; Mak 3:9-10; 4:1 * 5:4-9 Jon 21:3-8
 “ 5:10 Mat 13:47

¹¹ ^zLung laa tonde lako kaanu be lalaah lonak, tombe lavuuh va pin-ande lala taamuyin Yesu be lala.

Yesu wiing omaaho ti nipayêês anipaya lôôt-ato nivasa lak
(*Matai 8:1-4; Maak 1:40-45*)

¹² Yesu la bayêên ti tonde omaaho ti nipayêês anipaya lôôt vu tapumin ninaavi pin, ond yi Yesu tombe hatu pataav baambu neep voon hôôk vaha de kataangg nambe, “Omaaho Bop, lohvu gandôôvu sa be sa ningg naavi nivasa jak a?” ¹³ Tombe Yesu hambe nama lak yi de nêêl vu nambe, “Êê-e, lohvu saandôôvu hong, om ganim naavi nivasa jak.” Tombe yik payêês lung la pavis-ande nivasa lak. ¹⁴ “Lung atonde Yesu vu kôôvu yi nambe, “Game naanêêl vaa-jo vu omaaho ti le, nganjo gana taato ganim naavi vu kul vaha sen datung salivangin-ato ti, de onggatung salivangin nohvu Mose-te tanasin nêêl-ato, in nambe mem hil lanjok ni naambe ganim naavi nivasa lak lung la.” ¹⁵ Le ma de Yesu banye la lohvu taaku pin, om hil baye-bayêên lasupin sil lalaam in nambe gango yite vakasin, de biing-ambe silate hil anilakin nind vasa jak, ¹⁶ ^blemu busin vaalu ond yoo nala nando taaku lumbalaamb-ambe nalohak vu Anutu.

Yesu wiing omaaho sen nama yuuh vaha nipayaa-to nivasa lak
(*Matai 9:1-8; Maak 2:1-12*)

¹⁷ Busin ti Yesu motaahu hil, tonde Palisai heey osin tanasin dangga-so heey sil vu taaku Galili osin Yudia de vu Yelusalem ond lalaam dandôô-ju, tombe Omaaho Bop-ate niwêêk hôôvu Yesu in nambe biing hil anilakin nind vasa dôôk. ¹⁸ Om vaheey laaku omaaho nipaling ti nama yuuh vaha nipayaa-to lak kaanye be lala in nambe lana gambe nanjip hôôk Yesu me vu bayêên alo. ¹⁹ Le ma de hil ngeeyaata lahilin vinavi, de mop sen sil baaku nilakin balup-ambe landukana vu Yesuu-to ma, om sil lalakala bayêên alu baandoni be sil kawiiy bayêên alu vuuti, tonde mem sil taaluuhin nilakin tii-jôôto osin kaanye la hatu lukala hil lavuunaatôôv hôôk bayêên alo, tombe mem lambe la hatu neep hôôk Yesu me. ²⁰ ^cYesu lak ni nambe sil alondpayo la timu vu yi, om nêêl vu omaaho nipaling-anjo nambe, “Hali, gate nipaya ond sa kawiiy la.”

²¹ ^dTombe hil tanasin dangga-so laving hil Palisai-so yoo lakaas vu sil nambe, “Omaahôô-ju yi vaati ondeey wiingin nambe daanggôôl Anutu? Lati lohvu nambe kawiiy nipaya na? Yik Anutu timu yoo lohvu.” ²² Tombe Yesu yoo lak ni nambe sil oo kand navu nambêênju, om nêêl laah vu sil nambe, “Nambe vaati sen ham akam navu vakasin nambêênja hôôk ham alompayo? ²³ De sa naanêêl vakasin ango tana in ham ange be ham

^z 5:11 Mat 19:27 ^a 5:14 Mak 7:36; Luk 8:56; Lev 14:1-32 ^b 5:16 Mak 1:35

^c 5:20 Luk 7:48 ^d 5:21 Luk 7:49; Ais 43:25

anjak ni naambe nôôn keen? Sa naanêl vu omaaho nipalinganjo naambe, ‘Gate nipaya ond sa kawiiy la’ ond ham-ame le anjak ni le. Nganjo sa naanêl naambe, ‘Okandi baale be gana’ ond mem ham e anjak ni naambe nôôn keen. ²⁴“Om peey-anjo ham anjak ni naambe Omaahonôôn Noow laam vu baandoni ond yoo tu danggakook vu voon in nambe kawiiy hil-ate va nipaya na.” Tonde nêl vu omaaho nipaling-anjôoto nambe, “Sa naanêl vu hong naambe okandi gako gate kaanye jak-ambe ganaah gambaam.” ²⁵Om kandi pavis hôk sil amend, tombe vaahinin yite kaanye sen neep ak atombe hako be laah baan, tonde hako Anutu haale lak. ²⁶Tombe hil pin lavindis lôôt-ambe lako Anutu haale lak, tonde layêenin lôôt-ambe lanêl nambe, “Gêen yaahe va nindoos ti yoow-o.”

Yesu teey Liwi

(Matai 9:9-13; Maak 2:13-17)

²⁷Lung laa tonde monala tombe yi hil sen dako taakis-ato ti Liwi, nando hôk bayên sen dako taakis hôk-ato, tombe nêl vu nambe, “Ganaam taamuyin sa.” ²⁸Tombe havuuh yite va pin nando de kandi pavis-ambe la taamuyin Yesu.

²⁹Liwi wiing vanôn bopaata ti vu Yesu vu baan, tombe hil sen dako taakis-ato osin hil vaalu ngeeyaata lala dando having-ambe mondaya vanôn-anju having yuuh Yesu. ³⁰Tombe hil Palisai vaalu osin silate tanasin dangga-so ond layi tombe lanyuung lôôt vu Yesu-te maanggêem-aso nambe, “Nambe vaati sen ham naha vanôn osin ham nanum having hil sen dako taakis osin hil sen dawiing va nipayaa-to vaaluu-ju?”

³¹Tombe Yesu nêl laah vu sil nambe, “Hil anind vasa ond me-dala vu dokta le, nganjo hil sen nind lakin-ato ond mem dala vu. ³²De sak same alaam in nambe naateey hil sen datee sil ak nambe sil anivasaa-to le, ma, sa laam in naateey hil anipaya in nambe sil langgilin londpayo.”

Lalingin Yesu in hil dalakin sil in vanôn

(Matai 9:14-15; Maak 2:18-20)

³³Tonde lanêl vu Yesu nambe, “Jon-ate maanggêem-aso dalakin sil in vanôn-ande dando meep balon ngeeyaata de sil mondalohak la vu Anutu, de yik Palisai-te hil dawiing va timu, le nambe vaati sen gate maanggêem-aso yoo mondaya vanôn osin mondanum-ande me-dalakin sil in vanôn e?” ³⁴Tombe Yesu nêl vu sil nambe, “Hil lasupin lala in daapêelis gaving omaaho ti in hako vêeh moos, ond ham-ame alohvu nambe naanêl-ambe sil lanjakin sil in vanôn e, le nama. ³⁵Nganjo busin ti le naatok naam atombe hil e lanôoh omaahô-juuto na vêel in yite hil, ond mem le lanjakin sil in vanôn.”

° 5:24 Jon 5:8 ¢ 5:30 Luk 15:1-2 § 5:34 Jon 3:29

Vakasin pakwesin lak va bôôy-ande va moos

(Matai 9:16-17; Maak 2:21-22)

³⁶Tonde Yesu nêêl vakasin pakwesin ango vu sil nambe, “Tôômb ti nimbôôy-ambe ahembalap ak tombe kweek, ond omaaho ti me-le naakweek tôômb moos kamu ti in nambe naanduuh jakanaah nimbôôy e. Biing naambêênju ond le naakweek-ambe biliyak tôômb moos, tombe tôômb moos ayuuh nimbôôy-ame le nanjip ti le. ³⁷Tonde omaaho ti me-le naatooy wain moos dukana bik naavi nimbôôy e. Naambe kaasêêh dukana ond wain moos e buuk-ambe bapuuu bik naavi nimbôôy-anju biliyak-ande kaasêêh na. ³⁸Wain moos ond kaasêêh dukana bik naavi moos ond mem. ³⁹Tombe hil sen lanum wain bôôy lung laa-to ond me-dawiiingin wain moos e, lanêêl nambe wain bôôy ond mem nivasa.”

Vakasin lak busin sawaasin

(Matai 12:1-8; Maak 2:23-28)

6 ^{1h}Busin sawaasin ti tombe Yesu having yite maanggêêm-aso be laloh mop neep hôôk kul lavuun-ambe lala, tombe yite maanggêêm-aso kalêêh wit nôôn, tombe laliihin-ambe landaahⁱ. ^{2j}Tombe Palisai heey lanêêl nambe, “Nambe vaati sen ham navu kalêêh wit nôôn? In me-lohvu nambe yaambiing kul hôôk busin sawaasin e.” ^{3k}Tombe Yesu nêêl laah vu sil nambe, “Vu bôôy Devit having yite hil sen laving yii-to ond layimb ahend, tombe wiing vaati? Mak ham-ame asevin mava? ^{4l}Nambe Devit lukala Anutu-te dumb alo tombe hako vanôôn sen latung vu Anutuu-to be ya, de vu vu yite hil having. Vanôôn-anju ond tanasin neep nambe omaahonôôn-ame lanja le, yik kul vaha sen datung salivangin-ato yoo lanja.” ⁵Tonde yik nêêl nambe, “De Omaahonôôn Noow ond tu busin sawaasin-ate danggakook.”

Yesu wiing omaaho ti nama nipaya nivasa lak

(Matai 12:9-14; Maak 3:1-6)

⁶De busin sawaasin ango tombe Yesu lukalaah dumb alo be monawiiing tanasin, tonde omaaho ti nama vaalu vasa nipaya nando. ^{7m}Tombe tanasin dangga-so de hil Palisai davu salo vakasin in nambe daanêêl jak Yesu, om

^h 6:1 Diu 23:25 ⁱ Luk 6:1 Yuda-te tanasin ti neep hôôk Diuteronomi 23:25 nambe omaaho ti-te kul neep vu mop nanyendangga, tombe hil daloh mop-ambe dayimb ahend, ond sil kalêêh omaahôô-ju yite wit nôôn daka nanjip mop nanyendangga be sil gandaah-ande vakasin ma. Nganjo yêêv-aso danêêl nambe dôôk busin sawaasin ond hil-ame kalêêh wit nôôn daka be gandaah e, in danêêlin va pin nambe hil-ame lambiing kul pasivdaka dôôk busin sawaasin e, malis lôôt. Le Yesu nêêl Devit-ate vakasin laah vu Palisai-so in nambe bêêl sil alund jak, in sil sahi nambe Devit yimb ahe be ya vanôôn om lung, tonde Yesu-te maanggêêm-aso ond me-kand pasiv in sil e. ^j 6:2 Jon 5:10 ^k 6:3 1 Sml 21:1-6
^l 6:4 Lev 24:5-9 ^m 6:7 Luk 13:14; 14:1

langget lôôt in nambe lanjji naambe biing omaahôô-ju nama nivasa jak dôôk busin sawaasin ond daanêêl yi. ⁸ⁿLemu Yesu yoo lak sil alondpayo ni, om nêêl vu omaaho sen nama nipayaa-to nambe, “Okandi be ganaam baale hey amengg.” Tombe kandi be la naalêê-ju, ⁹tonde Yesu nêêl vu sil nambe, “Saanjingin ham naambe va ango tana lohvu tanasin nêêl, nambe yaambiing va nivasa dôôk busin sawaasin, me yaambiing va nipaya? Nambe yaandôôvu omaahonôôn-ambe mando nivasa me yaanyis-ambe jimb?” ¹⁰Tombe me hako hôôk-ambe yi sil pin e mem nêêl vu omaahôô-juuto nambe, “Otalo namam.” Om talo nama tombe nivasa lak, ¹¹tombe sil amend anihees hanggwang, de yoo lakaas in nambe lambiing naambe vaati vu Yesu.

Yesu holin yite sinaale nomaayuu-ambe laam yuuh
(*Matai 10:1-4; Maak 3:13-19*)

¹²Tombe hôôk busin-anju Yesu la nando lak kandu ti in nambe nohak, om yoo monalohak vu Anutu businaandiin-ambe langaah ak. ^{13o}Tonde taaku mekaalus lak valup atombe teey yite hil sen davu sapa yii-to lala vu be holin sil nomaayuu-ambe laam yuuh, tombe teey haale sinaale lakala sil.

¹⁴Sil-anjo ond ti Simon de Yesu nêêl haale ango nambe Pita, de Endru sen Simon halii-to, tonde Jems ayuuh Jon, de Pilip ayuuh Batolomai, ¹⁵tonde Matai, de Tomas, de Alpias noow Jems, tonde Simon ango sen naanjiihin hil Yuda in nambe gatiy hil Lom lanaa-to, ¹⁶de Yudas sen Jems noow-ato, tonde Yudas Iskaliot sen taato Yesu langaah-ambe hil lalôôh-ato.

Yesu nêêl tanasin tonde hôôvu hil ngeeyaata
(*Matai 4:23-25*)

¹⁷Tonde Yesu la having sil, tombe la hatu naale taaku taambut ti having yite hil ngeeyaata, de omaahonôôn ngeeyaata vu Yudia de vu Yelusalem, tonde vu taaku lôôy nanyendangga sen Taia yuuh Saidon neep-ato, ond laludandôô-ju. ¹⁸Ond sil lalaam in nambe gango Yesu-te vakasin, de biing-ambe silate hil anilakin nind vasa dôôk. Tonde hil sen mamu nipaya nahôôvu sil-ato ond yik lalaam having, tombe Yesu natiy mamu lato dala de nind vasa nahôôk. ¹⁹Tombe hil pin lawiingin nambe sil gambe namand jak yi, in layi de yite niwêêk nawiing-ambe hil ngeeyaata nind vasa nahôôk.

Omaahonôôn vaalu le kand vasa de vaalu le daasu
(*Matai 5:1-12*)

²⁰Tonde Yesu me la vu yite maanggêem-aso de nêêl nambe, “Ham sen ham alak ni nambe ham-ame nivasa le, ond ham akam vasa in ham alohvu nambe naatu Anutu-te hil. ^{21p}De ham sen ham nahimb ahem-anja ond ham akam vasa in ham e gako vanôôn-ambe nohvu ham. De ham sen ham

ⁿ 6:8 Luk 5:22; 9:47 ^o 6:13 Jon 6:70 ^p 6:21 Taato 7:16-17; Saam 126:5-6; Ais 61:3

nasuu-to, ond ham akam vasa in ham e naanop. ²² ^qDe hil e lanji naambe ham navu taamuyin Omaahonôôn Noow, tombe sil e nind baya lôôt in ham, de sil gatiy ham ana nanyendanga, tonde daanêêl vakasin anipaya jak ham osin daanêêl ham haalem naambe hil anipaya, ond manyinja ham akam vasa. ²³ Om lambiing naambêênja vu ham, ond ham akam vasa be ham naapêêlis lôôt. Ham gango le, ham e gako nyevahaan nivasa bopaata vu baandoni. Silate himbop-aso yoo lawiing nambêênjo vu hil sen danêêl Anutu-te vakasin langaah bôôy-ato. ²⁴ ^rLemu ham sen kupak danggaa-to ond ham e gako nimeen, in ham hako va nivasa lung la. ²⁵ De ham sen gêên ham aha be ham ahem pup la, ond ham e gako nimeen, in ham e anggimb ahem. De ham sen gêên ham nanop-ato, ond ham e gako nimeen, in taamusin ham alompayo le nimeen-ambe ham naasu. ²⁶ Om naambe hil pin gako ham haalem jak ond ham e gako nimeen, in silate himbop-aso yoo lako tatuhin vaha-so haalend ak bôôy nambêênja.”

Gahem gaving hil sen nind baya lôôt in ham-ato

(*Matai 5:38-48*)

²⁷ ^sTonde yik Yesu nêêl nambe, “Sa naanêêl vu ham sen ham nango sate vakasin-anjo naambe ham ahem gaving hil sen dawiiing ham payaa-to nivasa lôôt, de ham

samu hil sen nind baya lôôt in ham-ato. ²⁸ ^tDe ham naanêêl vakasin anivasa jak hil sen davu talôôt ham-ato, osin ham anohak na vu Anutu in bu yite samu samu vu hil sen danêêl ham palêê-to. ²⁹ De naambe omaaho ti patap onngaambôôk ond ganggilin vaalu na vu gaving, de naambe omaaho ti hako gate lolop ond gambu tôômb na vu gaving. ³⁰ Tonde omaaho ti kataangg hong in vati ond gambu vu, de naambe omaaho ti gako gate vati ond game naanêêl vu naambe bu nom e. ³¹ ^uVa sen ham nawiingin nambe hil lambiing vu ham-ato, ond yik ham oo ambiing naambêênja vu hil.

³² “Tonde naambe ham ahem oo gaving hil sen ahend naving ham-ato mu, de ham ahem-ame naving hil vaalu le, ond yik hil sen dawiiing va nipayaa-to ond sil ahend oo naving hil sen ahend naving sil-ato va timu nambêênja, le hamambe Anutu le bu nivasa nyevahaan vu ham a? Malis lôôt. ³³ De naambe ham samu hil sen davu samu ham-ato ond yik hil sen dawiiing va nipayaa-to ond sil oo davu samu hil sen davu samu sil-ato va timu nambêênja, le hamambe Anutu le bu nivasa nyevahaan vu ham a? Malis. ³⁴ Tonde va sen ham navu vu hil-ande ham akam navu nambe lambu nyevahaan nom-ato, ond yik hil sen dawiiing nipayaa-to ond davu va vu hil anipaya vaalu tonde sil akand navu nambe lambu dôôk

^q 6:22 Jon 15:19; 16:2; 1Pi 4:14 ^r 6:24 Jem 5:1 ^s 6:27 Pro 25:21; Lom 12:20

^t 6:28 Lom 12:14 ^u 6:31 Mat 7:12

nyevahaan nom vu sil va timu nambêênja, om Anutu me-le bu nivasa nyevahaan vu ham e. ³⁵Nganjo ham ahem oo gaving hil sen dawiiing ham payaa-to be ham samu sil, de ham ambu va vu sil, tombe ham akam-ame bu naambe lambu nyevahaan nom vu ham e. Ham ambiing naambêênja ond taamusin e ham e naatovu nivasa nyevahaan bopaata lôôt, tonde ham e naatu Anutu baandoni-te noondin. In yoo nawiing ngaatum vu hil sen me-kand navu yite samu samu osin hil anipayaa-to, ³⁶om ham oo kam pasiv-ambe ham andôôvu omaahonôôn naambe sen yiyi Aamangg aka pasiv-ato.”

Game sahi omaaho ango-te vakasin e
(*Matai 7:1-5*)

³⁷W Tonde yik Yesu nêêl nambe, “Ham-ame sahi omaaho ango-te vakasin-ambe ham naanêêl ak sil alund e, in nambe mem Anutu me-le sahi hamate vakasin-ambe naanêêl jak ham alum e. De ham-ame naanêêl naambe sil gako nimeen e, ond Anutu me-le naanêêl naambe onggako nimeen e. Tonde ham kawiiy hil-ate vakasin na, ond Anutu le kawiiy hamate vakasin na. ³⁸x De ham ambu va vu hil, ond Anutu le bu va vu ham lôôt-ambe vaahes naapup na, tombe naatong-ande baanjêêng jêê-na gaving-ambe kaasêêh na le mem bu vu ham. In va ngeeyaata osin va pasivdaka sen ham navu vu hil-ato, ond yik Anutu le bu dukanaah vu ham.”

³⁹y Tonde sim Yesu nêêl vakasin pakwesin ti vu sil nambe, “Omaaho ti mekanu ond lohvu nambe naanggiy mekanu ango be yuuh lana mop a? Me-lohvu le, in yuuh ahondoos e landupake. ⁴⁰z Unoopasiv-ame savok yite kaputung e, nganjo kaputung taahu hôôk va pin-ambe jung na le, mem le nohvu yite kaputung.

⁴¹“Nambe vaati sen onahe kaalekaale daka hôôk halim ame, de game nahe haah boow sen neep hôôk gamem e? ⁴²Haah boow yoo neep hôôk gamem le game gahe le, om nambe vaati sen ganêêl vu halim nambe, ‘Ombaale de sa japêêh va daka na vêêl in gamem e.’ Goo natee hong ak. Ganôôh haah boow sen neep hôôk gamem-anja na vêêl e, mem gale gangge nivasa be onjapêêh kaalekaale na in halim ame.”

Vakasin pakwesin lak haah anivasa osin nipaya
(*Matai 7:17-20; 12:33-35*)

⁴³“Haah anivasa ond me-nayiis nôôn anipaya le, de haah anipaya ond me-nayiis nôôn anivasa le. ⁴⁴Yiyi naahe hahanôôn-ambe yalak ni nambe haah anivasa me nipaya, in ganggwak-ame nayiis nôôn bangguk e, de dandayin-ame nayiis nôôn kopi le, malis. ⁴⁵Omaaho nivasa ond ka

^y 6:35 Lev 25:35-36 ^w 6:37 Mat 6:14 ^x 6:38 Mak 4:24 ^y 6:39 Mat 15:14

^z 6:40 Mat 10:24-25

navu va nivasa ngeeyaata naale hôôk lopayo ondeey nawiing va nivasa, tonde omaaho nipaya ond ka navu va nipaya ngeeyaata naale hôôk lopayo ondeey yoo nawiing va nipaya, om va sen pup hôôk omaahonôôn alopayô-to ond le naanêl naam langaah.”

Vakasin pakwesin lak bayêen yuuh

(Matai 7:24-27)

46 ^a“Nambe vaati sen ham nanêl sa haalengg nambe Omaaho Bop, le ham-ame navu taamuyin sa lavangg e? 47 Hil sen lalaam dango sate vakasin-anjo be davu taamuyin-ato, ond sale tatekin sil vu ham. 48 Ond sil lalohvu omaaho ti haav yite bayêen, ond haav lôôvin lukala kambini lôôt, tombe valaah ngaandiin lukala naale lak tatuuh de laahun-ambe tong, tonde mem haav bayêen lakala. Tonde luk hatolak-ambe bel vaal bopaata be la hato vuv yêês, le me-lohvu nambe kape daka le, in dangga nambe omaahô-ju haav yite bayêen naale niwêêk lôôt. 49 Njanjo hil sen dango sate vakasin-anjo le me-davu taamuyin e, ond sil lalohvu omaaho ti haav yite bayêen nando voon, le ngaandiin-ame lukala kambini le, tombe luk hatolak-ambe bel vaal bopaata be yêês hato, tomem kape pavis-ambe matelak valok-ate.”

Yesu wiing yêêv Lom ti-te kul vaha nivasa lak

(Matai 8:5-13)

7 ¹ Yesu nêl vakasin pin-anju vu hil-ambe lung la, tonde la hato Kapenaum. ² Tombe hil Lom-ate yêêv ngaamong vaha ti ond yite hil kul ti sen ahe naving yii-to nilak lôôt-ambe neep, be ngaaho lak in navu jimb na. ³ Tombe yêêv hango banye nambe Yesu hato, om wiing hil Yuda-te himbop heey lala vu Yesu in nambe sil kataangg naambe naam-ambe biing yite hil kul ti nivasa jak. ⁴ Om sil lala lato vu Yesu tombe sil kataangg lôôt nambe, “Omaaho Bop, omaahô-ju omaaho nivasa om gambiing gaving lava, ⁵ in ahe naving yiy Yuda tombe yoo haav yate dumb.” ⁶ Tombe Yesu having sil-ambe lala.

Sil mondala be lala lalup ngaaho vu bayêen, tombe hil ngaamong vaha-te yêêv-anjuuto wiing yite vaheey lako lava be lato lanêl vu Yesu nambe, “Omaaho Bop, sa omaaho nipaya, om me-lohvu nambe gandukanaam sate bayêen alo le. ⁷ De sa lak ni nambe sa omaaho nipaya ondeey same alaas vu hong e, om yik onaanêl amu de sate unoopasiv-anju nivasa jak. ⁸ Nambe sen sa, ond yik sa naahulis sate yêêv bop sen nanggin saa-to baambu, de sate hil ngaamong vaha-so dahulis sa baambungg. Om sa naanêl

^a 6:46 Mal 1:6; Mat 7:21

vu ti naambe ‘Gana’ ond yik la, tonde sa naanêel vu ango naambe ‘Ganaam’ ond yik laam, tonde sa naanêel vu sate hil kul ti naambe ‘Gambiing kul tii-ja’ ond yik wiing.”

⁹Yesu hango vakasin-anju tombe vindis lôôt, om hilin-ambe nêel vu hil ngeeyaata sen davu taamuyin yii-to nambe, “Sa naanêel vu ham naambe same aatovu ham Islel ti wii-having niwêêk lôôt nambêênju le.” ¹⁰Tonde hil sen yêêv wiing sil lalaam-ato ond lalaah lalup bayêên e layi de hil kul tii-to nivasa lak lung la.

Yesu yêêvu maanggêem ti vu Nain-ambe kandi lak laah

¹¹Lung laa tonde sim Yesu la taaku ti haale nambe Nain, tombe yite maanggêem-aso laving hil ngeeyaata be lala having yi. ¹²Lala lato ngaaho vu taaku Nain-anjuuto yite vinavi bop, tonde hil laaku omaahonôn ti be lalaam in nambe lana landaav. Ond vехаahôôv ti noow timuu-ju, tombe hil vu taakuu-ju ngeeyaata laving vехаahôôv-anju be lato. ¹³^bYesu yi vêêh-anju tombe ka pasiv in lôôt, om nêel vu nambe, “Game naasu le.” ¹⁴^cTonde la ngaaho be hambe nama lak yêênin sen omaahonôn neep ak-ato, om hil sen laakuu-to daale tonde Yesu nêel nambe, “Unoopasiv, sa naanêel vu hong naambe okandi jak.” ¹⁵^dTombe omaahonôn sen meyimbin-ato kandi nando be mem vakaas, tombe mem Yesu nêel vu tangganaan nambe, “Noom nganjo.”

¹⁶^eHil pin layi be kanund la lôôt, tombe lako Anutu haale lak-ambe lanêel nambe, “Hil sen danêel Anutu-te vakasin langaah-ato ti osin haale bop kandi lak hôôk yiyi lavuun.” Tonde yik lanêel nambe, “Anutu laam lung la in dôôvu yite hil.” ¹⁷Tombe Yesu-te banyêê-ju la lohvu taaku Yudia osin taaku sen neep ngaahôô-to pin lôôt.

**Jon sen nalipis hil-ato wiing yite maanggêem yuuh lala vu Yesu
(Matai 11:2-19)**

¹⁸Jon sen nalipis hil-ato ond yite maanggêem-aso latulin Yesu-te vakasin pin-anju vu yi. ¹⁹^fOm teey yite maanggêem yuuh lalaam tombe wiing yuuh lala vu Omaaho Bop in nambe lanjingin yi naambe, “Hil sen danêel Anutu-te vakasin langaah-ato danêel nambe omaaho ti le naam ond yik hong-anjo, me hey

ganggin omaaho ango le?” ²⁰Tombe omaaho yuuh-anjuuto mondala be lala lato vu Yesu, le mem yuuh lanêel nambe, “Jon sen nalipis hil-ato wiing haay alaam in aanjingin naambe mak hong omaaho sen Anutu-te hil danêel hong banyem bôôy nambe gale ganaam-ato ond yik hong-anjo, me hey ganggin omaaho ango le?”

^b 7:13 Luk 8:52 ^c 7:14 Luk 8:54 ^d 7:15 1King 17:23; 2King 4:36 ^e 7:16 Luk 1:68; 19:44
^f 7:19-20 Saam 40:7; Mal 3:1; Taato 1:8

²¹ Tombe hôök busin-anju Yesu wiing hil anilakin vaha vaha ngeeyaata nind vasa lak, de hatiyy mamu

nipaya ngeeyaata la in omaahonôôn osin wiing mekanôônd ngeeyaata mend tum. ^{22g} Tonde Yesu nêêl vu Jon-ate maanggêem yuuh-ato nambe, “Manaah-ambe muuh gatulin va pin sen gêên mahe osin muuh hangôô-to banye vu Jon naambe hil amend kanôônd dayi taaku laah, tonde hil vahand paaya dala mop, de hil sen nind payêês anipaya lôôt-ato nind naavi nivasa nalak, de hil sen nanyend doos-ato dango taaku de hil yimbin davu kandi lak laah, tonde hil anipaya paya pin dango banye nivasa. ²³ Tonde naambe omaaho ti me-lopayo yu-yuuh in sa le ond le ka vasa.”

²⁴ Jon-ate maanggêem ayuuh lalaah lung la, le mem Yesu nêêl Jon-ate dangga tatekin vu hil alu bopaataa-jôôto nambe, “Bôôy ham ala vu Jon vu taaku lumbalaamb ond ham awiingin nambe angge vaati? Mak ham awiingin nambe angge omaaho ti lohvu vavi nayêêyak ganggwak laah-ande lom a? ²⁵ Me ham ala in nambe angge vaati? Ham ala in nambe ham angge omaaho ti nalop lolop anivasa vasa? Malis. Hil sen dalop lolop amengali be dando osin va nivasa vasa nambêênja ond sil oo dando hôök hil alulemak ambaand. ^{26h} Om ham ala in nambe angge vaati? Ham ala nahe omaaho ti nanêêl Anutu-te vakasin langaah a? Keen, sa naanêêl vu ham naambe Jon-anju savok hil sen danêêl Anutu-te vakasin langaah-ato la. ²⁷ⁱ Tonde Jon-anju ond yik Anutu nêêl yite vakasin munggin-ambe neep hôök kaapiya nambe, ‘Onggango le, sa navu aambiing sate omaaho ti na naamunggin vu hong in samu gate mop.’

²⁸ Om sa naanêêl vu ham naambe Jon savok hil pin sen taandin dako sil vu voon-anjôôto, lemu hil sen Anutu nanggin sil-ato vaalu haalend nipasiv lôôt ond le savok Jon na.”

^{29j} Tombe hil pin osin hil sen dako taakis-ato lango vakasin-anju tombe lanêêl nambe, “Keen, Anutu yi omaaho nivalok.” Ond hil-anju Jon lipis sil lung la, ^{30k} nganjo hil Palisai osin tanasin dangga-so laluuh damind vu mopaatôôv anivasa sen Anutu taato vu sil-ato, om me-lalipis bel e.

³¹ Tombe Yesu nêêl nambe, “Sale tatekin omaahonôôn sen gêên-anjo jak vaati? Sil lalohvu laheey? ³² Sil akand yu-yuuh lohvu unoopasiv sen dando talind-ambe dateey la vu ango-so nambe, ‘Hey aawiing kombin vu ham, lemu ham-ame nakôômb e, de hey aasu kangg paya paya, le ma de ham-ame navu kaatuuh ham e.’ ³³ In Jon sen nalipis hil-ato laam atombe me-ya vanôôn anivasa de me-num wain e, tombe ham anêêl nambe, ‘Mamu nipaya nahôôvu yi.’ ^{34l} De Omaahonôôn Noow laam-ambe ya osin num, tombe ham anêêl nambe, ‘Ham angge, omaaho aheta om yoo naya osin nanum wain bopaata, om hil sen dako taakis-ato osin hil sen

^g 7:22 Ais 35:5-6; 61:1; Luk 4:18 ^h 7:26 Luk 1:76 ⁱ 7:27 Mal 3:1 ^j 7:29 Luk 3:12

^k 7:30 Mat 21:32 ^l 7:34 Luk 15:2

dawiing va nipayaa-to vaalu ond silate omaaho tii-ju.’ ³⁵ Lemu hil pin sen dawiing kul anivasa vasaa-to ond navu taato nambe sil hil osin kand.”

Vêêh baayamb ti kaasêêh bel galovasa lak Yesu vaha

³⁶ Palisai ti kataangg Yesu nambe na ja vanôôn gaving yi, om Yesu lukala vu sil-ambe sil oo dando mondaya vanôôn. ³⁷ Tombe vêêh baayamb ti nando taakuu-ju hango nambe Yesu nando monaya vanôôn hôôk Palisai tii-ju baan, om vêêh-anju hako bel galovasa hôôk buayo tatuuh ti be la vu Yesu. ³⁸ Tombe la valu-naale Yesu dami ngaaho vu Yesu vaha, tombe hatu nando be monasu, tombe meluk tokak Yesu vaha, om laavu lak luvalus-ande muuh Yesu vaha lôôt, tonde kaasêêh bel galovasa lak vaha.

³⁹ Tombe Palisai sen teey Yesu laam-ato, haale nambe Simon, ond yik yi de vêêh-anju laam, tombe yoo ka vu nambe, “Naambe omaahôô-jo yi hil sen danêêl Anutu-te vakasin langaah-ato ti keen ond le jak vêêh sen nambe nama lak yii-ju ni naambe vêêh anipaya.” ⁴⁰ Tombe Yesu nêêl omaahôô-ju lopayo langaah vu nambe, “Simon, sa naanêêl vakasin ti vu hong e.” Tombe Simon nêêl nambe, “Kaputung, onaanêêl-o.” ⁴¹ Tombe Yesu

nêêl nambe, “Omaaho ti vu mone vu omaaho yuuh. Ango hako mone kaapiya nomaayuu de angu hako mone kaapiya timu, ⁴² lemu yuuh-ame lalohvu nambe lambu dôôk nyevahaan e, om omaahôô-ju yoo kawiiy yuuhate nyevahaan la lôôt. Ke, om omaaho yuuh-anju angu tana le ahe gaving omaaho sen kawiiy yuuhate nyevahaan-ato lôôt?”

⁴³ Tombe Simon nêêl laah nambe, “Mak angu sen omaahôô-ju kawiiy yite nyevahaan bopaata lôôt laa-to.” Tombe Yesu nêêl vu nambe, “Goo ganêêl lohvu.”

⁴⁴ Tombe mem Yesu hilin laah vu vêêh-anju de nêêl vu Simon nambe, “Gahe vêêh-anjo? Saalukalaam gate bayêên le game gavu bel-ambe saalipis sa vahangg ak e, lemu vêêh-anjo ond lipis sa vahangg ak meluk-ande laavu lak luvalus. ⁴⁵ Tonde saalukalaam-ato ond game gamuuh sa gaambôôk in nambe ongako sa jak e, lemu vêêh-anjo yoo monamuuh sa vahangg lôôt. ⁴⁶ Tonde game galipis sa lungg ak bel galovasa le, lemu vêêh-anjo kaasêêh bel galovasa lak sa vahangg. ⁴⁷ Om sa naanêêl vu hong naambe yite nipaya ngeeyaata lôôt, lemu gêên Anutu kawiiy lung la, ondeey yoo ahe having sa lôôt. Naambe Anutu kawiiy omaaho ti-te nipaya daka na, ond me-le ahe gaving lôôt naambêênju le.”

⁴⁸ Tonde Yesu nêêl vu vêêh-anjôôto nambe, “Gate nipaya sa kawiiy lung la.”

^m 7:36 Luk 11:37 ⁿ 7:37 Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 ^o 7:44 Jen 18:4

^p 7:46 Saam 23:5 ^q 7:48 Luk 5:20-21

⁴⁹Tombe hil sen dando mondaya vanôôn having yii-jôôto yoo lanêêl vu sil nambe, “Omaahôô-jo yi vaati om kawiiy nipaya la?” ⁵⁰Tonde Yesu nêêl vu vêêh-anjôôto nambe, “Gawii-having sa om hôôvu hong, om gana osin galompayo ahelavis.”

Vêêh heey laving Yesu be lala

8 ¹Lung laa tonde sim Yesu la natup hôôk lohvu taaku bop osin bayêên pasiv vaalu, be nawiing tanasin osin nanêêl banye nivasa sen Anutu nanggin yite hil-ato vu sil, tombe yite maanggêêm nomaayuuh-ambe laam yuuh-ato lala having yi. ²Tonde vêêh heey ond bôôy Yesu hatiiy mamu nipaya la in sil osin wiing sil vaalu nind lakin nind vasa lak ond vêêh-asôônju lala having. Ond ti Malia sen danêêl yi nambe Malia vu Magadala sen Yesu hatiiy mamu nipaya namaavaalu be vindak yuuh in yi bôôy-ato, ³de Helot-ate yêêv ti nanggin yite bayêên, haale nambe Kusa ond vane Joana, de ti Susana, tonde vêêh vaalu ngeeyaata lala having yi. Ond vêêh-asôônju dahôôvu Yesu having yite maanggêêm-aso in va yuuh ame.

Vakasin pakwesin lak omaaho ti vaalôôh vave

(Matai 13:1-9; Maak 4:1-9)

⁴Tonde hil vu bayêên bu ti ti pin lasupin lalaam vu Yesu lôôt, tombe nêêl vakasin pakwesin ti vu sil nambe, ⁵“Omaaho ti la in nambe baalil yite vave dukana kul moos. Monaalil atombe vaalu tok nando mop, tombe hil laake tatêêl tonde manak lalaam-ambe laya lôôt. ⁶De vaalu tok lakando ngaanggis pasivdaka sen lakando tatuuh baandonii-to, tombe mem me valup, le ngaanggis aniluk ma om bambôôv valok-ate. ⁷De vaalu lukala ganggwak dangga, tombe ganggwak valup having-ambe yêês om me-yiis nôôn e. ⁸Tonde vaalu lukala ngaanggis anivasa ond valup-ambe yiis nôôn ngeeyaata lôôt lohvu doo-namaavaalu-vaalu.”

Yesu nêêl nambêênju tonde nêêl having nambe, “Omaaho ti nambe nanye neep ond gangoyin.”

Yesu-te vakasin pakwesin-anju dangga nambe vaati?

(Matai 13:10-17; Maak 4:10-12)

⁹Tombe Yesu-te maanggêêm-aso lalingin yi in vakasin pakwesin-anjuuto danggakook, ¹⁰“tombe nêêl vu sil nambe, “Ham ond mem Anutu nanêêl vakasin sen vun yii-to langaah vu ham lak sen Anutu nanggin yiyi-ato, lemu hil vaalu ond dango vakasin pakwesin amu in nambe lanjji lôôt lemu me-lanjak ni le, de sil gangoyin lôôt lemu me-daatokak dangga le.”

^r 7:50 Luk 8:48; 17:19; 18:42 ^s 8:1 Luk 4:43 ^t 8:2 Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 ^u 8:10 Ais 6:9-10

Yesu tatekin vakasin pakwesin lak vavêê-to
(Matai 13:18-23; Maak 4:13-20)

¹¹“Vakasin pakwesin lak vavêê-to dangga nambe vavêê-jo lohvu Anutu-te tanasin, ¹²de vave vaalu tok nando mop ond lohvu hil vaalu dango vakasin, le ma de Saalang navu sapos vakasin sen lokala sil alondpayô-to nala pavis, in Saalang aka vu nambe me-lambiing gaving-ambe Anutu dôôvu sil e. ¹³Tonde vave vaalu tok lakando ngaanggis pasivdaka sen lakando tatuuh baandonii-to, ond lohvu hil vaalu sen dango vakasin-ambe dako lak pavis-ambe dapêêlis, lemu sil lalohvu va sen kangga me-lukala le, om dando daka vêêl e mem Saalang valup-ambe navu sahi sil, tombe nind baya be davuuh Anutu la pavis. ¹⁴Tonde vave vaalu tok lukala ganggwak danggaa-to ond lohvu hil vaalu sen dango Anutu-te vakasin, lemu sil alondpayo nimeen in kand navu va voon-ate osin mend nôôn in kupak ayuuh mone bop, de sil oo dawiingin va vaha vaha pin, tombe sil akand oo navu va nambêênjo natu bopaata nahilin Anutu-te vakasin, om silate nôôn-ame natu bop e, malis, nayimb. ¹⁵Tonde vave vaalu tok lukala ngaanggis anivasaa-to ond lohvu hil vaalu sen dango vakasin-ambe davu samu osin londpayo nivasa lôôt, de yoo mondapuvu niwêêk lôôt, tombe nôôn nalak.”

Vakasin pakwesin lak lam
(Maak 4:21-25)

¹⁶“Hil davu taalungg hôôk lam ond me-datung hôôk dêêngg alo le, de me-datung lukala pêêt kambini le, malis. Sil davu taalungg hôôk in nambe gatung jamando pêêt baandoni, in landukanaam bayêên alo ond lanji melangaah-anju. ¹⁷De vakasin pin sen neep vunin-ato ond le nanjip langaah, tonde vakasin sen vayum yii-to ond le kavaayin naam langaah pin in hil lanjak ni. ¹⁸Va sen ham nango ond ham akam bu nivasa, in omaaho ti ka navu vakasin nivasa ond Anutu le bu ka vaalu gaving-ambe jak ni lôôt, lemu omaaho ti doosin vakasin, de me-ka navu vakasin ti le, ond kakook daka sen neep vu yii-to Anutu le nôôh vêêl.”

Yesu tangganaan osin halindin
(Matai 12:46-50; Maak 3:31-35)

¹⁹Yesu tangganaan osin halindin lato in nambe lanji yi, le ma de hil ngeeyaata lambuuh Yesu tatup, ²⁰om lanêêl vu nambe, “Tam having halim-aso lato daale voon-ambe dalingin hong.” ²¹Le nêêl laah vu sil nambe, “Hil sen dango Anutu-te vakasin-ambe davu samuu-to ond mem sa ataa osin halingg-aso sil.”

° 8:11 1Pi 1:23 ° 8:16 Mat 5:15; Luk 11:33 ° 8:17 Mat 10:26; Luk 12:2

° 8:18 Mat 25:29; Luk 19:26

Yesu nêêl-ambe vavi jamba ma la
(*Matai 8:23-27; Maak 4:35-41*)

²² Busin ti Yesu having yite maanggêêm-aso be lalakala kaanu ti, tombe nêêl vu sil nambe, “Yana betum vaalu.” Om sil lala. ²³ Sil mondala tombe Yesu neep ka lingin la, tonde vavi jamba ti laam bopaata tombe bel natêêy lukala kaanu be wiingin nambe naapup, tombe ngaaho lak in davu lana mend nama. ²⁴ Tombe maanggêêm-aso lala layêêvu Yesu be lanêêl vu nambe, “Kaputung, Kaputung-e. Yiiy navu aanggimb-anjo.” Tombe Yesu kandi be nêêl vavi yuuh bel sen nayiis bopaata be nalukala kaanuu-to, tombe vavi ma la de bel neep tatimasin. ²⁵ Tonde nêêl vu sil nambe, “De ham-ame awii-having e?” Tombe kanund la lôôt-ambe yoo lanêêl vu sil nambe, “Omaaho tii-jo mak yi vaati ondeey nêêl vavi yuuh bel tombe yuuh nanyend vuun in lava?”

Yesu hatiiy mamu nipaya la in omaaho ti
(*Matai 8:28-34; Maak 5:1-20*)

²⁶ Yesu-so latok lala Gelasa-te taaku ond neep betum vaalu de Galili neep vaalu, ²⁷ tombe Yesu luus vu kaanu be la lonak. Tonde omaaho ti mamu nipaya dahôôvu yi, ond vu taaku bop-anju be hato vu Yesu. Omaahôô-ju yoo nando ninôôn nalak busin pin, lemu me-nando hôôk bayêên ti le, yoo nando hôôk lavandangga sen omaahonôôn bandumb-ato boyambôôy.

²⁸ Tombe omaahôô-ju yi me lak Yesu, tombe la hato pataav baambu neep voon hôôk vaha de nêêl lava bopaata nambe, “Anutu baandoni Noow Yesu, gayêêvu sa in? Sa kataangg hong naambe game gambu nivaane

vu sa le.” ²⁹ Mamu nipaya kataangg nambêênju in Yesu nêêl vu lung la nambe gavuuu omaahôô-ju de na. De mamu nipaya nahôôvu omaahôô-ju balon ngeeyaata, tonde hil davu talu yi lak hees aniwêêk osin lasi lok hôôk-ambe napuvu vaha yuuh-ambe daale danggin, le ma de napuuu hees aniwêêk ayuuu ame de mamu nipayaa-ju nawiing-ambe omaahôô-ju nala taaku lumbalaamb. ³⁰ Tombe Yesu lingin nambe, “Ohaalem nambe?” Tombe nêêl nambe “Omaaho-maaho,” in mamu ngeeyaata lalukala omaahôô-ju. ³¹ Tonde mamu nipayaa-ju kataangg Yesu lôôt nambe me-gatiiy sil lana Saalang-ate taaku lôôt e.

³² De bik ngeeyaata mondaya va daale vahandangga ti ngaaho vu taakuu-ju, om mamu nipayaa-ju kataangg Yesu nambe, “Gambiing-ambe hey aandukana bik-anju londpayo.” Tombe Yesu liinggis, ³³ om mamu nipaya lavuuu omaaho sen-anjuuto de lalukala bik alondpayo. Tombe bik pin-anju latup-ambe laluuu taaku pake be lalukala betum, tombe lanum bel-ambe layimb valok-ate.

³⁴Tombe hil sen danggin bik-ato layi tombe lapak-ambe lala lanêêl banye vu hil bayêên bop osin bayêên pasi-pasiv pin. ³⁵Tombe hil lalaam vu Yesu in nambe lanjji vaa-ju, tombe layi omaaho sen mamu nipaya lato lala in-ato, ond lukook anivasa lak-ambe havêêh yite tôomb laah-ande la nando ngaaho vu Yesu vaha, tombe layêênin lôôt. ³⁶Tonde hil sen layi mend ak va sen Yesu wiing omaaho ti mamu nipaya hôôvu yi bôôy-ambe nivasa lak laah-ato ond latulin vu hil sen lalaam in nambe lanjji-to. ³⁷Tombe hil vu taaku Gelasaa-ju pin lôôt ond sil kataangg Yesu nambe gavuu silate taakuu-ju de na. Sil layêênin lôôt ondeey lanêêl nambêênju, om Yesu lakala kaanu in nambe naah.

³⁸Naahen nalakala tonde omaaho sen mamu lato lala in-ato ond kataangg Yesu nambe, “Sana gaving hong-o.” Le ma de Yesu lonin-ande nêêl vu nambe, ³⁹“Ganaah gambaam-ambe onaanêêl vu gate hil naambe Anutu ka pasiv in hong-ambe samu hong lôôt.” Om omaahôô-ju laah-ambe nêêl vakasin sen Yesu samu yi be nivasa lak-ato langaah vu yite hil vu taaku bop-anju pin lôôt.

Yailus nowaavêêh ayuuu vêêh ti sen hambe nama lak Yesu-te lolop-ato
(*Matai 9:18-26; Maak 5:21-43*)

⁴⁰Yesu laah valup atombe hil ngeeyaata lapêêlis lôôt, in sil pin oo mondanggin yi. ⁴¹Tonde yêêv dumb-ate ti haale nambe Yailus, ond la vu Yesu be hatu pataav baambu neep voon hôôk vaha de kataangg nambe, “Omaaho Bop, ganaam sa baangg, ⁴²in sa nonggaavêêh timu, yite ta nomaayuuu-ambe laam yuuu, lemu nilak lôôt-ambe neep tombe ngaaho lak in navu jimb.” Om Yesu having-ambe yuuu lala, tombe hil ngeeyaata lambuuu yi vaalu vaalu be lala.

⁴³Tonde sim vêêh ti nandôô-ju ond vêêh-ate nilakin tovu, tombe yoo nando bayêên pasiv nalak busin pin lohvu ta nomaayuuu-ambe laam yuuu, [tombe navu mone vu dokta-so in nambe sil samu yi, tombe yinêên mone lung la, le ma] de omaaho ti me-lohvu nambe biing-ambe nivasa jak e. ⁴⁴Tombe vêêh-anju valu-naale Yesu dami de hambe nama lak Yesu-te lolop anyendaambu, tombe yite nilakin lung la pavis. ⁴⁵Tombe Yesu lingin nambe, “Lati hambe nama lak sa?” Le hil pin lanêêl laah nambe, “Hey o malis-o.” De Pita nêêl nambe, “Kaputung, gahe nambe hil ngeeyaata lambuuu hong tatup om landu hong-anja.” ⁴⁶Le ma de Yesu nêêl nambe, “Omaaho ti hambe nama lak sa. Sa lak ni nambe sate niwêêk hatu la be wiing omaaho ti nivasa lak.” ⁴⁷Tonde vêêh-anju lak ni nambe yite vakasin tok langaah om hees lôôt, tombe la hatu pataav baambu neep voon hôôk Yesu vaha, de nêêl vakasin sen hambe nama lak Yesu-to dangga langaah hôôk hil pin amend osin vakasin sen nivasa lak pavi-vasaato. ⁴⁸^zTombe Yesu nêêl vu nambe, “Nonggaavêêh, gawii-having ondeey ganim vasa lak, om gana osin galompayo ahelavis.”

^z 8:48 Luk 7:50

⁴⁹Yesu naahen monanêêl atonde omaaho ti vu Yailus ambaan-ambe hatô nêêl vu Yailus nambe, “Nomaavêêh ame yip, om onaanêêl vu yêêv naambe mando de me-naam e, jip.” ⁵⁰Yesu hango vakasin-anju tombe nêêl vu Yailus nambe, “Game naham jak e, gambiing gaving amu le mem nomaavêêh e nivasa jak naah.” ⁵¹Tombe Yesu la yêêv-anjuuto baan. La hatô tombe lonin hil pin, de hako Pita having Jon ayuuh Jems tonde unaavepasiv mangganaan ayuuh tangganaan, be yik sil-anjo yoo lalukala bayêên alo having Yesu. ⁵²“Tombe hil pin mondasu be davu kaatuuh sil in unaavepasiv-anju, le Yesu nêêl nambe, “Ham-ame naasu le, me-yimb e, nganjo yoo neep anêên.” ⁵³Le sil lanop ak yi, in sil lalak ni nambe unaavepasiv-anjo yimb, ⁵⁴^ble Yesu lôôh hôôk unaavepasiv nama de nêêl vu nambe, “Unaavepasiv, okandi jak.” ⁵⁵Tombe kanu hatô lukalaah-ambe kandi lak pavis, tonde Yesu nêêl vu sil nambe, “Ham ambu vanôôn vu be ja.” ⁵⁶“Tombe unaavepasiv-anju mangganaan ayuuh tangganaan kanund la lôôt, tombe Yesu vu kôôvu yuuh nambe yuuh-ame daanêêl vaa-jo banye vu omaaho ti le.

Yesu vu kul vu yite sinaale nomaayuuh-ambe laam yuuh-ato

(Matai 10:5-15; Maak 6:7-13)

9 ¹Yesu teey yite maanggêêm nomaayuuh-ambe laam yuuh-ato lalaam vu yi be vu niwêêk bopaata lukala sil, in nambe sil gatiy mamu nipaya lana in omaahonôôn, de lambiing-ambe hil anind lakin anind vasa jak. ²Tonde mem wiing sil lala in daanêêl vakasin sen Anutu nanggin yite hil-ato, de lambiing-ambe hil anind lakin anind vasa jak. ³Tombe nêêl vu sil nambe, “Ham-ame gako vati be ham ana mop e. Ham-ame namam dôôk paatôôn e,

de ham-ame gako vaahes osin vanôôn-ambe mone le, tonde ham-ame gako lolop yu-yuuh e. ⁴“Tonde ham anjakana bayêên ti, ond yik ham oo mando lak bayêên tii-ju nivalok-ambe na balup busin sen ham gavuu sil-ato, ond mem ham ana taaku ango.

⁵“De naambe hil vu taaku ti me-lako ham ak e, ond ham gavuu taakuu-ju na, de ham tatehin kambus sen nando lak ham vaham-ato naah in taato silate nipaya langaah.”

⁶Nêêl lung la tonde mem sil lala latup hôôk-ambe lanêêl banye nivasa osin lawiing hil anilakin ngeeyaata nind vasa lak lohvu taaku pin.

^a 8:52 Luk 7:13 ^b 8:54 Luk 7:14 ^c 8:56 Mak 7:36; Luk 5:14 ^d 9:4 Luk 10:4-11

^e 9:5 Luk 10:11; Sin 13:51

Helot hango Yesu banye be ka la ngeey lôôt
(*Matai 14:1-2; Maak 6:14-16*)

⁷/Yêêv bop Helot hango Yesu-te vakasin pin-anju banye, tombe ka la ngeey lôôt, in hil vaalu danêêl nambe, “Jon sen nalipis hil-ato kandi lak laah vu hil yimbin-ate.” ⁸Tonde hil vaalu danêêl nambe, “Eliya sen nanêêl Anutu-te vakasin langaah bôôy-ato lo-valup-anju.” De vaalu danêêl nambe, “Hil sen danêêl Anutu-te vakasin langaah bôôy-ato ond ti kandi lak vu hil yimbin-ate.” ⁹*Tombe Helot nêêl nambe, “Sa katôôv Jon aka lung laa-to, de sim omaahôô-ju yi lati sen sa nango vakasin ak yii-ju?” Om yoo wiingin nambe ji Yesu.

Yesu vaat hil ngeeyaata lohvu 5 taosen
(*Matai 14:13-21; Maak 6:30-44; Jon 6:1-13*)

¹⁰Tonde sinaale-so sen Yesu wiing sil lalaa-to ond lasupin lalom vu be latulin va pin sen lawiing-ato vu Yesu. Tombe havuuh hil vaalu de hako sinaale-so mu be sil oo lala taaku ti haale nambe Betsaida, ¹¹lemu hil ngeeyaata lango nambe lala taaku tii-ju om sil taamuyin-ambe lala. Sil lalup atombe mem pêêlis in sil, de nêêl tanasin ak Anutu nanggin yite hil-ato vu sil, tonde wiing-ambe hil anilakin anind vasa lak.

¹²Tonde soosin hôôk atombe yite maanggêêm nomaayuuu-ambe laam yuuu-ato lala lanêêl vu nambe, “Taaku me lung la de yiyi nandôô-jo taaku lumbalaamb, om onanêêl-ambe hil-anju lana bayêên ti ti sen nando ngaahôô-to be sil baanggo silate vanôôn-ambe danjip-anju.” ¹³Le ma de nêêl vu sil nambe, “Yik ham oo

ambu vanôôn vu sil.” Le lanêêl vu nambe, “Heyanêêngg vanôôn-ame ngeey e, yik balet namaavaalu having paahuung yuuu amu neep. Mak gawiingin nambe hey ana baanggo vanôôn vu hil pin-anju?” Hil-anju moow ngeeyaata lôôt lohvu 5 taosen.

¹⁴Tombe Yesu nêêl vu yite maanggêêm-aso nambe, “Ham naanêêl-ambe sil gato mando lu ti ti nohvu doo-yuuu-ambe nomaayuuu-maayuuu.” ¹⁵Om yik yite maanggêêm-aso lanêêl-ambe hil lato dando lu ti ti. ¹⁶Tonde mem Yesu hako balet namaavaalu de paahuung yuuu-ato be valaah me lak baandoni de lohak, le mem hapok-ambe vu vu yite maanggêêm-aso be sil latiiy lohvu hil. ¹⁷Tombe omaahonôôn pin yoo laya be lohvu sil. Laya lung atonde sil lasupin nyengale hôôk jaambang nomaayuuu-ambe laam yuuu-ambe pup.

Pita nêêl Yesu langaah nambe yi Kalisi
(*Matai 16:13-19; Maak 8:27-29*)

¹⁸Busin ti Yesu timu yoo monalohak nando, tombe yite maanggêêm-aso dando having yi om lingin sil nambe, “Hil danêêl nambe sa lati?”

^f 9:7 Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 ^{*} 9:9 Luk 23:8

¹⁹hTombe sil lanêêl laah nambe, “Hil vaalu danêêl hong nambe Jon sen nalipis hil-ato, de vaalu danêêl hong nambe Eliya, de vaalu danêêl hong nambe hil sen danêêl Anutu-te vakasin langaah bôôy-ato ti kandi lak laah.” ²⁰iTonde lingin sil nambe, “De ham-ok? Ham nanêêl sa nambe lati?” Tombe Pita nêêl vu nambe, “Hong Anutu-te omaaho sen yoo holin hong vulôôt in nambe gandôôvu hey-ato.”

Yesu nêêl langaah nambe le jimb e mem kandi jak naah
(*Matai 16:20-28; Maak 8:30-9:1*)

²¹Pita nêêl nambêênju tombe Yesu vu kôôvu sil niwêêk lôôt nambe sil-ame daanêêl yi langaah vu omaaho ti le, ²²jtonde mem nêêl nambe, “Omaahonôôn Noow e gako nivaane ngeeyaata. In himbop-aso osin kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv-aso de tanasin dangga-so ond sil e nind baya in-ande lanyiis-ambe jimb, tonde busin naatu yaal e mem le kandi jak naah.”

²³kTonde yik nêêl vu hil pin-anju nambe, “Omaaho ti wiingin nambe sapa sa ond yoo daanggôôl yi, le mem kava yite haah pako' nohvu busin pin-ambe sapa sa. ²⁴mDe omaaho ti yoo wiingin nambe ganggin ninaavi nivasa in mando metumin, ond le jimb-ambe na menama osin nôôn metumin-ate. Le omaaho ti baaku nimeen ak sa haalengg-ambe jimb, ond mem le mando metumin danggata. ²⁵Le omaaho ti gôôlis va voon-ate pin, de yoo biliyak yi be gako nivaane be mando danggata, ond va voon-ate me-le dôôvu yi le, le nama. ²⁶nDe naambe omaaho ti jêênin omaahonôôn-ande nimbaya in sa osin sate vakasin, de me-naanêêl sa haalengg langaah vu hil e, ond busin sen Omaahonôôn Noow nom osin yite nikaapulil-ande Mangganaan-ate nikaapulil tonde angela vaambuung-ate nikaapulil-ato ond le nimbaya in omaahôô-ju dukanaah. ²⁷Om sa naanêêl keen lôôt vu ham naambe ham sen ham naalêê-jo, ond vaalu me-le lanjimb e, de lanjji naambe Anutu ganggin yite hil-ato le mem.”

Yesu ninaavi angô yoow ak
(*Matai 17:1-13; Maak 9:2-13*)

²⁸Tonde busin namaavaalu be vindak yaal la vêêl e, mem Yesu hako Pita yuuh Jon-ande Jems-ambe sil oo lalakala kandu ti in nambe Yesu

^h 9:19 Luk 9:7-8 ⁱ 9:20 Jon 6:68-69 ^j 9:22 Luk 9:44; 18:32-33 ^k 9:23 Mat 10:38; Luk 14:27 ^l Luk 9:23 Yêêv Lom-aso danêêl nambe omaaho ti wiing va nipaya om lanyiis dukanaah nyevahaan-ambe jimb, ond layiis lakala haah pako in nambe bu nimumin vu yi osin yite hil. Tonde Yesu nêêl nambe omaaho ti wiingin nambe sapa yi ond yoo baaku yite haah pako be sapa yi, ond dangga nambe yame aanjêênin nimeen osin nimumin sen hil lambu vu yiyi jak Yesu haalêê-to le, yiyi baaku be yiyi oo sapa Yesu. ^m 9:24 Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 ⁿ 9:26 Mat 10:33; Luk 12:9; 2Ti 2:12

nohak. ²⁹Tombe monalohak le sim mekaalus ango yoow ak osin yite lolop têtêlang-ambe nivalôôy lôôt. ³⁰Tombe sim omaaho yuuh daale mondakaas having Yesu, ond yik Mose yuuh Eliya, ³¹ond yuuh lalaam daale osin nikaapulîs-ambe yuuh danêêl va sen Yesu le biing vu Yelusalem-ande gavuuuh voon-anjo de naa-to.

³²^PTombe Pita yaal amend animeen om yaal lawiingin nambe danjip, le ma de yaal amend tum lôôt-ambe yaal layi Yesu-te nikaapulîs osin omaaho yuuh sen daale having yîi-to. ³³Tombe omaaho yuuh-anjuuto lawiing in nambe gavuuuh Yesu de yuuh lanaah, tonde Pita nêêl vu Yesu nambe, “Omaaho Bop, yîiy nandôô-jo nivasa lôôt, om waay andaav numang daka yaal, gate ti, Mose-te ti, de Eliya-te ti.” Pita doosin va sen naanêêl-ato ondeey nêêl vakasin-anju. ³⁴Naahen nanêêl atonde bayiimb ti hato be vayum sil, tombe yaal layêênin lôôt, ³⁵tonde lava ti laam hôôk bayiimb-anju lopayo nambe, “Sa Noongg-anja. Soo aaholin yi om ham gango lava.” ³⁶Lavaa-ju lung la tonde yaal layi Yesu yoo timu naale. Ond va sen yaal layii-ju ond yaal lavun vakasin, de yaal-ame lanêêl vu omaaho ti le, de la taamusin lôôt e mem.

Yesu wiing unoopasiv ti nivasa lak

(Matai 17:14-21; Maak 9:14-29)

³⁷Tonde heendiîy atombe sil vu kandu be lato, tombe hil ngeeyaata lôôt lalup latovu Yesu vu mop. ³⁸Tombe hil-anju ti teey nambe, “Kaputung, sa kataangg hong naambe gangge sa noongg moow timuu-jo, ³⁹ond mamu nipaya nahôôvu tombe napuvu niwêêk, tonde pavis atombe nangeeyak bopaata, tonde mamu nipayaa-ju nandu yi lôôt, tombe nyekaakôôs nalaam osin nawiing nindanjeen vu lôôt, tombe me-nalung nala pavis e. ⁴⁰Tombe sa kataangg gate maanggêêm-aso nambe sil gatiîy mamu nipayaa-ju na, le me-lalohvu le.” ⁴¹Tombe Yesu nêêl nambe, “Ham pin-anjo ham-ame awii-having e, om ham alompayo me-nivalok e. De sa mando gaving ham-ambe naangelis e ham anjak sate kul ani? De sa gako nimeen in ham nohvu busin vilis e? Onggako noom

naam e.”

⁴²Tombe lako unoopasiv-ambe daahen dalaam, tonde mamu handu unoopasiv pavis-ande lupake be la neep nahaahin neep voon. Tombe Yesu nêêl mamu nipayaa-ju, de wiing-ambe unoopasiv anivasa lak, de mamu me-hôôvu yi laah e, tombe Yesu nêêl vu mangganaan nambe, “Noom nganjo.” ⁴³Tombe hil pin kanund la lôôt in Anutu-te niwêêk bopaataa-ju.

° 9:31 Luk 9:22; 13:33 P 9:32 Jon 1:14; 2Pi 1:16-18 ° 9:35 Luk 3:22

Yesu nêêl balon ango having nambe le jimb
(Matai 17:22-23; Maak 9:30-32)

Tombe sil oo daahen kand yu-yuuh lôôt in va pin sen Yesu wiing-anjuuto, tonde Yesu nêêl vu yite maanggêêm-aso nambe, ⁴⁴“Ham oo gambe nanyem in vakasin-anjo nivasa, in davu lambu Omaahonôôn Noow dukana hil namand.” ⁴⁵“Le vakasin-anjo dangga vun yi in maanggêêm-aso om sil doosin, tombe sil layêênin nambe me-lanjingin yi le.

Omaaho lati bop
(Matai 18:1-5; Maak 9:33-37)

⁴⁶“Yesu-te maanggêêm-aso mondakaas in nambe sil ti tana tu lukook bop vu ango-so. ⁴⁷Tombe Yesu lak ni nambe sil akand navu va nambêênju naale hôôk sil alondpayo om laandiiy unoopasiv ti laam naale having yi, ⁴⁸“le mem nêêl vu sil nambe, “Omaaho ti ka bu sa haalengg-ambe gako unoopasiv-anjo jak, ond lohvu hako sa lak. Tombe hako sa lak ond lohvu hako omaaho sen wiing sa laam-ato lak. Om ham ti sen haale pasiv lôôt hôôk ham lavuun-ato ond yii-ju haale bop.”

Hil sen me-dayi ham payaa-to ond hamate hil
(Maak 9:38-40)

⁴⁹Tonde Jon nêêl vu nambe, “Kaputung-e, hey aahe omaaho ti natiyy mamu nipaya lak ohaalem, le ma de hey aanêêlin yi in nambe me-navu taamuyin hong having hey e.” ⁵⁰“Le Yesu nêêl vu nambe, “Ham-ame naanêêlin yi le. Hil sen me-dayi ham payaa-to ond manyinja hamate hil.”

Bayêên Samaalia ti me-lako Yesu lak e

⁵¹“Busin sen Anutu navu gako Yesu naah baandonii-to laam ngaaho lak, tombe Yesu ka vu lung la nambe na Yelusalem, ⁵²om wiing hil vaalu lako vakasin-ambe lamunggin. Sil mondala be lalukala hil Samaalia baand ti, tombe sil lawiingin nambe samu taaku ti vu Yesu, ⁵³“lemu hil bayêên-anju lalak ni nambe Yesu yoo navu balup-ambe na Yelusalem, om lavu teenin silate bayêên nambe hil-ame gako Yesu jakana le^y. ⁵⁴“Tombe Yesu-te maanggêêm yuuh Jems ayuuh Jon layi vaa-ju, tombe yuuh lanêêl

^r 9:44 Luk 9:22 ^s 9:45 Luk 18:34 ^t 9:46 Luk 22:24 ^u 9:48 Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 ^v 9:50 Mat 12:30; Luk 11:23 ^w 9:51 Mak 10:32 ^x 9:53 Jon 4:9

^y **Luk 9:53** Hil Samaalia lala dalohak vu Anutu nando sil oote kandu ti, tonde hil Yuda lala dalohak nando Yelusalem timu, tombe sil o Samaalia-so sil oo dayi sil paya vaha-vahaan lak vaa-jo, ond lak danggakook-anjo sen hil Samaalia dayi de hil Yuda dala in lana Yelusalem-ato ond danêêlin silate bayêên in sil, ond yik danêêlin silate bayêên in Yesu va timu nambêênju. ^z 9:54 2King 1:9-16

vu Yesu nambe, “Omaaho Bop, gawiingin nambe hey naateey kin vu baandoni naam-ambe ja

hil-anju?” ⁵⁵Le Yesu hilin laah-ambe nêêl yuuh, ⁵⁶tonde sil lala bayêên ango lak.

Vakasin sen hil lawiingin nambe taamuyin Yesuu-to
(*Matai 8:19-22*)

⁵⁷Sil daahen dalaas mop atonde omaaho ti nêêl vu Yesu nambe, “Taaku pin sen ganaa-to ond sale taamuyin hong-ambe sana gaving.” ⁵⁸Le Yesu nêêl vu nambe, “Manggalôn ond deep hôôk haah vuun, de manak ond dahaav vunis, nganjo Omaahonôn Noow ond baan sen nanjip hôôk-ato ma.”

⁵⁹Tonde Yesu nêêl vu omaaho ango nambe, “Ganaam taamuyin sa.” Le nêêl nambe, “Omaaho Bop, ganjiinggis-ande sana ganggin mangg-ambe jimb-ambe sa daav vêêl e.” ⁶⁰Le Yesu nêêl vu nambe, “Hil sen nanyend doos in Anutu-te vakasin ond sil oo lana landaav silate halanjang, de hong ond gana naanêêl banye nivasa sen Anutu nanggîn yite hil-ato langaah.”

⁶¹“Tonde omaaho ti nêêl vu nambe, “Omaaho Bop, sale taamuyin hong, lemu ganjiinggis-ande sa naah naanêêl vu sate hil vu sa baangg vêêl e.”

⁶²Le Yesu nêêl vu nambe, “Omaaho ti nawiing kul ti lemu naate me nala vaalu vaalu, ond hil naambêênju me-lohvu nambe landukana be mando gaving Anutu-te hil e.”

Yesu wiing hil doo-yaal-ambe nomaayuuh lala kul

10 ¹^bOmaaho Bop holin hil sen davu taamuyin yii-to doo-yaal-ambe nomaayuuh, tombe mem wiing sil yuyuuh-ambe sil lamunggin-ambe lala taaku pin sen taamusin e Yesu le naa-to. ²^cTombe nêêl vu sil nambe, “Vanôn ngeeyaata nôôn ak hôôk kulaanôn lung la be nando, lemu hil kul vaha-so daka yuuh amu, om ham kataangg kul mangganaan in biing hil kul vaha-so vaalu lana daasupin yite vanôn gaving. ³^dOm ham ana de ham gango le, saambiing-ambe ham ana naambe sen bik sipsip-ato melaas in nambe ham andukana voow bamaan lavuun. ⁴^eDe ham-ame gako mone osin vaahes ayuuh suul e, de ham-ame baale bakaas gaving hil vu mopaatôv e. ⁵De ham anjakana bayêên ti ond ham naanêêl naambêênjo naamunggin naambe, ‘Vakasin melaas mando gaving ham bayêên tii-ja.’ ⁶Naambe hil vakasin amelaas dando

hông bayêên-anju, ond vakasin melaas sen ham avu vu sil-ato le na mando gaving sil. Le naambe hil vakasin amelaas ti me-nandô-ju le, ond hamate

^a **9:61** 1King 19:20 ^b **10:1** Mak 6:7 ^c **10:2** Mat 9:37-38; Jon 4:35 ^d **10:3** Mat 10:16

^e **10:4-11** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5

vakasin melaas sen ham avu vu sil-ato yoo le gilin-ambe nom vu ham. ^{7f}De bayêên ti sen ham nando lak-ato ond yik ham oo mandôô-ju nivalok, tombe ham angga osin ham naanum va sen lambu vu ham-ato, in omaaho sen nawiing kul-ato ond lohvu nambe hil baanggo yi, tonde ham-ame gatup hôôk bayêên pin e. ^{8g}De ham ana gato taaku ti be sil gako ham jakana silate bayêên, ond ham angga vanôôn sen sil lambu vu ham-ato, ⁹tonde ham ambiing hil anilakin vu taakuu-ju be nind vasa jak, de ham naanêl vu sil naambe, ‘Anutu nanggin yite hil-ato laam nando hôôk ham lavuun lung la.’ ¹⁰De ham ana gato taaku ti le me-lako ham alukala silate bayêên e, ond ham anaah baale mop-ande ham naanêl naambe, ^{11h}‘Hamate kambus sen yalak ak hey vahangg vu taakuu-jaato ond hey tatehin los vu ham, lemu ham gango le, Anutu laam nanggin yite hil lung la.’ Ke, om ham naanêl naambêênjo vu sil. ¹²ⁱDe sa naanêl vu ham naambe vu busin taamusin sen Anutu gangoyin omaahonôôn pin-ate vakasin-ato ond hil vu taakuu-ju le daatovu nimeen bopaata kaluuh hil Sodom.”

Nimeen e naatovu hil sen me-lawiihaving-ato le
(*Matai 11:20-24*)

^{13j}“Ham Kolasin, de ham Betsaida, ham e naatovu nimeen, in nambe saambiing taahu taahu osin niwêêk ngeeyaata vu Taia osin Saidon naambe sen saawiing vu hamate taakuu-to, ond bôôy hil Taia osin Saidon e gayêêh vaahes-ambe sil mando osin nind ngook, in taato naambe londpayo nimeen in silate va nipaya om lahilin sil laah vu Anutu. ¹⁴Om vu busin taamusin sen Anutu gangoyin omaahonôôn pin-ate vakasin-ato ond ham e naatovu nimeen bopaata kaluuh Taia osin Saidon.

¹⁵“De ham Kapenaum-anja, hamambe Anutu le gako ham jakana baandoni? Malis, ham e andukana taaku nipaya.” ^{16k}Tonde nêl vu yite maanggêem-aso nambe, “Hil sen dango ham lavam-ato ond manyinja dango sa lavangg. De hil sen daluuh damind vu ham-ato ond yik daluuh damind vu sa having. Tombe hil sen daluuh damind vu saa-to ond lohvu daluuh damind vu omaaho sen wiing sa be sa laam-ato.”

Hil doo-yaal-ambe nomaayuuu-ato lalo-lato

¹⁷Yesu wiing hil doo-yaal-ambe nomaayuuu-ato lala kul lung la de lalo-lato, tombe kand vasa lôôt de lanêl nambe, “Omaaho Bop, hey naanêl ohaalem atombe mamu nipaya nanyend vuun in hey lavangg having.” ^{18l}Tombe Yesu nêl vu sil nambe, “Saahe de Saalang lupake vu baandoni nambe sen demak vêl-ato. ^{19m}Ham angge, saavu niwêêk

^f 10:7 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 ^g 10:8 1Ko 10:27 ^h 10:11 Sin 13:51; 18:6 ⁱ 10:12 Mat 10:15; 11:24; Jen 19:24-25 ^j 10:13 Mat 11:21-23 ^k 10:16 Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23

^l 10:18 Jon 12:31; Taato 12:8-9 ^m 10:19 Jen 3:15; Saam 91:13; Mak 16:18

lung vu ham om ham alohvu nambe ham baake nyêêy ayuuh gaalivang, osin ham alohvu nambe ham daanggôôl Saalang-ate niwêêk pin, de vati me-le biing ham e. ²⁰ "Om ham-ame kam vasa naambe mamu nipaya-so nanyend vuun in ham lavam e, nganjo ham akam vasa in Anutu kaavu ham haalem neep vu baandoni lung la."

Yesu ahe nivasa vu Mangganaan Anutu

(Matai 11:25-27; 13:16-17)

²¹ °Hôôk busin-anju Vavi Vaambuung hôôvu Yesu be ahe nivasa lôôt, om lohak nambe, "O Aamangg, hong Omaaho Bop vu baandoni osin voon. Sa naapêêlis vu hong, in gavun va pin-anjo in hil sen omaahonôn dayi sil nambe hil osin kand bop-ande hil alukook bop, tonde otaato langaah vu hil mali-malis. Keen Aamangg, in goo gahe nivasa ondeey gawiing nambêênja."

²² °Yesu lohak lung atonde nêêl vu sil nambe, "Aamangg vu va pin lukala sa namangg lung la, de omaaho ti me-lak Noow ani le, Mangganaan timu yoo lak ni. De omaaho ti me-lak Mangganaan ani le, Noow oo lak ni, de hil sen Noow navu tatekin Mangganaan vu sil-ato ond mem lalak Mangganaan ani having."

²³ °Maanggêêm-aso yoo dando having Yesu tombe mem hilin laah vu sil-ambe nêêl nambe, "Ham ond ham akam vasa in ham amem nayi va nambêênjo. ²⁴ °De sa naanêêl vu ham naambe bôôy hil sen danêêl Anutu-te vakasin langaah-ato osin hil alulemak ngeeyaata datung mend in nambe lanji va sen ham nahêê-jo, le ma de me-layi le, de dambe nanyend in nambe gango vakasin sen ham nangôô-jo, le ma de me-lango le."

Vakasin pakwesin lak Samaalia ti ka pasiv in Yuda ti

²⁵ °Tombe tanasin dangga ti laam in nambe sahi Yesu, om lingin nambe, "Kaputung, saambiing vaati le mem sa mando metumin danggata?" ²⁶ Tombe Yesu nêêl vu nambe, "Mose kaavu Anutu-te tanasin vaaheey neep hôôk kaapiyaa-to? Gasevin nambe vaati?" ²⁷ °Tombe nêêl laah nambe, "Tanasin nêêl nambe, 'Gahem gaving gate Omaaho Bop Anutu osin galompayo doos de okanum doos, de gakam na doos, osin ganimwêêk na doos vu yi timu, de gahem gaving hil sen dando ngaaho vu hong naambe sen gahem oo naving hong-ato.'" ²⁸ °Tombe Yesu nêêl vu nambe, "Ganêêl lohvu. Gambiing naambêênja ond mem gale mando metumin danggata."

° 10:20 Mat 7:22; Eks 32:32; Pil 4:3; Taata 3:5 ° 10:21 1Ko 1:26-28 ° 10:22 Jon 3:35; 10:15 ° 10:23 Mat 13:16-17 ° 10:24 1Pi 1:10 ° 10:25 Mat 22:35-40; Mak 10:17; Luk 18:18 ° 10:27 Diu 6:5; Lev 19:18 ° 10:28 Lev 18:5; Lom 10:5; Gal 3:12

²⁹Lemu tanasin dangga tii-ju yoo wiingin nambe haale nanjip nivasa om lingin Yesu nambe, “De hil sen dando ngaaho vu sa ond laheey?”
³⁰Tombe Yesu nêêl laah vu nambe, “Om onggango le, omaaho ti vu Yelusalem-ambe luus-ambe la in na Yeliko, tombe hil hôondak-aso latovu neep mop, tombe lahôondak yinêên lolop ayuuh ame, de layiis lôôt, tombe yoo neep mop lavuun-ande lalom-ambe lala, tonde ngaaho lak in nambe jimb. ³¹Tombe hôôk busin-anju kul vaha sen datung salivangin-ato ti loh mop-anju be la hato, le yi de omaahôô-ju neep tombe hato loh nanye in-ambe la. ³²Tonde yik Liwi-te hil vu taamusin-ato ti hato tovu omaahôô-ju neep mop, le ma de hato loh nanye in-ambe la. ³³Lemu Samaalia^v ti monalaam-ambe hato tovu omaaho sen neep mop-anju, om yi tombe ka pasiv lôôt in yi. ³⁴Tombe la hato nando ngaaho vu be kaasêêh hahaanôôn aniluk osin wain hôôk nipayêês de vavil, tonde lôôh omaahôô-ju lak-ambe hatung lakala yite bik donggi, de hako be yuuh lala be lalakala bayêên vaatêêvak-ate ti, tombe yoo hanggin nivasa lôôt. ³⁵Tonde samiinaanôôn atombe hôôl mone doo-ti be vu vu bayêên vaatêêvak-anjuuto mangganaan, de nêêl vu nambe, ‘Ongganggin omaahôô-jo nivasa. Naambe gambu va ngeeyaata savok mone doo-tiinjo, ond busin sen saanom balup-ato ond sale aambu dôôk gate.’ ”
³⁶Tonde Yesu lingin nambe, “Om gakam vu nambe omaaho yaal-anju ond ti tana tu omaaho nipayaa-juuto yite omaaho sen nando ngaaho vu yii-to?”
³⁷Tombe tanasin dangga nêêl nambe, “Omaaho sen ka pasiv in yi be hôôvu yii-to.” Tombe Yesu nêêl vu nambe, “Om gana, be gambiing naambêênju.”

Maata yuuh Malia

³⁸Yesu-so mondala tombe lato lalukala bayêên ti, tonde vêêh ti haale nambe Maata hako Yesu lukala yite bayêên. ³⁹^wMaata halivêêh ti haale nambe Malia, ond Maliaa-ju laam-ambe nando ngaaho vu Omaaho Bop vaha be yoo monango yite vakasin. ⁴⁰Lemu Maata ond nawiing kul bopaata lôôt in nayêêh vanôôn ayuuh ame de ka navu yite kul ngeeyaata lôôt, om laam vu Yesu be nêêl nambe, “Omaaho Bop, haliviiy-ame nahôôvu sa le, de soo timu monayêêh vanôôn, de gakam-ame navu le? Om onaanêêl vu be naam in dôôvu sa.” ⁴¹Le Omaaho Bop nêêl laah nambe, “Maata daka-e, gakam navu kul ngeeyaata be onawiing naham in, ⁴²^xlemu va timu ma in hong, de Malia yoo nawiingin nambe gako va nivasaa-ju, ond me-lohvu nambe yaambu vêêl in yi le.”

^v Luk 10:33 Hil Yuda osin hil Samaalia ond sil oo dayi sil paya lôôt, sil-ame dando lavuh ti be sil dakaas nivasa yuuh ame le. Om sen Yesu nêêl vakasin lak hil Samaalia tii-jo nambe ka pasiv in hil Yuda ti sen hil layiis-ato, ond nêêl in nambe bêêl hil Yuda lund jak naambe sil akand pasiv in hil Samaalia-so de me-lanji sil paya le. ^w 10:39 Jon 11:1; 12:2-3

^x 10:42 Mat 6:33

Yesu nambe yaanohak
(*Matai 6:9-15; 7:7-11*)

11 ¹Busin ti tombe Yesu monalohak vu taaku ti. Lohak lung la le mem yite maanggêem ti nêel vu nambe, “Omaaho Bop, otaahu hey hôök lohakin naambe hey e aanohak naambe vaati, yik naambe sen bôôy Jon taahu yite maanggêem-asôôto.” ²Tombe nêel vu sil nambe, “Ham anohak naambêênjo naambe,
‘O Aamangg, hil lambu vaambuung in ohaalem. Ganaam naatu heyate Omaaho Bop-ambe ganohvu taaku pin. ³Gambu vanôôn vu hey nohvu busin pin, ⁴de okawiiy heyate va nipaya na, in hey oo navu kawiiy hil-ate nyevahaan pin sen dawiiing vu hey-ato nala. Game naanggiy hey ana ngaaho vu palapin e.’”
⁵Tonde Yesu nêel vu sil nambe, “Ham-anjo ti na vu yite omaaho ti hôök busin lavuun-ambe naanêel naambe, ‘Hali, gambu vanôôn kamu yaal vu sa, ⁶in sanêengg vaatêevak ti monalaam taaku diin-ambe valu-vu sa, le sanêengg vanôôn sen saambu vuu-to ma.’ ⁷Tombe omaaho sen neep hôök bayêên alôô-to le naanêel nom vu naambe, ‘Game ganjêêvu sa le, in vinavi vaayiiy lung la de hey o unoopasiv-aso naahop la, om same aalohvu nambe sa kandi be saambu va vu hong e.’ ⁸Ke, om sa naanêel vu ham naambe me-le ka bu naambe yite omaaho om kandi be naam bu vanôôn vu le, nganjo ka navu va sen naale mokataangg lôôt-anju, om le kandi be naam bu va sen nativak in-anju vu yi.
⁹“Om sa naanêel vu ham naambe ham kataangg va vu Anutu ond le bu vu ham, de ham salo ond ham e naatokak, tonde ham anyiis ak vinavi ond Anutu le gataahin in ham. ¹⁰In hil pin sen davu kataangg Anutuu-to ond sil e gako, de hil sen davu salôô-to ond le daatovu, de hil sen dayiis ak vinavii-to ond Anutu le gataahin vinavi in sil. ¹¹De naambe ham ti noow kataangg paahuung vu mangganaan, ond mak mangganaan e bu nyêêy anipaya ti vu? Malis. ¹²De naambe unoopasiv ti kataangg kokalêêh kaalus vu mangganaan, ond mak le bu gaalivang vu? Malis lôôt. ¹³Ham hil anipaya voon-ate, lemu ham akam navu noom-aso be ham navu va nivasa vasa vu sil, om ham anjak ni bulôôt naambe hamate Mom sen nando baandonii-to le biing Vavi Vaambuung naam vu hil sen davu kataangg vu yii-to.”

Lanêel nambe Yesu nawiing kul lak Saalang-ate niwêêk
(*Matai 12:22-30; Maak 3:20-27*)

¹⁴Yesu hatiiy mamu nipaya ti ka ma hato la in omaaho ti lung la, tonde mem omaaho sen ka maa-to vakaas, tombe hil pin lavindis lôôt, ¹⁵^alemu hil vaalu lanêel nambe, “Mamu nipaya-te yêêv Belsebul vu niwêêk vu yi ondeey

^y 11:1 Luk 5:33 ^z 11:8 Luk 18:5 ^a 11:15 Mat 9:34; 10:25

natiy mamu dala in omaahonôn.” ^{16b}Tonde hil vaalu yoo lawiingin nambe sahi Yesu om sil tambe yi nambe biing taahu taahu jak va niwêêk baandoni ti be sil lanj. ¹⁷Lemu lak sil alondpayo ni om nêêl vu sil nambe, “De naambe hil taaku bop ti yoo lanyis sil-ambe baasuh sil na lu yuuh, ond sil-ame lalohvu nambe mando nivasa le. Tonde hil bayêên ti baasuh sil na lu yuuh ond sil-ame le mando nivasa le. ¹⁸De naambe Saalang gatiy yite kul vaha mamu nipaya-so, ond sil o Saalang-aso yoo laasuh sil la lu yuuh, tombe sil e mando javuh ti naambe tana? Malis. De ham nanêêl nambe sa natiy mamu nipaya lak Belsebul-ate niwêêk, ¹⁹om saanjingin ham e.

Hamambe Belsebul navu niwêêk vu sa, tonde lati navu niwêêk vu hamate hil vaalu be datiy mamu nipaya dala in omaahonôn? Yik Anutu timu, om hamate hil-anju le daanêêl vu ham naambe ham oo nakaas paya. ^{20c}Om sen Anutu navu niwêêk vu sa be sa natiy mamu nipaya dala in omaahonôn, om ham anjak ni naambe Anutu laam nanggin yite hil hôôk ham lavuun gêên-anjo.

²¹“De naambe omaaho niwêêk ti nama nôôh yite va ngaamong-ate be yoo ganggin yite bayêên niwêêk lôôt, ond yite va pin oo le mando nivasa. ^{22d}Le sim naambe omaaho ango niwêêk lôôt balup-ambe nyiis ngaamong vu be savok omaaho angôô-ju, ond le bu vêêl yinêên va ngaamong-ate sen omaahôô-ju yoo wii-having nambe le dôôvu yii-to, tonde gatiy yinêên va pin na vu hil vaalu.

^{23e}“Omaaho ti nambe same sate omaaho yi le, ond nayiis ngaamong vu sa. Yik omaaho ti me-nasupin omaahonôn having sa le, ond natiy sil-ambe davuuh taale.”

Mamu nipaya lukalom baan (*Matai 12:43-45*)

²⁴“Mamu nipaya nambe gato na in omaaho ti, ond yoo monana taaku lumbalaamb in nambe naatovu taaku vuuti be sawaah yi dôôk, le me-naatovu le, ond le naanêêl naambe, ‘Mam sa naah sa baangg sen sa nando hôôk bôôy-ambe sa laam-ato.’ ²⁵Tombe laah valup e yi de sil lasêêh bayêên-anju be latongin lung la, ^{26f}tombe la hako mamu namaavaalu be vindak yuuh sen sil anipaya savok yii-to, le mem lalom-ambe lalukala dando hôôk bayêên-anjuuto. Tombe bôôy ond omaaho sen mamu nahôôvvuu-ju nando paya, lemu gêên le mando nipaya valok-ate lôôt.”

Yiyi taamuyin Anutu-te vakasin ond mem yakangg vasa

^{27g}Yesu nêêl vakasin-anjo de hil ngeeyaata lôôt daale, tombe vêêh ti teey la vu Yesu nambe, “Vêêh ti sen hako hong bôôy-ambe vu sum vu

^b 11:16 Mat 12:38 ^c 11:20 Eks 8:19 ^d 11:22 Kol 2:15 ^e 11:23 Luk 9:50

^f 11:26 Jon 5:14 ^g 11:27 Luk 1:28,42,48

hong-ato ond yoo ka vasa.” ^{28 h}Le Yesu nêêl nambe, “Ôôye, hil sen dango Anutu-te vakasin-ambe davu taamuyin-ato ond mem sil akand vasa.”

Hil lawiingin nambe Yesu biing taahu taahu osin niwêêk-ambe lanji
(*Matai 12:38-42; Maak 8:12*)

^{29 i}Hil ngeeyaata lôôt daahen dasupin dalaam tonde Yesu nêêl vu sil nambe, “Ham hil anipaya sen gêên-anjo. Ham awiingin nambe ham angge taahu taahu ti, lemu same le aambiing taahu taahu ti vu ham e, yik ham akam bu Yona-te taahu taahu mu. ³⁰In bôôy hil Ninive layi Anutu wiing taahu taahu lak Yona, tonde yik nambêênja Anutu le biing taahu taahu vu ham hil sen gêên-anjo jak Omaahonôôn Noow. ^{31 j}Om vu busin taamusin sen Anutu gangoyin omaahonôôn-ate vakasin-ato ond vêêh alulemak Seba le kandi baale be naanêêl vakasin jak ham sen gêên-anjo naambe hamate nipaya neep. In vêêh alulemak-anju vu taaku nanyendangga vaaluu-ju laam in nambe gango Solomon-ate vakasin nivasa osin ka, lemu sa sen gêên sa nandôô-jo ond sa savok Solomon la, le ma de ham-ame nangoyin sa lavang e. ^{32 k}De vu busin taamusin sen Anutu gangoyin omaahonôôn-ate vakasin-ato, ond moow Ninive le baale be daanêêl vakasin jak ham sen gêên-anjo naambe hamate nipaya neep, in hil Ninive lango vakasin sen Yona nêêl-ato be lahilin londpayo, lemu sa sen gêên sa naanêêl vakasin vu ham-anjo ond sa savok Yona la.”

Yesu nêêl nambe gamem tu ganim naavi-te kin tumin
(*Matai 5:15; 6:22-23*)

^{33 l}“Hil davu taalungg hôôk lam ond me-datung lukala pêêt ahendangga le, de me-datung lukala dêêngg alo le, malis, datung lakala pêêt baandoni in nambe hil pin sen dalukalaam bayêên alôô-to lanji melangaah. ³⁴De gamem kaalus ond ganim naavi-te kin tumin, om naambe

gamem kaalus anivasa ond le naatum nohvu ganim naavi pin, le naambe gamem kaalus anipaya ond ganim

naavi pin e mekanu. ³⁵Om goo ganggin kin tumin sen nando hôôk hong-anja nivasa de mekanu me-dôôk e. ³⁶De naambe kin naatum nohvu ganim naavi pin-ande vuuti me-mekanu le, ond ganim naavi doos naatum naambe kin tumin natum ak hong-ato.”

Yesu nêêl vakasin ak Palisai osin tanasin dangga-so
(*Matai 23:1-36; Maak 12:38-40; Luk 20:45-47*)

^{37 m}Yesu nêêl vakasin-anju lung la tonde Palisai ti kataangg Yesu nambe na ja vanôôn gaving yi, om Yesu la valup-ambe huli-la nando

^h 11:28 Luk 8:15,21 ⁱ 11:29 Mat 16:4 ^j 11:31 1King 10:1-10 ^k 11:32 Jona 3:5-10

^l 11:33 Mak 4:21; Luk 8:16 ^m 11:37 Luk 7:36; 14:1

bayêên alo. ³⁸ "Tombe Palisai tii-juuto yi de Yesu naya vanôôn danjeen, de me-lipis nama munggin e°, tombe ka yu-yuuh lôôt. ³⁹ Le Omaaho Bop nêêl vu nambe, "Ham Palisai ham nalipis kap osin pale dami mu, de ham alompayo ond va hôôndak osin va nipaya paya pup hôôk. ⁴⁰ Ham Palisai ham akam ma. Anutu sen samu yaningg naavii-to ond yik samu yalonggpaya having. ⁴¹ De va sen nando hôôk pale yuuh ame lopayôô-to ond ham ambu vu hil sen dativak in va yuuh amêê-to, ond mem ham e angge va ninaavi osin lopaya nambe nivasa lak lung la. ⁴² ^PLemu ham Palisai-so, nimeen e naatovu ham keen. Tanasin nambe sen vanôôn pasi-pasiv, jaamenjang osin gwelambum ayuuh ame pin, ond ham natung having vanôôn lak lu nomaayuu, tombe ham navu lu ti natu salivangin vu Anutu, ond Mose-te tanasin tii-jo ham napuvu niwêêk, lemu tanasin vaalu nambe sen yaambiing va na nivalok amu, de yahengg gaving Anutu, ond yik ham oo navuuh nala. Om ham samu tanasin-anjo, de tanasin vaalu nambe sen ham navu va lu ti natu salivangin vu Anutu ond ham oo mosamu gaving-ande ham-ame gavuu na le.

⁴³ "Lemu ham Palisai-so, nimeen e naatovu ham, in ham oo nawiingin nambe mando hil pin amend hôôk dumb alo, osin hil gako ham jak vu talind, ⁴⁴ om nimeen e naatovu ham, in ham alohvu bandumb sen neep vunin hôôk ngaanggis kambini, de omaahonôôn doosin-ambe lato layêês baandoni be lala."

⁴⁵ Tombe tanasin dangga ti nêêl laah vu Yesu nambe, "Kaputung, ganêêl nambêênja ond ganêêl vakasin anipaya lak hey having." ⁴⁶ Le Yesu nêêl nambe, "De ham tanasin dangga-so, nimeen e naatovu ham gaving,

in ham nanjingin tanasin vaalu ngeeyaata lak hil-ambe dalôôhin lôôt, lemu ham-ame nalôôh va sen dalôôhin-ato daka la vêêl in nambe ham andôôvu sil e. ⁴⁷ Om nimeen e naatovu ham, in himbop-aso bôôy layiis hil sen danêêl Anutu-te vakasin langaah-ato be layimb, tombe ham oo nahaav bayêên vunakin-ate nalakando silate bandumb baandoni. ⁴⁸ Om nambêênja ham oo nanêêl hamate himbop-asote dangga langaah nambe sil layiis hil sen danêêl Anutu-te vakasin langaah-ambe layimb-ato, tombe ham alompayo nivasa in va sen hamate himbop-aso lawiing-anju. In sil layiis Anutu-te hil-ambe layimb, tonde sim ham oo monavunak silate bandumb lak va mengali. ⁴⁹ Ondeey Anutu sen lukook bopaataa-to nêêl lung la nambe, 'Sale aambiing hil sen daanêêl sate vakasin langaah-

ⁿ 11:38 Mat 15:2 ° Luk 11:38 Hil Palisai osin hil Yuda pin yoo davu sapa bundin bôôy-ate gambum, om me-kand navu va ningook keen e, nganjo kand navu vakasin lak hil vaalu sen sil-ame Yudaa-to. Naambe hil Yuda lana mop me lana maaket-ambe namand nôôh va sen hil vaalu datung-ato, ond kand navu nambe hil vaaluu-juuto silate nipaya lakala sil. Om lanom balup bayêên atombe lanjipis sil namand vêêl e mem lanja vanôôn, in kand navu nambe lanja vanôôn danjeen ond hil vaalu sen sil-ame Yudaa-to silate nipaya le dukana sil alondpayo. ^p 11:42 Lev 27:30

ato osin sinaale-so lana vu sil, tombe hil e lambiing nindanjeen vu sil vaalu, tonde lanyis vaalu be lanjimb.’ ⁵⁰Om nambêênja hil pin sen vu gêên-anjo, ond sil e gako nipaya nyevahaan dukanaah sen layiis hil sen danêêl Anutu-te vakasin langaah-ato, vu bôôy sen hatung va pin nyendoos-ambe tok laam gêên-anjôôto. ⁵¹“Ond yik vu bôôy sen Abel yimb-ambe tok valup Sakaalia sen hamate himbop-aso layiis-ambe yimb neep dumb alo vaambuung-ande alata lavuun-ato. Keen, sa naanêêl vu ham naambe silate nipaya pin-anju ond nipaya nyevahaan e naatovu hil sen dando gêên-anjo.

⁵²“De ham tanasin dangga-so, nimeen e naatovu ham, in ham nahilin mop sen hil lanjak Anutu-te tanasin dangga nii-to, de ham-ame yoo alak tanasin dangga ni le, le ham nahilin hil sen dawiiingin nambe lanjak nii-to having.”

⁵³Yesu nêêl lung la tonde havuuh bayêên-anju de la in nambe na, tombe tanasin dangga-so osin hil Palisai-so ond sil oo laanjiihin Yesu niwêêk lôôt in nambe naanêêl vakasin vaha vaha, ⁵⁴“de sil oo mondanggin in nambe naanêêl vakasin ti na paya ond lambiing vakasin vu yi.

Ham ganggin ham in vakasin tatuhin

(Matai 10:26-27)

12 ¹“Hil ngeeyaata lasupin lalaam-ambe sil lapup hôôk taaku, tonde dando lak sil baando baando. Tombe Yesu vu kôôvu yite maanggêem-aso munggin nambe, “Ham oo ganggin ham nivasa in va sen Palisai-so davun sil alondpayo hôôk vakasin anivasa yuuh amêê-to, ond vaa-jo la nalohvu hil ngeeyaata nambe sen yis la nanggwang balet-ambe nalinj-ato. ²“Vakasin pin sen neep vunin-ato ond le naatok naam langaah, yik vakasin pin sen hil akand navu be neep hôôk londpayôô-to ond taamusin hil e lanjak ni pin. ³Om vakasin pin sen ham oo nando be ham nakaas ak-ato ond hil e gango langaah. Yik vakasin sen ham oo nanêêl hôôk bayêên alôô-to ond hil e lana baale talind-ambe daanêêl na vu omaahonôôn pin.”

Omaahonôôn lanjêênin Anutu timu

(Matai 10:28-31)

⁴“Halingg-aso, sa naanêêl vu ham naambe ham-ame anjêênin omaahonôôn in nambe le lanyis ham anim naavi jimb, in sil-ame lalohvu nambe lambiing vati gaving e. ⁵Nganjo sale naanêêl omaaho sen ham oo anjêênin yii-to vu ham e, yik ham anjêênin Anutu, in yite niwêêk lohvu

^q 11:51 Jen 4:8; 2Kro 24:20-21 ^r 11:54 Luk 20:20 ^s 12:1 Mat 16:6 ^t 12:2 Mat 10:26; Luk 8:17

nambe nyiis ham-ambe gaate ham dukana taaku nipaya gaving-ato. Keen, sa naanêêl vu ham naambe ham oo anjêênin Anutuu-ju.

6“De ham alak ni nambe hil daanggo manak taapêêv namaavaalu lak mone noow yuuh, le Anutu me-ka lingin manak pasiv pasiv-anjuuto ti le. 7“De ham ond sevin ham alumvalus pin lôôt lung la, om ham-ame anjêênin e, in ham atu Anutu-te va-so savok manak pasiv pasiv-anju pin.”

Yiyy naanêêl Yesu haale langaah

(Matai 10:19-20,32-33; 12:32)

8“De sa naanêêl vu ham naambe omaaho ti nambe naanêêl sa haalengg langaah vu hil, ond Omaahonôôn Noow e naanêêl omaaho tii-to haale langaah vu Anutu-te angela-so. 9“Le naambe omaaho ti jak alu in sa vu hil, ond sale anjak alungg in yi vu Anutu-te angela-so. 10“De naambe omaaho ti naanêêl vakasin anipaya jak Omaahonôôn Noow, ond Anutu le kawiiy yite nipaya na. Le naambe naanêêl Vavi Vaambuung pale, ond Anutu me-le kawiiy yite nipayaa-ju na le, malis.

11^x“De hil gako ham ana vu yêêv dumb-aso, de vu yêêv gaaman osin yêêv bop-aso vaalu in ham ambiing vakasin, ond ham-ame naham jak-ambe ham naanêêl naambe, ‘Hey e aambiiing vakasin naambe tana? Hey e naanêêl vaati?’ 12 Yik Vavi Vaambuung yoo le taato va sen ham naanêêl-ato dôôk busin tii-ju vu ham bulôôt.”

Vakasin pakwesin lak omaaho kupak dangga

13 Tombe hil alu bopaataa-ju ti nêêl vu Yesu nambe, “Kaputung, onaanêêl vu sa halingg naambe baasuh va yuuh ame sen aamangg-atêêto be bu vaalu vu sa.” 14 Le Yesu nêêl vu nambe, “In vaati? Lati holin sa in nambe sa gango hamate vakasin-ambe sa gatiiy hamate va yuuh ame? Malis.” 15^y Tonde Yesu nêêl vu sil nambe, “Ham ganggin ham nivasa, de ham-ame ambiing menôôn in va vaha vaha le, in omaaho sen yite kupak ngeeyaata nando ond kupak-anju me-navu metumin vu yi le.”

16 Tonde Yesu nêêl vakasin pakwesin ti vu sil nambe, “Omaaho kupak dangga ti-te vanôôn ngeeyaata nôôn ak hôôk kulaanôôn, 17 tombe yoo ka vu hôôk lopayo nambe, ‘Peey e saambiiing naambe vaati? In sanêêngg bayêên sen sa naasupin sate vanôôn pin nôôn dôôk-ato me-lohvu le.’ 18 Om nêêl nambe, ‘Saambiiing naambêênjo le. Sa kawiiy sate bayêên vanôôn-ate pin-ambe sa daav bopaata, tombe mem sa gatung sate vanôôn nôôn pin osin sate kupak ayuuh ame dôôk bayêên-anju. 19 Tonde mem soo le naanêêl vu sa naambe, “Ke, sate va nivasa ngeeyaata nando nohvu ta ngeeyaata lôôt, om peey-anjo sa sawaah-ambe soo mando

^u 12:7 Luk 12:24; 21:18; Sin 27:34 ^v 12:9 Luk 9:26 ^w 12:10 Mak 3:28-29

^x 12:11 Mak 13:11; Luk 21:12-15 ^y 12:15 1Ti 6:9-10

monangga be monaanum osin sa longgpayo nivasa.”²⁰ Lemu Anutu nêêl vu omaaho kupak danggaa-ju nambe, ‘Galumkook ma, peey busin-anjo onavu ganggimb, de va pin sen osamu lung la be nandôô-jaato ond lati le gako?’²¹

²¹ ^zTonde Yesu nêêl nambe, “Om yik nambêênja vu hil sen sil oo mondahôôlis silate va nivasa vasa ngeeyaata vu voon-anjôôto, le Anutu nayi sil osin silate va nivasaa-ju nambe me-nôôn keen e.”

Ham-ame naham jak in vanôôn osin tôômb e
(*Matai 6:25-34*)

²² Yesu nêêl vu yite maanggêêm-aso nambe, “Ham-ame naham jak in vanôôn sen ham angga osin tôômb sen ham anjop in nambe dôôvu ham anim naavii-to le, ²³ in yiy nando metumin ond savok vanôôn, de yaningg naavi ond savok tôômb.

²⁴ ^a“Ham akam bu manak e, in manak-ame daalôôh vanôôn e, de me-dasupin vanôôn nôôn e, de silate

pêêt vanôôn-ate ma, lemu Anutu yoo navaat sil. De ham, ond ham haalem bop savok manak-anju, om Anutu le baat ham. ²⁵ Ham ti tana lohvu nambe ka monambu be gakoseey yite busin sen mando voon-anjôôto balu-na daka gaving? Malis. ²⁶ Om sen ham-ame alohvu nambe ham ambiing va daka naambêênja le, ond nambe vaati sen ham naham nalak in tôômb ayuuh amêê-to?

²⁷ “De ham akam bu ngaaola nalup hôôk paahup alo, ond me-dawiing kul bop osin me-davu samu silate tôômb e, lemu sa naanêêl vu ham naambe bôôy Solomon vunak yi lak yite vunakin amengali-ngali pin, le yite vunakin-ame nivasa nambe sen ngaaolaa-ju le. ²⁸ Tonde paahup sen gêên nando de jeey e hil basii-to, ond Anutu yoo navunak, om yoo le ganggin ham savok paahup-anju na, le ham-ame nawii-having niwêêk e. ²⁹ Om ham-ame ambiing mem in va sen ham angga osin ham naanum-ato le, de ham-ame naham jak in e. ³⁰ Va pin-anja hil vaalu sen sil doosin Anutuu-to ond sil oo mondawiing mend in, lemu hamate Mom Anutu yoo lak ham anim lung la nambe ham nativak in va nambêênja. ³¹ Om yik ham akam oo bu sen Anutu nanggîn ham-ato naamunggin, ond mem va pin-anja Anutu le bu vu ham.”

Yesu nêêl vakasin lak kupak anivasa vu baandoni
(*Matai 6:19-21*)

³² ^b“Om ham hil daka yuuh-anjo, ham-ame anjêênin e, in hamate Mom Anutu ka vasa lung la nambe ham e andukana mando gaving yii-to. ³³ ^cOm

^z 12:21 Mat 6:19-20 ^a 12:24 Saam 147:9; Luk 12:7 ^b 12:32 Luk 22:29; Taato 1:6

^c 12:33 Luk 18:22

ham ambu hamate va pin-ambe hil baanggo, tombe ham ambu mone vu hil sen dativak in va yuuh amêê-to in dôôvu sil, tonde mem ham gako kalong sen me-le biing payaa-to osin nôôn anivasa vasa vu baandoni, in me-le na menama le. In baandonii-ju ond vivak-ame le biliyak va le, de hil hôôndak-ame le lanaam ngaaho in nambe langgôôndak e. ³⁴In taaku sen gate nôôn anivasa vasa nandôô-to ond galompayo le na vu taakuu-ju.”

Yesu nêêl nambe kul vaha-so mando mend naatum

^{35 d}“Ham gavêêh let, tonde ham taalungg kin ak,

^{36 e}de ham oo mando mem naatum naambe hil sen mondanggin silate yêêv-ato in la vanôôn bop sen vêêh ayuuh moow dalôôh namand-ato, om mondanggin in nambe nom balu-baale vinavi be naateey ond sil gataahin pavis. ^{37 f}Om yêêv balup-ambe ji naambe yite hil kul-aso dando mend natum, ond hil kul-asôônju sil e kand vasa. Om sa naanêêl keen vu ham naambe yêêv-anjo yoo le gavêêh tôômb ngaaho nohvu hil kul vaha-so davêêh-ato, tonde naanêêl-ambe yite hil kul-aso gato mando, tonde yoo le monambaat sil. ³⁸Om yik naambe balup hôôk busin lavuun me balup hôôk heendiisin-ambe ji naambe yite hil kul-aso dando mend natum, ond hil kul-asôônju yoo le kand vasa lôôt.

^{39 g}“Ham oo alak ni nambe bayêên mangganaan ti gango banye naambe omaaho hôôndak navu balup hôôk taaku me tii-ju, ond le ganggin nivasa in omaaho hôôndak-ame dukana yite bayêên alo le. ⁴⁰Om ham oo samu ham naambêênja, in busin sen ham-ame le kam bu naambe Omaahonôôn Noow navu naam-ato ond le naam pavis.”

Vakasin pakwesin lak kul vaha nivasa osin nipaya
(*Matai 24:45-51*)

⁴¹Pita lingin vu Yesu nambe, “Omaaho Bop, ganêêl vakasin pakwesin-anjo vu hey-anjo yoow, me ganêêl vu hil pin-anju having a?” ⁴²Tombe Omaaho Bop nêêl nambe, “Kul vaha nivasa osin ka bop ond nawiing kul nambe tana? Yik yite yêêv holin yi be nanggin kul vaha-so vaalu in nambe bu vanôôn vu sil jak busin pin, ⁴³tonde yite yêêv monana ti be nom gato vu be ji naambe

nawiing yite kul lohvu, ond kul vahaa-jo le ka vasa. ^{44 h}Sa naanêêl keen vu ham naambe yite yêêv e naanêêl-ambe naatu yêêv in ganggin yite va pin. ⁴⁵Le naambe kul vaha yoo ka bu dôôk lopayo naambe yite yêêv oo naahen lôôt, tombe gaveek kul vaha-so moow ayuuh vêêh, de ja osin naanum-ambe mokaatuuh hôôk, ⁴⁶tombe busin ti kul vahaa-ju me-ganggin yite yêêv e, le doosin, ond yite yêêv e nom gato, tombe le nyiis

^d 12:35 Eks 12:11; Mat 25:1-13; 1Pi 1:13 ^e 12:36 Mak 13:33-36 ^f 12:37 Jon 13:4

^g 12:39 Mat 24:43-44; 1Tes 5:2 ^h 12:44 Mat 25:21,23

kul vahaa-ju be gako nipaya valok-ate, be gaate na taaku nipaya gaving kalêêsin ambu-so.

⁴⁷ⁱ“Va sen yêêv aka vu nambe yite kul vaha biing-ato, ond nambe kul vaha lak ni le me-samu le, de me-biing va nohvu yêêv aka le, ond yite yêêv e gaveek yi lôôt. ⁴⁸De naambe kul vaha doosin va sen yite yêêv aka vu-to, de biing vati paya nohvu yite yêêv gaveek, ond yêêv e gaveek pasivdaka mu. Hil sen Anutu vu kul ngeeyaata vu sil-ato, ond le naanêêl naambe sil ganggin nivasa, de hil lavu kul ngeeyaata vu omaaho ti in nambe ganggin, ond yik sil e daanêêl naambe yoo ganggin nivasa lôôt.”

Yesu-te kul vaasuh omaahonôôn

(Matai 10:34-36)

⁴⁹Tonde Yesu nêêl nambe, “Sa laam in nambe gaate kin nanjip voon, tombe soo aawiingin lôôt nambe kin-anjo yoo naatum pavis. ⁵⁰^jDe nivaane sen navu naatokak saa-to naahen neep, tombe sa longgpayo nimeen lôôt, om saawiingin nambe jung na le mem. ⁵¹Hamambe sa laam in aambu mamaal vu voon a? Malis lôôt, sa naanêêl vu ham e, sa laam atombe hil daasuh sil in sa. ⁵²Om gêên-anjo de vu taamusin gaving, ond hil namaavaalu dando lak bayêên ti, ond sil e baasuh sil na yuuh, tombe yaal alondpayo le na ango, tonde yuuh alondpayo le na ango. ⁵³^kTonde sil e baasuh sil-ambe mangganaan alopayo na ango, de noow alopayo na ango, tonde tangganaan alopayo na ango, de nowaavêêh alopayo na ango, tonde yenaavêêh moos alopayo na ango, de yenaavêêh bôôy alopayo na ango.”

Ham angge va sen Anutu nawiing-ato be ham anjak dangga ni

(Matai 16:2-3; Maak 8:11-13)

⁵⁴Tonde sim Yesu nêêl vu hil alu bopaataa-ju nambe, “Ham nahe nambe bayiimb ahengook nando hoong-anju, tombe ham nanêêl nambe luk navu gatolak, tombe yik luk natolak keen. ⁵⁵Tonde ham nahe nambe vavi valup ond ham nanêêl nambe taaku navu galevang, tombe yik nalevang keen lohvu-ja. ⁵⁶Ham oo natee ham ak. Ham navu sahi lak va voon osin bayiimb ayuuh ame baandoni be lohvu, lemu va sen gêên Anutu nawiing hôôk ham amem-anjo, le nambe tana sen ham-ame alohvu nambe anjak ni le?”

Osamu vakasin gaving omaaho sen navu biing vakasin vu hong-ato

(Matai 5:25-26)

⁵⁷“Nambe vaati sen ham-ame navu sahi va sen nivalok-ato be nawiing e? ⁵⁸De omaaho ti gako hong-ambe mana in gambiing vakasin, ond

ⁱ 12:47 Jem 4:17 ^j 12:50 Mak 10:38-39; Mat 26:38; Jon 12:27 ^k 12:53 Mai 7:6

osamu vakasin vu omaahôô-ju pavis vu mopaatôôv. Le naambe nama, ond le daandiiy hong na vu yêêv sen nango vakasin-ato, be yêêv-anju bu hong dukana ahevaavu nama, tombe ahevaavu gatung hong dukana kalaambus. ⁵⁹Om sa naanêêl keen vu hong naambe game le ganom pavis e, de omandôô-ju be gambu dôôk omaahôô-jute nyevahaan pin lôôt e mem.”

Omaahonôôn-ame langgilin sil alondpayo le ond le lana mend nama

13 ¹Tonde sim hôôk busin-anju hil vaalu dando, ond lanêêl vu Yesu in vaheey vu Galili, ond lala layiis silate kao yuuh ame in nambe sil gatung naatu salivangin vu Anutu, le ma de daahen dayiis atombe yêêv bop Pilata yiis sil-ambe layimb, tombe sil anind hees kaasêêh having kao nihees. ²Tombe Yesu nêêl nambe, “De hil Galili heey-anju ond hamambe sil hil anipaya lôôt savok hil Galili vaalu pin ondeey latovu nimeen nambêênju? ³Malis lôôt. Sa naanêêl vu ham naambe ham-ame anggilin ham alompayo le, ond ham pin e ana mem nama naambe sil-anju. ⁴Tonde hil Yelusalem nomaayuuu-ambe laam namaavaalu be vindak yaal sen bayêên vaha dinaandiin vu Siloam kalêêh-ambe lanjingin sil-ambe layimb-ato, ond hamambe silate nipaya savok hil vaalu sen dando Yelusalem-ato? ⁵Malis lôôt. Sa naanêêl vu ham naambe ham-ame anggilin ham vasa le, ond ham pin e ana mem nama nambêênju.”

Vakasin pakwesin lak haah sen me-nayiis nôôn-ato

⁶“Tonde sim Yesu nêêl vakasin pakwesin ti nambe, “Omaaho ti-te moli naale hôôk kulaanôôn, tombe la in nambe jul nôôn, le ma de nôôn ma. ⁷Tombe nêêl vu omaaho sen nanggin kul-ato nambe, ‘Angge, lohvu ta yaal sa laam in nambe aanjul moli nôôn le ma, om jip-ande gambuv na in nawiiyak ngaanggis danji malis amu.’ ⁸Lemu omaaho sen nanggin kul-anjuuto nêêl laah vu nambe, ‘Om himbop, yoo baale ta tii-jo gaving de saambiing kul dôôk dangga vêêl e, ⁹tonde waangge ta ngôô-ju naambe nyiis nôôn a? Le naambe nama ond mem onaanêêl-ambe saambuv na.’”

Yesu wiing-ambe vêêh dami katu ti nivasa lak hôôk busin sawaasin

¹⁰Yesu monanêêl tanasin vu hil hôôk busin sawaasin vu dumb alo ti, ¹¹tonde sim vêêh ti ond mamu nipaya ti wiing-ambe nilak lohvu ta nomaayuuu-ambe laam namaavaalu be vindak yaal, tombe vêêh-anju dami katu om me-lohvu nambe baale nivalok e. ¹²Yesu yi vêêh-anju tombe teey laam-ambe nêêl vu nambe, “Vêêh daka-na, gate nilakin la vêêl in hong.” ¹³Tonde Yesu hambe nama lak vêêh-anju tombe yik dami nivalok ak pavi-vasa, tombe vêêh-anju hako Anutu haale lak. ¹⁴Lemu yêêv sen nanggin dumb-ato ahekalin in nambe

¹ 13:2 Jon 9:2 ^m 13:3 Saam 7:12 ⁿ 13:6 Mat 21:19 ^o 13:7 Luk 3:9 ^p 13:8 2Pi 3:9,15

^q 13:14 Luk 6:7; Jon 5:16; Eks 20:9-10; Diu 5:13-14

Yesu wiing-ambe vêêh-anju nivasa lak hôôk busin sawaasin, om yêêv-anju nêêl vu hil nambe, “Busin namaavaalu be vindak ti neep in nambe yaambiing kul, om ham awiingin nambe lambiing ham anim vasa jak ond ham anaam hôôk busin sen kul-atêêto, de ham-ame anaam dôôk busin sawaasin e.”

¹⁵Tombe Omaaho Bop nêêl laah vu nambe, “Ham oo natee ham ak. Ham pin oo nala bik ambaan hôôk busin sawaasin-ambe ham navu kavaayin kao yuuh donggi tonde ham nanggiy sil-ambe lala danum bel. ¹⁶Nganjo vêêh-anjo ond Abalaam-ate hil vu taamusin-ato ti yi, lemu Saalang duuh-ambe nando lohvu ta nomaayuuh-ambe laam namaavaalu be vindak yaal, om yik soo kavaayin hees sen duuh yii-ju hôôk busin sawaasin.”

¹⁷Yesu nêêl nambêenju tombe yite hil pin sen layi yi payaa-to ond nindum, tonde hil pin lapêêlis in va nivasa vasa pin sen nawiing-ato.

Vakasin pakwesin lak môônd nôôvoow osin yis

(Matai 13:31-33; Maak 4:30-32)

¹⁸Tonde yik Yesu nêêl nambe, “Anutu nanggin yite hil nambe vaati? Sale taahu jak vaati? ¹⁹Om lohvu môônd nôôvoow sen tok-ambe valup, tombe omaaho ti hako be la vaalôôh-ato, lemu taamusin valup-ambe tu haah bopaata, tombe manak dahaav vunis-ambe dando lak nama.”

²⁰Tonde yik nêêl ango nambe, “Sale taato Anutu nanggin yite hil-ato jak vaati? ²¹Om Anutu nanggin yite hil-ato ond lohvu va sen datung lukala balet-ambe nalinj-ato danêêl nambe yis, ond vêêh ti hako yis-anju be monanggingg having balet hôôk kaambum bopaata, tombe yis la hanggwang balet alopayo lôôt atombe linj.”

Vakasin lak mop pasivdaka sen metumin-atêêto

(Matai 7:13-14, 21-23)

²²Tonde sim Yesu la monatup hôôk lohvu taaku bop osin taaku pasiv vaalu be monanêêl tanasin vu hil-ambe nala in nambe na Yelusalem.

²³Tonde omaaho ti lingin nambe, “Omaaho Bop, mak Anutu le nôôh omaahonôôn daka yuu-mu vêêl-ambe lana vu yi?” Le Yesu nêêl vu sil nambe, ²⁴“Ham oo nimwêêk lôôt in ham andukana mop avi ango pasiv. Sa naanêêl vu ham naambe hil ngeeyaata le lambiingin naambe landukana, lemu me-lalohvu le. ²⁵“In bayêên mangganaan e kandi be baayiyi vinavi, tombe mem ham e gato baale vinavi voon-ambe ham anyiis ak naambe, ‘Omaaho Bop, onggataahin vinavi in hey.’ Tombe le naanêêl nos vu ham naambe, ‘Ham vu tana? Sa doosin ham.’ ²⁶Le sim ham e naanêêl vu yi naambe, ‘Yiyi pin yaha vanôôn osin yaanum hôôk ti bôôy-ato, de ganêêl tanasin vu hey vu heyate talind.’ ²⁷Lemu le naanêêl

^r 13:15 Luk 14:5 ^s 13:16 Luk 19:9 ^t 13:24 Pil 3:12 ^u 13:25 Mat 25:10-12

^v 13:27 Saam 6:8

vu ham naambe, ‘Ham alaam vu tana? Same alak ham anim e. Ham pin oo nawiing va nipaya, om ham ana vêêl in sa.’

²⁸“Tombe ham e angge Abalaam ayuuh Isak-ande Yaakop, tonde hil sen danêêl Anutu-te vakasin langaah-ato pin ond sil e mando gaving Anutu-te hil, nganjo ham ond Anutu le gatiiy ham ana mando nanyendangga, le mem ham monaasu osin ham navum monaangitak vuuju. ²⁹“Tonde hil e lanaam vu taaku me nalak nalup-ato de vu taaku me nalukalaa-to, osin hil vu taaku nanyendangga vaalu vaalu, ond le lana mando mondanja vanôôn vu taaku sen Anutu nanggin yite hil-ato.

³⁰“Keen, hil vaalu sen davu taamuyin gêên-ato ond le lana daamunggin, tonde hil vaalu sen gêên lamunggin-ato ond le lanom taamu.”

Yesu su lak taaku bop Yelusalem

(*Matai 23:37-39*)

³¹Tombe yik Palisai heey lalup pavis-ambe lanêêl vu Yesu nambe, “Onambiing gavuuu taakuu-jo de gana taaku ngo, in Helot wiingin nambe nyiis hong-ambe ganggimb.” ³²Le ma de Yesu nêêl vu sil nambe, “Ham anaah naanêêl vu tatuhin ambu Helot-anju naambe gangoyin, peey-ambe jeey ond sa natiy mamu nipaya in omaahonôôn, de sa naawiing-ambe hil anilakin anind vasa nahôôk, tonde samiin sen busin naatu yaal-ato ond sate kul lung la. ³³Nganjo peey-anjo be jeey-ande samiin ond soo monana, in hil sen danêêl Anutu-te vakasin langaah-ato ond hil-ame dayiis sil-ambe dayimb vu taaku vaalu le, malis, yik hil oo dayiis sil vu Yelusalem timu.’

³⁴“O Yelusalem, ham nayiis hil sen danêêl Anutu-te vakasin langaah-ato be dayimb, de hil sen Anutu nawiing sil dalaas vu ham-ato ond ham navu tanga sil lak tatuuh. Tonde balon ngeeyaata ond soo monaawiingin nambe sa naasupin ham anggulis sa baambungg, naambe sen kokalêêh nasupin noow-aso dahulis dala baambuu-to, le ma de ham anim baya. ³⁵Om ham gango, gêên-anjo ham oo nando malis amu de Anutu havuuu ham, om sa naanêêl vu ham naambe ham-ame le angge sa jesin naah e, de na lôôt-ambe busin sen ham oo le naanêêl naambe, ‘Yiyi gako omaahôô-ju jak in laam ak Omaaho Bop haale.’”

Yesu wiing omaaho ti nivuukin-ato be nivasa lak

14 ¹Busin sawaasin ti tombe Yesu la in nambe ja vanôôn dôôk yêêv Palisai ti-te bayêên, tombe hil oo mondapooyak. ²Tombe Yesu yi de omaaho ti nivuukin-ato nando, ³“tombe lingin tanasin dangga-so osin

^w 13:28 Mat 8:11-12 ^x 13:29 Saam 107:3; Luk 14:15 ^y 13:30 Mat 19:30

^z 14:1 Luk 11:37 ^a 14:3 Luk 6:9

Palisai-so nambe, “Yaambiing-ambe hil anilakin nind vasa jak dôôk busin sawaasin ond lohvu me malis?” ⁴Le sil lavand ma, tombe Yesu puvu omaaho nivuukin-anju de wiing-ambe nivasa lak, tonde mem nêêl-ambe laah baan. ⁵^bTonde nêêl vu hil-anju nambe, “Ham ti noow me yite kao naambe duus sov bel-ate dôôk busin sawaasin, ond me-le daandiiy nom pavis e, me?” ⁶Le silanêënd vakasin sen daanêêl naah-ato ma.

Yesu nêêl vakasin vu vanôôn danggakook osin vaatêêvak-aso

⁷^dYesu yi de hil vaalu sen yêêv tii-ju teey sil lalaam in nambe lanja vanôôn-anjuuto, ond yoo lawiing in nambe sil gato mando nalu munggin hôôk yêêv-aso mend, om Yesu nêêl vakasin pakwesin vu sil nambe, ⁸^e“Omaaho ti nambe naateey hong-ambe gana vanôôn bop sen moow ayuuh vêêh dako sil-ato, ond game gato mando nalu munggin hôôk himbop-aso mend e. In mak vanôôn danggakook teey omaaho osin haale bop ti be laam, ⁹tombe vanôôn danggakook sen teey muuh ahondoos-ato le naas naanêêl vu hong naambe, ‘Ovalok in omaahôô-ju,’ tombe gale ganim naamum-ambe gana mando sil damind. ¹⁰Nganjo naateey hong ond ombalu-mando hil bop-aso damind, in nambe vanôôn danggakook naas naanêêl vu hong naambe, ‘Hali, ganaam mando nalu munggin,’ tonde mem hil pin sen omando be gangga vanôôn gaving sil-ato, ond sil e lanji hong naambe omaaho osin haalem bop. ¹¹^fIn omaaho sen yoo nako yi lak-ato ond Anutu le daanggôôl yi, de omaaho sen yoo naanggôôl yii-to ond Anutu le gako yi jak.”

¹²Tonde yik Yesu nêêl vu vanôôn danggakook sen teey yii-to nambe, “Gambiing vanôôn bop dôôk vandiisin me soosin, ond game naateey gate hil osin halim-aso de gate hil sen ham dangga tii-to, tonde kupak dangga-so sen ham bayêên tii-to, in mak le daateey hong dukanaah tombe ohako gate nivasa nyevahaan lung la. ¹³^gNganjo gambiing vanôôn bop ond onaateey hil sen dativak in va yuuh amêê-to, osin hil sen nind naavi vuuti wiing payaa-to, de hil vahand anipaya yuuh hil amend kanu, ¹⁴^hond mem gale gakam vasa, in sil-ame lalohvu nambe lambu dôôk nyevahaan vu hong e, tombe gale gako gate
nivasa nyevahaan vu taamusin sen hil anivalok kandi
jak naah-ato.”

**Vakasin pakwesin lak vanôôn bop
(Matai 22:1-10)**

¹⁵ⁱHil sen sil ahondoos Yesu-so dando daya vanôôn-anjuuto ond lango Yesu-te vakasin-anju, tombe ti nêêl vu Yesu nambe, “Hil sen landukana

^b 14:5 Mat 12:11; Luk 13:15 ^c 14:6 Mat 22:46 ^d 14:7 Mat 23:6 ^e 14:8 Pro 25:6-7

^f 14:11 Mat 23:12; Luk 18:14 ^g 14:13 Diu 14:29 ^h 14:14 Jon 5:29 ⁱ 14:15 Luk 13:29

lanja vanôôn vu taaku sen Anutu nanggin yite hil-ato ond le kand vasa.”

¹⁶Tombe Yesu nêêl vakasin pakwesin ti vu nambe, “Omaaho ti wiing yite vanôôn bopaata lôôt, tombe teey hil ngeeyaata nambe lanaam.

¹⁷Tombe samu va pin lung la, le mem wiing yite kul vaha ti la vu hil sen teey sil lung laa-to be nêêl yite vakasin vu sil nambe, ‘Ham anaam in sa samu va pin-ambe nando.’ ¹⁸Le ma de sil pin oo lawiing kavôôl. Tombe ti munggin nêêl vu nambe, ‘Sa vaanggo ngaanggis boow ti om sale ana aangge, om onaanêêl vu yêêv naambe me-lohvu nambe sa naas e.’ ¹⁹Tonde yik angô nêêl nambe, ‘Sa naahen vaanggo kao nomaayuu, tombe sa nala in ana aangge, om onaanêêl vu yêêv naambe me-lohvu nambe sa naas e.’ ²⁰Tonde yik ti nêêl nambe, ‘Sa naahen nako vêêh moos om same aalohvu nambe anaas e.’ ²¹Tombe kul vahaa-ju lo-valup-ambe nêêl silate vakasin-anju vu yite yêêv, le yêêv-anju ahekalin-ambe nêêl vu yite kul vaha nambe, ‘Om gana pavis-ambe ongगतup hôôk mop bop osin pasiv sen neep bayêên-anjo, tombe ongगतo hil vu-ju be lanaam, hil sen dativak in va yuu amêê-to, osin hil sen nind naavi vuuti wiing payaa-to, de hil amend kanu yuu hil vahand paaya. ²²Om la be lo-valup, tombe nêêl vu yite yêêv nambe, ‘Himbop, saawiing lohvu ganêêl-ato le taaku naahen neep, hil-ame lalohvu le.’ ²³Om yêêv-anju nêêl vu yite kul vaha nambe, ‘Om gana mop bop osin mop kul-ate pin, tombe ongगतanjihin hil in nambe lanaam daapup hôôk sate bayêên-anjo, ²⁴de sa naanêêl vu hong naambe hil sen saateey sil bôôy-anjuuto, ond ti me-le ja sate vanôôn bop-anjo daka le.’ ”

Gakam oo bu nivasa le mem osapa Yesu

(Matai 10:37-38)

²⁵Hil ngeeyaata taamuyin Yesu be lala, tombe hilin laah vu sil-ambe nêêl nambe, ²⁶^k“Omaaho ti nambe naam vu sa, le me-galuuh dami vu yoo yite mangganaan ayuu tangganaan, de vane osin noondin, tonde halindin osin vangaandin, tonde me-nimbaya in yi gaving e, ond me-lohvu nambe naatu sate omaaho le. ²⁷^lOmaaho ti me-baaku yite haah pako^m be taamuyin sa le, ond me-lohvu nambe naatu sate omaaho le.

²⁸“Ham ti wiingin nambe daav bayêên bop, ond le mando be ka bu vêêl e naambe yite va nando lohvu nambe daav-ambe jung na me malis. ²⁹Le naambe yoo daav ngaandiin baale, le me-lohvu nambe daav bayêên jakana be jung na le, ond hil e lanj be daanêêl omaahôô-ju pale naambe,

^j 14:20 1Ko 7:33 ^k 14:26 Luk 18:29 ^l 14:27 Luk 9:23 ^m Luk 14:27 Yêêv Lom-aso danêêl nambe omaaho ti wiing va nipaya om sil lanyis dukanaah nyevahaan-ambe jimb, ond layis lakala haah pako in nambe bu nimumin vu yi osin yite hil. Tonde Yesu nêêl nambe omaaho ti wiingin nambe sapa yi ond yoo baaku yite haah pako be sapa yi, ond dangga nambe yame aanjêênin nimeen osin nimumin sen hil lambu vu yiy jak Yesu haalêê-to le, yiy baaku be yiy oo sapa Yesu.

30 ‘Omaahô-jû haav bayêên lukala, le me-lohvu nambe daav-ambe jung na le.’

31 “Tonde yik omaaho lulemak ti yite hil ngaamong vaha-so ngeeyaata lohvu 10 taosen, tombe dala in nambe lana lambiing ngaamong vu omaaho lulemak ango osin yite hil ngaamong vaha-so ngeeyaata lôôt lohvu

20 taosen, ond le mando ka bu nivasa vêêl e naambe yite niwêêk lohvu nambe nyiis ngaamong vu sil me malis. 32 Le naambe me-lohvu le, ond yoo naahen monalaas atonde le biing yite yêêv heey daamonggin-ambe lana in kataangg lulemak ango naambe bu mamaal vu sil.

33 “Om nambêênja ham ti me-gavuuh yite va pin na le, ond me-lohvu nambe naatu sate omaaho le.”

Gaas sen nikuuh ak-ato

(Matai 5:13; Maak 9:50)

34 “Gaas ond va nivasa, lemu naambe gaas anikuuh ak ond yale aambiing vaati vu be naatu nanyêên jesin naah? Malis. 35 Gaas anikuuh ak ond me-nivasa daka in nambe yaambiing kul ti jak naah e, yiy naate la malis amu. Omaaho ti nambe nanye neep ond gangoyin.”

Vakasin pakwesin lak bik sipsip ti la mema

(Matai 18:12-14)

15 1 Hil sen dako taakis osin hil anipaya vaalu ngeeyaata lala vu Yesu in nambe sil gango lava, 2 “tonde Palisai-so osin tanasin dangga-so lanyuung nambe, “Omaahô-jû yoo nako hil anipaya lak tonde naya vanôôn having sil.”

3 Tombe Yesu nêêl vakasin pakwesin ti vu sil nambe,

4 “Ham ti nambe yite bik sipsip 100 naale tombe ti na menama, ond le balaah sipsip 99 yoo baale monanja taavêêt alis tonde na mosalo ti sen la memaa-to be naatovu. 5 Naatovu le mem kava be naah osin ka vasa. 6 Naatok naah baan atombe le naateey yite hil osin hil sen sil bayêên tii-to be naanêêl vu sil naambe, ‘Ham anaam gaving sa be yiy naapêêlis, in sate sipsip ti la mema, le ma de saatokak.’ ”

7 Tonde Yesu nêêl nambe, “Om sa naanêêl vu ham naambe omaaho nipaya ti gilin lopayo na vu Anutu,

ond hil sen dando baandonii-to le daapêêlis in lôôt

savok hil 99 sen kand navu nambe sil anivasa lung la, om me-langgilin londpayo le.”

Vakasin pakwesin lak mone ti la mema

8 “Tonde vêêh ti yite mone kaalus nomaayuuh nando, le ti na menama, ond le taalungg hôôk lam-ambe dasêêh bayêên alo, tombe yoo mosalo

ⁿ 15:2 Luk 5:30 ° 15:4 Esi 34:11,16; Luk 19:10

nivasa lôôt-ambe naatokak. ⁹Naatokak e mem le naateey yite hil osin hil sen sil bayêên tii-to naambe, ‘Ham anaam gaving sa be yiy naapêêlis, in sate mone ti la mema, le ma de saatokak.’ ”

¹⁰Tonde Yesu nêêl nambe, “Om nambêênju sa naanêêl vu ham naambe omaaho nipaya ti gilin lopayo na vu Anutu, ond Anutu-te angela-so le daapêêlis in.”

Vakasin pakwesin lak omaaho ti noow la mema

¹¹Tonde Yesu nêêl vakasin pakwesin ti having nambe, “Omaaho ti noow yuuh dando, ¹²tombe nowaamiin la nêêl vu mangganaan nambe, ‘Mangg-e, gate va sen ganêêl lak haay hali tuk aningg-ato, ond gambu sanêêngg vaalu naam pavis vu sa.’ Tombe mangganaan hatiiy va pin lohvu yuuh.

¹³^p“Tombe yaal danda daka vêêl e mem nowaamiin supin yite va pin-ambe la taaku dinaandiin lôôt. Tombe yoo la nandôô-ju be monawiliyak yinêên va lôôt. ¹⁴Tombe yinêên va pin lung la, de meep bopaata neep taakuu-ju, tombe yoo monativak in vanôôn ayuuh ame. ¹⁵Om la nawiing kul vu hil taakuu-ju ti, tombe omaahôô-ju wiing la taavêêt alo in nambe ganggin yite bik. ¹⁶“Tombe yoo wiingin nambe ja vanôôn naavi sen bik-aso dayaa-to be naapuvu yi, le omaaho ti me-vu vu yi le. ¹⁷Tombe ka vu nivasa laah-ambe yoo nêêl vu yi nambe, ‘Mangg-ate hil kul-ate pin ond silate vanôôn nalohvu sil-ambe navu savok, de sa nandôô-jo tombe meep nawiing sa be sa naahimb ahengg lôôt, ¹⁸’om sa kandi be sa naah vu mangg-ambe sa kataangg naambe, “Mangg-e, saawiing va nipaya vu Anutu de vu hong, ¹⁹om same sa nivasa in nambe onaanêêl sa naambe onoom jesin naah e, malis. Gambiing-ambe sa naatu gate hil kul-ate ti.’ ” ²⁰Tombe mem kandi be laah vu mangganaan.

“Yoo naahen monalaam dinaandiin atonde mangganaan yi be ka pasiv lôôt in, tombe hatup-ambe la kaambi be muuh, ²¹tonde mem nowaamiin nêêl vu nambe, ‘Mangg, saawiing va nipaya vu Anutu de vu hong, de same sa nivasa in nambe onaanêêl sa naambe onoom jesin naah e.’ ²²Le ma de mangganaan nêêl vu yite hil kul-ate nambe, ‘Ham pavis-ambe ham ana gako lolop ti yoo nivasa lôôt-ambe ham anjop hôôk yi. Tonde ham gatung jambaanj hôôk nama osin ham gatung suul hôôk vaha. ²³Tonde ham ana gako kao nituvakin ti sen yavaat-ambe linj nivasaa-to, tombe ham anyiis-ambe yangga de yiy naapêêlis. ²⁴’In sa noongg-anjo yakangg vu nambe mak yimb bôôy, le ma de yoo nando moos. La mema, le ma de tok lo-valup.’ Tombe mem sil lapêêlis lôôt.

²⁵“Tombe nowaatuk la kul-ambe lo-hato. Hato ngaaho vu bayêên atonde hango sil dakôômb, ²⁶om teey hil kul-ate ti laam-ambe lingin

^p 15:13 Pro 29:3 ^q 15:16 Pro 23:21 ^r 15:18 Saam 51:4; Jer 3:12-13 ^s 15:24 Ep 2:1,5; 5:14

kombin-anju danggakook vu. ²⁷Tombe nêêl vu nambe, ‘Ohalim lo-valup atombe mom yi nambe me-yimb e, de nando nivasas, om yiiis kao nituvakin ti sen yavaat-ambe linj nivasas-to in nambe yangga.’ ²⁸‘Le ma de ahekalin-ambe nimbaya nambe me-dukana vu sil e. Tombe mangganaan hato laam voon vu be kataangg yi, ²⁹le ma de nowaatuk nêêl laah vu mangganaan nambe, ‘Angge, sa naawiiing gate kul nalohvu ta ngeeyaata lôôt, de same navu kalêêh gate vakasin ti le, lemu game gavu kao ti vu sa in nambe saambiing vanôôn bop vu sate hil e. ³⁰Nganjo onoom-anja ond hako gate va pin-ambe la vu vêêh baayamb-aso be sil laya be lung la, le valup atombe gayiis kao nituvakin sen linj nivasas-ju vu.’ ³¹Tombe mangganaan nêêl vu nambe, ‘Tuk-o, onando having sa lohvu busin pin, tonde sate va pin ond gate va, ³²om yalonggpaya nivasas be yiyi naapêêlis ond mem, in halim-anju yakangg vu nambe mak yimb bôôy, le ma de yoo nando moos. La mema, le ma de tok lo-valup.’ ”

Vakasin pakwesin lak kul vaha hôôndak ti

16 ¹Tonde Yesu nêêl vu yite maanggêem-aso nambe, “Omaaho kupak dangga ti yite kul vaha ti nando nanggin yite va pin, ond vaheey lanêêl vu yêêv-anjuuto nambe yite kul vaha tii-ju nawiiyak yite va lôôt-ande menanggin nivasas le. ²Om yêêv teey yite kul vahaa-ju laam-ambe nêêl vu nambe, ‘Sa hango lanêêl vakasin vaati lak hong? Kul sen onawiiing lak sate vaa-to ond okaavu pin-ambe gambu naam vu sa, in game le gambiing kul-anja jesin naah e.’ ³Tombe kul vaha tii-ju yoo ka vu nambe, ‘Sate yêêv navu gatiiy sa in kul-anjo om sale aambiing naambe vaati? Sanêêngg nipaalis sen saambiing kul pin-ato lung la, om naambe sa gako kul jak-ambe sa daav luliiy ond same aalohvu le, de soo mando mokataangg va vu hil amu ond sale sa ningg naamum. ⁴Ke, om mem sa kangg vu va sen saambiing-ato in nambe busin sen sate yêêv gatiiy sa in kul-anjôoto ond mem vaheey e gako sa jakana silate bayêên.’

⁵“Tombe kul vaha tii-ju teey hil sen yite yêêv vu va vu sil bôôy-ambe silate nyevahaan naahen neep-ato, tombe sil ti ti lalaam vu yi, tombe lingin ti munggin nambe, ‘Sate yêêv vu vaaheey vu hong atombe game gavu hôôk nyevahaan e?’ ⁶Tombe nêêl vu nambe, ‘Vu dalam kalaasin doo-namaavaalu vu sa.’ Le kul vahaa-ju nêêl vu nambe, ‘Om gate kaapiya nganjo, ongato mando be okaavu pavis naambe dalam kalaasin doo-yuuh-ambe nomaayuuh amu.’ ⁷Tonde lingin ango nambe, ‘Tonde vu vaaheey vu hong atombe game gavu hôôk nyevahaan e?’ Tombe nêêl nambe, ‘Vu bek paandi doo-namaavaalu vu sa.’ Le kul vahaa-ju nêêl vu nambe, ‘Om gate kaapiya nganjo, okaavu naambe doo-yumbeyuuh amu.’

‘ 15:28 Luk 15:2

8^u“Tombe yêêv yi va sen yite kul vaha nipayaa-ju wiing-ambe seelin hil vaalu-te nimeen hato laah in nambe sil gako yi jakana silate bayêên vu taamusin-ato, tombe yêêv nêêl nambe yite kul vahaa-ju wiing va osin ka, in hil sen kand navu va voon-atêêto dawiiing va osin kand hôôk silate hil lavuun savok hil sen dando hôôk melangaah-ato.

9^w“Tonde sa naanêêl vu ham naambe ham andôôvu hil lak mone voon-atêênjo in nambe sil lanji ham nivasa, be jung na ond mem sil e gako ham jakana taaku sen ham mando danggata osin danggataa-to. 10^wYaambu va pasivdaka dukana omaaho ti nama tombe yoo ganggin nivasa lôôt, ond yik le ganggin va ngeeyaata nivasa lôôt gaving. Le naambe omaaho ti nanggin va pasivdaka paya, ond le ganggin va ngeeyaata paya gaving. 11 Om naambe ham-ame nanggin mone voon-ate nivasa le, ond lati le bu va keenaanôôn vu ham in nambe ham ganggin? Le nama. 12 De naambe ham-ame ganggin omaaho ango-te va nivasa le, ond lati le bu va naatu hamanêêm? Malis.

13^x“Omaaho ti me-lohvu nambe biing kul aniwêêk vu yêêv yuuh e, in le nimbaya in ango de ahe gaving ango, om le naapuvu ango, de galuuh dami vu ango. Om ham-ame alohvu nambe ham ambiing Anutu-te kul aniwêêk-ande ham ambiing kul mone niwêêk gaving e.”

Mose-te tanasin de banye nivasa sen Anutu nanggin yite hil-ato

14^yPalisai-so ahend oo naving mone lôôt, om lango Yesu-te vakasin pin-anju tombe lanêêl vakasin palesin lak yi. 15^zLe Yesu nêêl vu sil nambe, “Ham awiing in nambe omaahonôôn lanji ham naambe ham hil anivalok, lemu Anutu lak ham alompayo ni nambe nipaya, in va sen omaahonôôn dako lak nambe va nivasa lôôt ond Anutu nayi nambe va nipaya valok.

16^a“Mose-te tanasin osin Anutu-te vakasin sen hil danêêl langaah-ato neep niwêêk-ambe tok valup sen Jon lipis hil-ato, tonde mem sa monaanêêl banye nivasa sen Anutu nanggin yite hil-ato, tombe hil pin aniwêêk in nambe landukana gaving Anutu-te hil. 17^bNaambe yendak osin ngaanggis na menama, lemu Mose-te tanasin boow daka me-le na menama le, malis lôôt.

18^c“Omaaho ti gavuuuh vane na de gako vêêh ango ond wiing baayamb, tonde omaaho ti nambe gako vêêh sen laya havuuuh-ato ond yik wiing baayamb having.”

Omaaho kupak dangga yuuh Lasalus

19 Tonde Yesu nêêl nambe, “Omaaho kupak dangga ti nando, ond nalop lolop amengali-ngali osin navêêh tôômb amembu nivasa vasa, tonde yoo nando osin va nivasa vasa nalak busin pin. 20 Tonde omaaho ango

^u 16:8 Ep 5:8; 1Tes 5:5 ^v 16:9 Mat 6:20; Luk 14:14 ^w 16:10 Luk 19:17-26

^x 16:13 Mat 6:24 ^y 16:14 Mat 23:14 ^z 16:15 Mat 23:28; Luk 18:9-14; Pro 21:2

^a 16:16 Mat 11:12-13 ^b 16:17 Mat 5:18 ^c 16:18 Mak 10:11-12; 1Ko 7:10-11

haale nambe Lasalus, yinêên va ma de payêês lohvu ninaavi pin, ond hil lambe neep ngaaho vu omaaho sen kupak danggaa-jute bayêên avi voon, ²¹ ^dtombe yoo wiingin nambe ja omaaho kupak danggaa-jute vanôôn anyengale sen natok la pêêt kambinii-to, le ma de voow lalaam-ambe mondatep nipayêês.

²² “Tombe omaaho nipayaa-ju yimb-ambe angela-so lako be la nando having Abalaam. Tonde omaaho kupak danggaa-ju yimb having-ambe hil lahaav, ²³tombe la nando taaku nipaya, be nando monango nivaane bopaata lôôt. Tombe vêêl me lak e yi de Abalaam nando dinaandiin lôôt tombe Lasalus nando having, ²⁴om teey la nambe, ‘Aamangg Abalaam-e, gakam pasiv in sa, de gambiing Lasalus na in daanggôl nama kapis daka dôôk bel kuuh-ambe naam in gambe jak sa dalaangg in naakuuh vu, in sa nango nivaane bopaata lôôt hôôk kin mala lopayôô-jo.’ ²⁵Le Abalaam nêêl vu nambe, ‘Noongg-e, goo gakam bu le, in ohako nivasa bôôy sen onaahen nando voon-ato, tonde Lasalus ond hako nipaya, lemu gêên-anjo laam nando osin ninaavi nikuusin, tonde onango nivaane bopaataa-ja. ²⁶Tonde va ango having nambe metokin bopaata lôôt yakaluuh hey-ande ham in nambe hil sen vuu-jo be lanaas vu ham-ato ond me-lalohvu le, tonde yik nambêênja hil-ame le vuu-ja be lanaam nganjo le.’ ²⁷Tombe omaahôô-ju nêêl vu Abalaam nambe, ‘Om Aamangg, sa kataangg hong naambe gambiing-ambe naah mangg ambaan, ²⁸in sa halingg-aso namaavaalu dando om bu kôôvu sil, in sil e landukanaam taaku nivaane-têênjo gaving sa.’ ²⁹Le Abalaam nêêl nambe, ‘Kaapiya sen Mose osin Anutu-te tanasin sen hil danêêl langaah-ato neep, om halim-aso yoo gango tanasin-anju.’ ³⁰Tombe nêêl nambe, ‘Aamangg Abalaam-e, malis lôôt. Omaaho ti vu hil yimbin-ate be na naanêêl vu sil ond mem le langgilin sil vasa.’ ³¹ ^eLe Abalaam nêêl nambe, ‘Naambe sil-ame lambiing gaving Mose osin Anutu-te tanasin sen hil danêêl langaah-ato le, ond yik omaaho ti nambe kandi jak vu hil yimbin-ate be na naanêêl vu sil e, lemu sil-ame le lambiing gaving yite vakasin e.”’

Va nipaya nawiiyak omaahonôôn

(*Matai 18:6-7,21-22; Maak 9:42*)

17 ¹ Yesu nêêl vu yite maanggêêm-aso nambe, “Va sen biing-ambe omaahonôôn dupake hôôk va nipayaa-to le balup, lemu hil sen dawiiing va nipaya be davu kape hil vaaluu-to, ond sil e daatovu nimeen. ² Hil naambêênju ond hil talu tatuuh bopaata dôôk ka naamunggin-ambe gaate dukana lôôy ond mem nivasa, de me-taahu va nipaya vu unoopasiv-asôônjo ti be me-biing va nipaya le.

^d 16:21 Mat 15:27 ^e 16:31 Jon 11:44-48

^{3f}“Ham ganggin ham. Halim biing va nipaya ond onaanêl yi, tonde gilin lopayo ond okawiiy yite nipaya na. ⁴Tonde ohalim biing hong paya balon namaavaalu be vindak yuuh dôôk busin timu, le yoo gilin nom vu hong balon namaavaalu be vindak yuuh-ambe naanêl naambe, ‘Hali, saawiing hong paya,’ ond yik okawiiy yite nipayaa-ja na.”

Yaambiing gaving Anutu

^{5g}Tombe sinaale-so lanêl vu Omaaho Bop nambe, “Gandôôvu hey in nambe hey aambiing gaving hong niwêêk.” ^{6h}Tombe Omaaho Bop nêl vu sil nambe, “Ham ambiing gaving pasivdaka nohvu môond nôôvoow daka, ond ham e naanêl vu haah mambaliy tii-jo naambe, ‘Gambêel-ambe gana baale dôôk lôôy,’ tombe le biing nohvu ham lavam.”

Kul vaha-so lambiing kul vu yêêv naambe tana?

⁷Tonde Yesu lingin nambe, “Naambe ham ti-te hil kul vaha nawiing kul sen nalaah ngaanggis me nanggin bik sipsip-ato, tombe nom balup bayêên soosin, ond le naanêl vu hil kul vahaa-ju naambe, ‘Ganaam gangga vanôôn pavis e.’ Me? ⁸Malis, le naanêl vu naambe, ‘Onggayêêh sate vanôôn, tonde onggavêêh tôômb ngaaho de ganjuuh sate vanôôn-ambe onggako naam in sangga be sa naanum jung na vêl e, mem goo gangga be onaanum taamu.’ ⁹Tombe omaahôô-ju le gako yite hil kul vaha jak pavis in hango lava. Me? Malis. ¹⁰Om yik ham nambêênja. Ham ambiing kul pin sen Anutu nanêl vu ham-ato be jung na, le mem ham naanêl naambe, ‘Hey hil kul anipaya-so, hey oo aawiing kul sen neep vu hey amengg amu.’”

Yesu wiing hil anipayêês anipaya nomaayuu-ato be nind vasa lak

¹¹ⁱYesu monala in nambe na Yelusalem atombe loh mop vu taaku ti sen neep Samaalia yuuh Galili lavuun-ato. ^{12j}Tombe la hato bayêên bu ti, tonde hil nomaayuu latok lalaam vu, ond sil anind payêês anipaya lôôt om sil oo daale diin, ¹³tombe dateey la vu nambe, “Omaaho Bop Yesu-e, gakam pasiv in hey e.” ^{14k}Tombe Yesu yi sil-ambe nêl nambe, “Ham ana taato ham anim naavi vu kul vaha sen datung salivangin-ato.” Om sil lala in nambe lana, tombe yik sil anind naavi nivasa lak. ¹⁵Tombe sil ti yi nambe ninaavi nivasa lak lung la, om hilin-ambe laah de hako Anutu haale lak osin lava bopaata, ¹⁶tombe la hato pataav baambu neep voon hôôk Yesu vaha be pêêlis vu yi. Omaaho tii-ju ond Samaalia ti, ¹⁷tombe Yesu nêl nambe, “De saawiing-ambe hil nomaayuu anind vasa lak-ato, le sil namaavaalu be vindak yumbeyuu dando tana? ¹⁸Sil ti me-lom-ambe hako Anutu haale lak e? Yik himbaya tii-jo mu?” ^{19l}Tonde nêl vu omaahôô-ju nambe, ‘Okandi be gana, gawii-having ondeey ganim vasa lak.”

^f 17:3 Mat 18:15 ^g 17:5 Mak 9:24 ^h 17:6 Mat 17:20; 21:21 ⁱ 17:11 Luk 9:51-52; 13:22
^j 17:12 Lev 13:45-46 ^k 17:14 Lev 14:2-3; Luk 5:14 ^l 17:19 Luk 7:50

Anutu le naam in ganggin yite hil
(*Matai 24:23-28,37-41*)

20^m Tombe Palisai-so lalingin Yesu nambe, “Naangelis e Anutu naam in ganggin yite hil?” Tombe Yesu nêêl laah vu sil nambe, “Anutu me-le taato vati vu ham naambe navu naam in ganggin yite hil e. 21ⁿ Tonde me-le daanêêl naambe, ‘Ham angge, nando nganjo,’ osin ‘Ham angge, nando nganju.’ Malis. In Anutu laam nanggin yite hil hôôk ham lavuun lung laa-to.”

22ⁿ Tonde Yesu nêêl vu yite maanggêem-aso nambe, “Busin ti ham oo le ambiingin lôôt naambe ham angge Omaahonôôn Noow-ate busin daka, lemu ham-ame

le angge le. 23° Tombe le daanêêl vu ham naambe, ‘Ham angge, nando nganju,’ tonde daanêêl naambe,

‘Ham angge, nando nganjo,’ ond ham-ame ana taamuyin sil e. 24ⁿ In lohvu sen demak navêêl-ambe tum hôôk bayiimb baandoni vaalu be la vaalu pavis-ato, ond yik Omaahonôôn Noow e naambêênju dôôk yite busin sen nom-ato. 25^p Lemu le gako nivaane ngeeyaata vêêl e, tombe hil sen dando gêên-anjo le nind baya in yi.

26^q “De hôôk Noa-te busin bôôy-ato ond hil doosin-ande vati tovu sil pavis, ond yik le naambêênju dôôk Omaahonôôn Noow-ate busin. 27ⁿ In bôôy ond hil dando mondaya vanôôn osin mondanum, de moow ayuuh vêêh mondako sil-ambe tok valup busin sen Noa-so lalukala sip alôô-to, tombe bel vaal bopaata lôôt-ambe savun sil pin-ambe layimb. 28^s Tonde yik hôôk Lot-ate busin bôôy-ato ond hil oo mondaya vanôôn osin mondanum, tonde mondaanggo va osin mondaalôôh vave de mondahaav bayêên, 29ⁿ lemu busin sen Lot havuuh Sodom-ande laa-to, ond kin osin tatuuh anivaane tok vu baandoni nambe luk hatolak-ato be ya sil-ambe layimb pin. 30ⁿ Ond le naambêênju dôôk busin sen Omaahonôôn Noow taato yi langaah-ato.

31^t “Tonde dôôk busin-anju ond omaaho ti nambe mando lak bayêên alu baandoni, ond me-duus-ambe guli-naah-ambe gako yite va yuuh ame vu bayêên alo le, jip. Tonde yik omaaho ti monambiing yite kul ond me-gilin-ambe naah e. 32^u Ham akam oo bu Lot vanêê-to.

33^v “Naambe omaaho ti yoo ganggin yi nivasa in mando metumin, ond le jimb-ambe na menama, le naambe omaaho ti baaku nimeen-ambe jimb ond le mando metumin. 34ⁿ Sa naanêêl vu ham naambe dôôk busin-anju ond omaaho yuuhapim e danjip hôôk ti, tombe Anutu le gako ango na

^m 17:20 Jon 3:3; 18:36 ⁿ 17:21 Mak 13:21 ^o 17:23 Luk 21:8 ^p 17:25 Luk 9:22

^q 17:26 Jen 6:5-12 ^r 17:27 Jen 7:6-23 ^s 17:28 Jen 18:20; 19:25 ^t 17:31 Mat 24:17-18

^u 17:32 Jen 19:17,26 ^v 17:33 Luk 9:24

de gavuuuh ango mando. ³⁵Tonde vêêh yuuh mando monggayêêh vanôôn hôôk bayêên alo, ond Anutu le gako ango na de gavuuuh ango mando.

³⁶[Tonde omaaho yuuh e mondambiing kul tombe Anutu le gako ango na, de gavuuuh ango mando.]”

³⁷”Tombe maanggêêm-aso lanêêl vu Yesu nambe, “Omaaho Bop, vaa-jo le balup vu tana?” Tombe nêêl vu sil nambe, “Hahaanôôn ti yiis nivasa ond manak pin dasupin dala in nambe lanja.”

Vakasin pakwesin lak vехаahôôv ti yuuh yêêv sen nango vakasin-ato

18 ¹”Tonde Yesu nêêl vakasin pakwesin ti vu sil, in bêêl sil alund jak naambe sil oo mondanohak jak busin pin de me-nindtambo jak e. ²Nêêl nambe, “Vu taaku bop ti ond yêêv ti nando nangoyin hil-ate vakasin nandô-jû, ond me-nayêênin Anutu le, de me-ka navu omaahonôôn having e. ³Tonde vехаahôôv ti nando taaku-jû ond yoo monala vu yêêv-anju be nanêêl vu nambe, ‘Onggango haay sate omaaho sen nawiing sa payaa-to haayate vakasin-ambe nivalok jak e.’ ⁴Le ma de busin ngeeyaata ond yêêv-anju nimbaya nambe me-dôôvu vехаahôôv-anju le, le sim yoo ka vu nambe, ‘Same naayêênin Anutu le, de same sa kangg navu omaahonôôn having e, ⁵’lemu vехаahôôv-anju yoo monanjinj sa lôôt om sale aandôôvu, in le monanom atombe biing-ambe sa ningg dêêlak.’”

⁶Tonde Omaaho Bop nêêl nambe, “Ham akam bu vakasin sen yêêv anipaya tii-jû nêêl-ato le, ⁷in Anutu-te hil sen holin sil-ambe yoo mokataangg yi busin-ande langaah in nambe dôôvu sil in hil sen dawiiing sil payaa-to, ond Anutu le gango silate vakasin-ambe nivalok jak me malis? Hamambe me-le dôôvu sil pavis e? ⁸Ôôye, sa naanêêl vu ham naambe le dôôvu sil pavis. Lemu Omaahonôôn Noow nom-ato ond le naatovu omaahonôôn vaalu lawii-having yi me malis?”

Vakasin pakwesin lak Palisai ango de hil sen dako taakis-ato ango

⁹Tonde Yesu nêêl vakasin pakwesin ti vu hil sen yoo dawii-having nambe sil hil anivasa, tonde yoo dayi hil ango nambe va malis amu, ¹⁰ond nêêl nambe, “Omaaho yuuh lala lalup Anutu-te dumb bop in nambe yuuh lanohak-ato, ond yuuh-anju Palisai ango de hil sen dako taakis-ato ango. ¹¹”Tombe Palisai tii-jû yoo la naale be lohak hôôk lopayo nambe, ‘O Anutu, sa naapêêlis vu hong in nambe same nambe hil ango le, in sil dalakin hil vaalu-te va, de sil hil anipaya osin dawiiing baayamb. De sa ond same nambe sil e, de same nambe hil sen dako taakis ti sen naalêê-jû le, ma. ¹²”Sa nalakin sa in vanôôn-ande same naha le, de sa

^w 17:37 Iyop 39:30 ^x 18:1 Lom 12:12; Kol 4:2; 1Tes 5:17 ^y 18:5 Luk 11:7-8

^z 18:11 Luk 16:15 ^a 18:12 Jen 14:20; Mat 23:23

naalohak balon yu-yuuh nalak sonda pin, tonde va pin sen sa nakôô-to ond sa natung lak lu nomaayuu tombe sa naavu lu ti natu salivangin vu hong.’

¹³^b“Ke, lohak nambêênju, lemu hil sen dako taakis tii-ju ond yoo naale diin daka, tombe me luus voon-ambe yoo kaatuuh yi de lohak nambe, ‘O Anutu, sa omaaho nipaya, gakam pasiv in sa.’

¹⁴^c“Om sa naanêl vu ham naambe omaahôô-ju hatô la voon-ambe laah baan atombe Anutu nêl yi nambe omaaho nivalok. Nganjo Palisai tii-ju ond ma, in hil sen yoo dako sil lak-ato ond Anutu le daanggôl sil, de hil sen yoo daanggôl sil-ato ond Anutu le gako sil jak.”

Yesu lohak unoopasiv

(Matai 19:13-15; Maak 10:13-16)

¹⁵Tombe hil lako unoopasiv laam vu Yesu in nambe gambe nama jak sil, tombe maanggêem-asô layi be lanêl hil-anju, ¹⁶le ma de Yesu teey unoopasiv-asô lalaam, le mem nêl vu maanggêem-asô nambe, “Ham baale de unoopasiv-anju lanaam vu sa le. Ham-ame anggilin sil e, in Anutu nanggin hil nambêênjo having. ¹⁷^dSa naanêl keen vu ham naambe omaaho ti me-gulis Anutu baambu naambe unoopasiv-anju le, ond me-le dukana gaving Anutu-te hil e.”

Yêv ti osin yite kupak ngeeyaata

(Matai 19:16-30; Maak 10:17-31)

¹⁸^eTombe yêv ti lingin Yesu nambe, “Kaputung anivasa, saambiing vaati le mem sa mando metumin danggata?” ¹⁹Tombe Yesu nêl nambe, “Ganêl sa nambe nivasa in? Omaaho ti me-nivasa le, Anutu timu nivasa. ²⁰^fGalak tanasin ani, nambe ‘Game gambiing baayamb e, game ganyis omaaho ti be jimb e, game gambiing hôôndak e, game tatuhin vakasin jak omaaho angô le, ongkako mom ayuuh tam jak.’” ²¹Tombe nêl vu Yesu nambe, “Sa naahen unoopasiv-ande soo samu va pin-anja lôôt-ambe gêên-anjo.” ²²^gYesu hango tombe nêl vu nambe, “Le va timu naahen. Ganaah-ambe gambu gate va pin na be hil baanggo, tombe gambu mone na vu hil sen dativak in va yuuh amêê-to in mem gale gako nôôn nivasa vu baandoni, tonde ganaam taamuyin sa.” ²³Le ma de hango Yesu-te vakasin-anjo tombe lopayo nimeen ak in yite va ngeeyaata nando.

²⁴Yesu yi nambe lopayo nimeen atombe nêl nambe, “Hil sen silate va ngeeyaataa-to, ond le lanôôhin in nambe landukana gaving Anutu-te hil. ²⁵Bik kamel ti me-lohvu nambe dukana lulak vuun e, le nôôhin, de hil sen silate va ngeeyaataa-to ond yik me-lalohvu nambe landukana gaving

^b 18:13 Saam 51:1 ^c 18:14 Mat 23:12; Luk 14:11 ^d 18:17 Mat 18:3 ^e 18:18 Luk 10:25

^f 18:20 Eks 20:12-16; Diu 5:16-20 ^g 18:22 Mat 6:20

Anutu-te hil e, le lanôôhin lôôt.” ²⁶ Tombe hil sen lango Yesu-te vakasin-anjo lanêl vu nambe, “Om omaaho lati lohvu nambe mando metumin danggata?” ²⁷ ^hTombe Yesu nêl nambe, “Va sen omaahonôôn-ame lalohvu nambe lambiing e, ond Anutu yoo lohvu nambe biing.”

²⁸ Tombe Pita nêl nambe, “Angge, hey-anjo ond hey havuuh heyate bayêen ayuuh ame de hey navu taamuyin hong.” ²⁹ Tombe Yesu nêl vu sil nambe, “Sa naanêl keen vu ham naambe hil pin sen lavuuh silate bayêen, me vanêendin, me halindin, me maandin ayuuh taandin, me noondin-ande sil lala danêl Anutu-te banye sen nanggin yite hil-ato, ³⁰ ond gêen sil e gako nivasa nyevahaan ngeeyaata lôôt savok sen-anjo na, tonde vu busin taamusin sil e mando metumin danggata osin danggata.”

Yesu nêl tu balon yaal nambe le jimb-ande kandi jak naah

(Matai 20:17-19; Maak 10:32-34)

³¹ ⁱYesu hako maanggêem nomaayuuh-ambe laam yuuh-ato be lala lundoos daka, tombe nêl vu sil nambe, “Ham gango le, yiyi navu ana balup Yelusalem atombe vakasin pin sen Anutu nêl-ambe hil kaavu lak Omaahonôôn Noow-ato navu nôôn jak. ³² ^jYik le lambu dukana hil vaalu sen sil-ame Yudaa-to namand, tombe sil pale yi, de lambiing nindanjeen vu osin kasuv jak yi, ³³ tonde sil e gaveek yi, de lanyiis-ambe jimb, tonde busin naatu yaal e mem kandi jak jesin naah.” ³⁴ ^kLe vakasin-anjo dangga vun yi, om maanggêem-aso me-lalak ni daka le, sil doosin lôôt.

Yesu wiing omaaho mekanu ti nivasa lak vu taaku Yeliko

(Matai 20:29-34; Maak 10:46-52)

³⁵ Yesu la valup ngaaho vu Yeliko, tombe omaaho mekanu ti nando hôök mop nanyendanga, ond nando mokataangg va vu hil. ³⁶ Tombe hango de hil ngeeyaata lalu-dala, om lingin nambe, “Nambe vaatii-ja?” ³⁷ Tombe lanêl vu nambe, “Yesu Nasaalet valu-nala.” ³⁸ ^lTombe omaaho mekanu teey nambe, “Yesu-e, hong sen gate danggakook neep vu Devit-ato, gakam pasiv in sa.” ³⁹ Tombe hil sen damunggin-ato ond lanêl yi lôôt nambe, “Olavam nama.” Le ma de yoo monateey lôôt nambe, “Yesu, hong sen gate danggakook neep vu Devit-ato, gakam pasiv in sa.” ⁴⁰ Tombe Yesu naale be nêl nambe sil gako naam vu yi. Tombe lako laam atombe Yesu lingin nambe, ⁴¹ “De gawiingin nambe saambiing vaati vu hong?” Tombe nêl nambe, “Omaaho Bop, gambiing-ambe sa mengg naatum-o.” ⁴² ^mTombe Yesu nêl nambe, “Om gamem naatum. Gawii-having om gamem anivasa lak.” ⁴³ Tombe yik me tum pavis atombe hako Anutu haale lak-ambe la taamuyin Yesu, tonde hil pin layi be sil lavand hôök Anutu.

^h 18:27 Mak 14:36 ⁱ 18:31 Luk 24:44 ^j 18:32 Luk 9:22,44 ^k 18:34 Mak 9:32

^l 18:38 Mat 15:22 ^m 18:42 Luk 7:50

Yesu yuuh Sakaias

19 ¹Yesu lukala Yeliko be la in nambe na, ²tonde hil sen dako taakis-ato silate yêêv ti nandôô-ju, haale nambe Sakaias, ond yite va ngeeyaata nando. ³Tombe yoo wiingin nambe ji Yesu naambe yi lati, le ma de vaha ngaaho om hil ngeeyaata daale dahilin, ⁴om yoo hatup-ambe munggin Yesu-so be la lak haah ti in nambe ji Yesu, in navu balup mop-anju be na.

⁵Tombe Yesu valup taakuu-ju tombe vêêl me lak-ambe nêêl vu Sakaias nambe, “Sakaias, ganduus pavis, in peey sa navu ana mando gambaam.” ⁶Om luus pavis-ambe hako Yesu lakala yite bayêên osin lopayo nivasa, ⁷“tonde hil pin layi be lanyuung nambe, “Yesu lukala nando having omaaho nipaya tii-ju in?”

⁸“Tonde Sakaias naale be nêêl vu Omaaho Bop nambe, “Omaaho Bop angge, sa navu aambu sate va vaalu vu hil sen dativak in va yuuh amêê-to, de sa tatuhin omaaho ti be sa hako yite vati ond sale aambu va yumbeyuuh dukanaah nyevahaan.” ⁹“Tombe Yesu nêêl vu nambe, “Gêên Anutu hôôvu ham bayêên tii-jo, in hong-anjo gate danggakook neep vu Abalaam having. ¹⁰“In Omaahonôôn Noow ond laam in nambe salo hil sen lala mend maa-to be gako sil lanom.”

Vakasin pakwesin lak hil sen dawiiing kul lak yêêv-ate monêê-to (Matai 25:14-30)

¹¹Hil lango vakasin-anju tombe kand vu nambe Yesu la valup ngaaho vu Yelusalem om omaahonôôn pin davu lanji naambe Anutu nanggin yite hil, om Yesu nêêl vakasin pakwesin ti vu sil nambe, ¹²“Omaaho ti osin haale bop navu na taaku dinaandiin in nambe yêêv bop bu haale omaaho lulemak vu, le mem nom ganggin yite hil. ¹³Om teey yite kul vaha nomaayuuh lalaam-ambe vu mone kaapiya yu-yuuh vu sil-ande nêêl vu sil nambe, ‘Ham ambiing kul jak monêê-ja be saanom gato le mem.’

¹⁴“Lung atonde la, lemu yite hil anind baya lôôt in yi, om lawiing hil heey-ambe sil taamuyin yi be lala lanêêl vu yêêv bop nambe, ‘Hey animbaya nambe omaahôô-ju me-naatu lulemak-ambe ganggin hey e.’ ¹⁵Le ma de hako haale lulemak-ambe lom, tombe nêêl-ambe hil lateey kul vaha-so sen vu mone vu sil-ato lalaam in nambe yoo gango naambe sil lawiing kul lak yite mone be lako mone nyesavokin vaahe-vaaheey lukala having.

¹⁶“Tombe ti la vu munggin-ambe nêêl vu nambe, ‘Himbop, saawiing kul lak gate mone kaapiya yuuh-ato be sa hako mone nyesavokin 200 kina lukalaam having.’ ¹⁷“Tombe omaaho lulemak nêêl vu nambe, ‘Ke

ⁿ 19:7 Luk 5:30; 15:2 ^o 19:8 Eks 22:1; Nam 5:6-7 ^p 19:9 Sin 16:31-34; Luk 13:16

^q 19:10 Luk 15:4; Jon 3:17; 1Ti 1:15 ^r 19:12 Mak 13:34 ^s 19:14 Jon 1:11

^t 19:17 Luk 16:10

mem, hong kul vaha nivasa. Ohanggin va pasivdaka mu nivasa lôôt, om onavu ganggin taaku bopaata nomaayuuu.’

¹⁸“Tonde yik ango la vu be nêêl vu nambe, ‘Himbop, gavu mone kaapiya yuuu vu sa tombe saawiing kul lak-ambe sa hako mone nyesavokin 100 kina lukalaam having.’ ¹⁹Tombe omaaho lulemak nêêl vu nambe, ‘Ke, om onavu naatu yêêv-ambe ongganggin taaku bop namaavaalu.’

²⁰“Tonde yik ti la vu be nêêl nambe, ‘Himbop, gate mone kaapiya yuuu nganjo, soo vayum hôôk tôômb-ambe sa hatung nando. ²¹Saayêênin hong in hong omaaho osin niwêêk bopaata. Hil vaalu datung va nando le goo nalakin silate va, tonde hil ango daalôôh vave le goo nako nôôn.’ ²²Tombe omaaho lulemak nêêl nambe, ‘Goo gate vakasin-anja om sa naanêêl naambe onggaako gate nipaya nyevahaan, in hong kul vaha nipaya. Galak sa ningg nambe sa omaaho osin niwêêk bopaata, hil vaalu datung va nando le soo nalakin silate va, tonde hil ango daalôôh vave le soo nako nôôn. ²³Le nambe vaati sen game hatung sate mone hôôk beng, in saanom ond sa gako sate va nom de sil lambu mone nyesavokin vaalu gaving?’ ²⁴Tonde nêêl vu hil sen daalêê-ju nambe, ‘Ham ambu vêêl mone in omaahôô-ja de ham ambu vu omaaho sen

hako mone bek tii-to.’ ²⁵Tombe lanêêl vu nambe, ‘Mu himbop, hako mone bek ti lung laa-to.’ ²⁶“Le nêêl nambe, ‘Sa naanêêl vu ham naambe hil pin sen silate va neep-ato ond sil e gako va vaalu gaving, nganjo omaaho paya paya sen silate va maa-to, ond va pasivdaka sen neep vu sil-ato le nama na valok-ate lôôt. ²⁷Lemu sate hil sen dayi sa payaa-to, de nind baya nambe same ganggin sil e, ond ham gako sil lanaam atombe ham anyiis sil-ambe lanjimb hôôk sa mengg-anjo.’”

Yesu lukala Yelusalem lohvu omaaho lulemak ti

(Matai 21:1-11; Maak 11:1-11; Jon 12:12-19)

²⁸Yesu nêêl vakasin-anju lung la tonde munggin-ambe valu-la in nambe na Yelusalem. ²⁹Tombe valu-la ngaaho vu Betpaasi yuuu Betaani vu kandu Oliv, le mem wiing yite maanggêem yuuu lamunggin-ambe lala, ³⁰tombe nêêl vu yuuu nambe, “Mana be mandukana bayêên-anju ond male angge naambe sil talu donggi noow ti naale, omaahonôôn-ame dalak bôôy e, ond muuh kavaayin-ambe muuh gako be manom. ³¹De omaaho ti jingin muuh naambe, ‘Muuh navu kavaayin donggi noow-anja in?’ ond muuh naanêêl vu naambe, ‘Omaaho Bop wiingin nambe biing kul ti jak pavis e.’”

³²“Om yuuu lala lalup-ambe yuuu layi va lohvu sen Yesu nêêl vu yuuu-ato, ³³om yuuu kavaayin donggi, tombe heendin-aso lanêêl vu yuuu nambe, “Muuh navu kavaayin donggi noow-anja in?” ³⁴Tombe yuuu lanêêl vu sil nambe, “Omaaho Bop wiingin nambe biing kul ak pavis e.” ³⁵Tonde yuuu lako laah vu Yesu, tombe yuuu lakaah yuuuhate lolop-ambe lavaah lakala donggi dami, be mem yuuu latung Yesu lakando be la.

“ 19:26 Mat 13:12; Luk 8:18 v 19:32 Luk 22:13

^{36w}Monala tombe hil lakaah silate lolop-ambe lavaah neep mopaatôôv in nambe Yesu gato jêês-ambe na. ³⁷Tombe tok valup ngaaho vu mopaatôôv ti luus hatu kandu Oliv ngaaho vu Yelusalem, tombe Yesu-te hil pin sen davu sapa yii-to daakôôhin-ambe lavand hôôk Anutu osin lapêêlis la vu yi in taahu taahu osin niwêêk pin sen Yesu wiing-ambe sil layi lung laa-to. ^{38x}Lapêêlis nambe, “Anutu biing samu samu vu omaaho lulemak-anja in laam ak Omaaho Bop haale. Hil baandoni mando osin vakasin melaas, tonde yiyi gako Anutu haale jak nanjip baandoni.” ³⁹Tombe Palisai heey daale having hil ngeeyaataa-ju ond lanêêl vu Yesu nambe, “Kapotung-e, onaanêêlin gate hil-anja naambe lavand nama.” ⁴⁰Le Yesu nêêl vu Palisai-sôônju nambe, “Sa naanêêl vu ham naambe sil lavand nama ond tatuuh-anja yoo le baakôôhin.”

Yesu su lak Yelusalem

^{41y}Tombe Yesu hatu la ngaaho be yi me lak taaku bop Yelusalem atombe su. ^{42z}Be nêêl nambe, “Gêên ham anjak mop sen ham mando osin vakasin melaas-ato ni ond mem, le ma de mop-anju navun yi in ham. ⁴³In nambe busin ti le naatok naam vu ham atombe hamate vaavis e gambe tôông gambuuhin ham tatup, in nambe ham-ame napak-ambe ana le, de lanyiis ham. ⁴⁴“Tonde sil e kawiiy ham osin hamate bayêên-ambe matelak lôôt, de tatuuh bayêên-ate ango me-le mando jak ango baandoni le, in dangga nambe Anutu laam in dôôvu ham, le ma de ham doosin.”

Yesu hatiyy hil sen daanggo va hôôk Anutu-te dumb bop alôô-to (Matai 21:12-17; Maak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵Lung laa tonde Yesu lukala Anutu-te dumb bop alo be hatiyy hil sen daanggo va hôôk dumb alopayôô-to be lala voon, ^{46b}de nêêl vu sil nambe, “Anutu-te vakasin neep hôôk kaapiya nambe, ‘Sate bayêên ond le naatu bayêên lohakin,’ le ma de ham awiing-ambe tu hil hôôndak-ate bayêên sen dahôôpis hôôk-ato.”

^{47c}Yesu nalukala Anutu-te dumb bop alo be navu taahu hil lak busin pin, tombe kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv-aso, osin tanasin dangga-so, de hil-ate yêêv bop-aso, sil oo mosalo mop in nambe lanyiis Yesu be jimb, ^{48d}le ma de me-latovu mop ti le, in hil pin oo mondango yite vakasin nivasa lôôt.

Lalingin Yesu nambe laam nawiing kul lak lati haale (Matai 21:23-27; Maak 11:27-33)

20 ¹Busin ti Yesu monanêêl tanasin atombe tatekin banye nivasa vu hil hôôk Anutu-te dumb bop alo, tombe kul vaha sen datung

^w 19:36 2King 9:13 ^x 19:38 Saam 118:26; Luk 2:14 ^y 19:41 Jon 11:35

^z 19:42 Ais 6:9-10; Mat 13:14; Lom 11:8 ^a 19:44 Luk 1:68; 21:6 ^b 19:46 Ais 56:7; Jer 7:11

^c 19:47 Luk 21:37; 22:53; Jon 18:20 ^d 19:48 Mat 21:46; Mak 14:1-2; Luk 20:19

salivangin-ato silate yêêv-aso osin tanasin dangga-so de himbop-aso lalup, ²tombe lanêêl vu Yesu nambe, “Onaanêêl vu hey e, lati nêêl-ambe galaam nawiing va pin-anjo? Onawiing kul-anjo lak lati haale?” ³Tombe Yesu nêêl laah vu sil nambe, “Om yik sa having, saanjingin ham in vakasin ti be ham naanêêl nom vu sa le. ⁴De Jon nalipis hil-ato ond lati nêêl? Anutu nêêl me omaahonôôn yoo lanêêl?” ⁵Tombe sil oo lakaas in nambe, “Yiyy naanêêl naambe Anutu nêêl ond le naanêêl vu yiyy naambe, ‘Le nambe tana sen ham-ame awii-having yi le?’ ⁶Me yiyy naanêêl naambe omaahonôôn lanêêl-ambe Jon nalipis hil, lemu yiyy naanêêl naambêênjo ond hil pin e tanga yiyy ak tatuuh-ambe yaanggimb, in sil lawii-having nambe Jon-anju yi omaaho sen nanêêl Anutu-te vakasin langaah-ato.” ⁷Om lanêêl laah vu Yesu nambe, “Bey, hey doosin.” ⁸Tombe Yesu nêêl vu sil nambe, “Om same le naanêêl omaaho sen sa naawiing kul lak haalêê-to vu ham e.”

Vakasin pakwesin lak hil anipaya sen danggin kul wain-ato
(*Matai 21:33-46; Maak 12:1-12*)

⁹Tombe Yesu nêêl vakasin pakwesin ti vu hil nambe, “Omaaho ti vaalôôh kul wain ti, tombe vu lukala hil vaalu namand-ambe sil danggin, tonde yoo la taaku dinaandiin-ambe la nando lôôt. ¹⁰Tonde busin sen wain nasuuh-ato tombe omaahôô-ju wiing yite hil kul ti la vu hil sen danggin yite kul wain-ato in nambe lambu wain nôôn vaalu vu, le ma de hil sen danggin kul wain-ato layiis-ambe latiiy laah-ambe la nama malis amu. ¹¹Tombe kul mangganaan wiing hil kul ango laah yesin, tombe layiis-ambe lawiing nindanjeen vu, tonde yik latiiy laah-ambe la nama malis amu having. ¹²Tonde yik wiing omaaho ti laah yesin tu balon yaal, tombe layiis-ambe ninaavi vapuuh-ande lakôôh la voon. ¹³Tombe kul mangganaan nêêl nambe, ‘Sale aambiing naambe vaati? Ke, om saambiing sa noongg sen sahengg having yi lôôt-ato be na, mak sil e lanjêênin yi.’ ¹⁴Lemu hil sen danggin kul wain-ato layi noow atombe yoo lanêêl vu sil nambe, ‘Omaaho sen-anju le gako mangganaan-ate va pin, om ham-o, yaanyiis-ambe jimb-ande kul-anjo naatu yate va.’ ¹⁵Om sil lakôôh la voon, de layiis-ambe yimb. Om ham akam bu naambe kul wain mangganaan e biing naambe vaati vu sil? ¹⁶Le balup-ambe nyiis hil sen danggin kul wain-anjuuto be lana mend nama lôôt, de bu kul wain-anju be hil vaalu ganggin.”

Hil lango Yesu-te vakasin-anjo tombe lanêêl nambe, “Malis, jip.” ¹⁷Le Yesu get sil-ambe nêêl nambe, “De Anutu-te vakasin sen-anjo neep hôôk kaapiya nambe vaati? Sen nêêl nambe,

^e 20:4 Mak 1:4-5 ^f 20:5 Mat 21:32 ^g 20:9 Ais 5:1 ^h 20:10 2Kro 36:15-16

ⁱ 20:17 Saam 118:22

‘Tatuuh ti sen hil kul-aso nind baya nambe me-landaav bayêên ak e, ond gêên tu bayêên ahelasu-te kook aniwêêk.’

^{18j}Naambe omaaho ti dupake be nyiis yi jak tatuuh-anju ond le naamuvin daka daka, le nambe tatuuh-anju gato tanga omaaho ti ond le matelak lôôt.”

^{19k}Tanasin dangga-so osin kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv-aso lalak ni nambe Yesu nêêl vakasin pakwesin tii-jo lak sil, om sil salo mop in nambe lanôôh yi pavis, le ma de layêênin hil.

Lalingin Yesu in gaate taakis vu Sisa

(Matai 22:15-22; Maak 12:13-17)

^{20l}Om tanasin dangga-so osin kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv-aso yoo mondanggin Yesu, tonde lawiing hil vaalu be lala vu yi. Hil-anju davu tatuhin nambe sil hil sen davu sapa Anutu-te tanasin keen-ato, le ma de mondapooyak Yesu in nambe naanêêl vakasin ti na paya, ond sil lanôôh-ambe lambu dukana yêêv bop nama in biing vakasin.

²¹Tombe hil-anju sen mondapooyak Yesuu-to lanêêl vu nambe, “Kaputung, hey alak ganim nambe hong omaaho sen onanêêl vakasin keen, yik goo navu tatekin Anutu-te mop keen vu hil, de game nayêênin omaaho ti nambe haale bop me haale pasiv e, ^{22m}om onaanêêl vu hey e. Lohvu nambe yiyi Islel gaate taakis na vu Lom-ate yêêv bop Sisa me malis?” ²³Le Yesu lak sil alondpayo ni lung la nambe lawiingin nambe tatuhin yi, om nêêl vu sil nambe, ²⁴“Ham taato mone taakis ti be saange le. Lati kanu osin haale lakaneep-anjo?” ²⁵Tombe lanêêl laah nambe, “Sisa.” Tombe Yesu nêêl vu sil nambe, “Om ham ambu Sisa-te va vu Sisa, de Anutu-te va vu Anutu.” ²⁶Tombe sil-ame lalohvu nambe tatuhin Yesu be naanêêl vakasin ti na paya hôôk hil amend e, om sil lavand ma, de lavindis lôôt in yite vakasin sen nêêl laah vu sil-ato.

Lalingin Yesu in omaahonôôn lanjimb-ande kandi jak-ato

(Matai 22:23-33; Maak 12:18-27)

²⁷Tombe hil Sadusi sen danêêl nambe omaahonôôn yimb-ame le kandi jak naah-ato, ond sil vaalu

lalaam-ambe lalingin Yesu nambe, ²⁸ⁿ“Kaputung, Mose kaavu tanasin in nambe yiyi sapa dôôk ond kaavu ti nambe, ‘Omaaho ti yimb-ande havuuh vane nando de noow ma, ond omaahôô-ju hali le gako vane vahaahôôv-anju in yuuh gako unoopasiv dukanaah mangganaan sen yimb-ato ahembaan.’

²⁹Tombe omaaho ti sil o halindin namaavaalu be vindak yuuh dando, tombe sil halindin tuk hako vêêh ti be yimb de noow ma. ³⁰Om sil halindin

^j 20:18 Ais 8:14-15 ^k 20:19 Luk 19:47-48 ^l 20:20 Luk 11:54 ^m 20:22 Lom 13:6-7

ⁿ 20:28 Diu 25:5

miin hako hali vane vехааhôôv-ambe yimb, ³¹de gwey hako vехааhôôv-anju be yimb. Tombe yik sil pin lôôt-ambe la hato sil halindin meey, sil pin layimb-ande sil noondin ma, ³²tombe vехааhôôv yimb lakaneep ahus.

³³Om vu busin sen omaahonôôn yimbin kandi jak naah-ato ond vехааhôôv-anju le naatu sil ti tana vane? In sil namaavaalu be vindak yuuh lako vêêh timuu-ju lung laa-to.” ³⁴Le sim Yesu nêêl vu sil nambe, “Moow ayuuh vêêh dako sil dando gêên-anjo, ³⁵nganjo hil sen Anutu liinggis nambe sil lalohvu kandi jak naah-ambe mando metumin vu taamusin-ato, ond moow ayuuh vêêh-ame le gako sil e. ³⁶De sil-ame lalohvu nambe lanjimb jesin naah e, in sil kandi lak lung la, om sil lalohvu angela-so, de sil latu Anutu-te noow-aso. ³⁷De sen hil yimbin kandi jak naah-ato ond Mose taato langaah hôôk vakasin lak haah aniyin sen kin natum hôôk-ato, in vakasin-anju ond nêêl Omaaho Bop nambe Abalaam ayuuh Isak-ande Yaakop-ate Anutu. ³⁸Le hamambe yaal layimb om yaal lala

valok-ate? Malis, in Anutu ond hil metumin vu voon osin hil pin sen layimb-ambe lala dando metumin-ato silate Anutu yi, in yik hil amend moos osin hil yimbin-ato pin dando metumin hôôk Anutu me.”

³⁹Tombe tanasin dangga-so vaalu lanêêl nambe, “Kaputung, ganêêl vakasin anivasa.” ⁴⁰Tombe layêênin-ambe me-lalingin vakasin ti vu Yesu yesin laah e.

Kalisi lati noow?

(Matai 22:41-46; Maak 12:35-37)

⁴¹Tombe Yesu lingin sil nambe, “Nambe vaati sen danêêl omaaho sen Anutu yoo holin yi vulôôt in nambe dôôvu yiyi-ato nambe yite danggakook neep vu Devit? ⁴²In Devit kaavu vakasin ti hôôk kaapiya Saam nambe, ‘Omaaho Bop nêêl vu sate Omaaho Bop nambe, “Omando sa namangg vasa gaving sa, ⁴³de sale aambiing-ambe hil sen dayi hong payaa-to le langgulis hong vaalu kambi.”’

⁴⁴Om sen Devit nêêl omaahôô-ju nambe Omaaho Bop, le nambe vaati sen Omaaho Bop-anju tu Devit-ate hil moos ti?”

Hil ganggin sil in tanasin dangga-so

(Matai 23:1-36; Maak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵Hil pin mondangoyin Yesu lava, tonde nêêl vu yite maanggêem-aso nambe, ⁴⁶“Ham ganggin ham in tanasin dangga-so, in sil oo lawiingin

° 20:36 1; Jon 3:1-2 P 20:37 Eks 3:2-6 ° 20:38 Lom 14:8-9 ° 20:42-43 Saam 110:1

* Luk 20:44 Yesu nêêl Devit-ate vakasin-anju in nambe bêêl sil alund jak in kand bu naambe omaaho sen Anutu yoo holin yi vulôôt in nambe dôôvu yiyi-ato ond yite danggakook neep vu Devit lemu yite niwêêk kaluuh Devit la, ondeey Devit nêêl nambe Omaaho Bop.

nambe lanjop lolop dinaandiin-ambe ganjung noh talind in nambe omaahonôôn gako sil jak, osin sil lana mando hil pin amend vu dumb alo, de vanôôn bop ond sil oo mando nalu munggin. ⁴⁷Tonde dalakin vехаahôôv-ate bayêên, de davun londpayo lak lohakin diin, om nipaya nyevahaan e naatovu sil bopaata lôôt.”

Vехаahôôv hatung salivangin
(Maak 12:41-44)

21 ¹Yesu monayi de hil kupak dangga-so daate silate salivangin lukala kalong hôôk Anutu-te dumb bop alo. ²Tombe yi de vехаahôôv ti yinêên va ma, yik valup-ambe haate yinêên mone noow daka yuuh, ³‘tombe Yesu nêêl nambe, “Sa naanêêl keen vu ham naambe vехаahôôv-anju, ond yinêên va ma, lemu hatung salivangin-anju kaluuh omaahonôôn pin. ⁴In sil pin-anju va ngeeyaata nando le lako pasivdaka-daka be latung salivangin ak, de vехаahôôv-anju yinêên va ma, lemu haate yite mone sen baanggo vanôôn ayuuh ame jak-ato pin lukala tu salivangin.”

Yesu nêêl nambe hil e kawiiy Anutu-te dumb bop
(Matai 24:1-2; Maak 13:1-2)

⁵Tonde hil vaalu lakaas in Anutu-te dumb bop nambe hil lavunak ak tatuuh anivasa vasa osin va mengali sen vaheey lavu in nambe gako Anutu haale jak-ato, tombe Yesu nêêl nambe, ⁶“Ham nahe vaa-ju, nganjo busin ti tombe tatuuh-anju ango me-le mando jak ango baandoni le, hil e kawiiy pin-ambe na mando danjeen.”

Yesu nêêl vakasin lak nimeen ngeeyaata
(Matai 24:3-14; Maak 13:3-13)

⁷Tombe lalingin Yesu nambe, “Kaputung, naangelis e vaa-jo le naatok naam? Hey e anjak ni jak vaati

naambe vaa-jo navu balup?’ ⁸Tombe nêêl nambe, “Ham ganggin ham in omaaho ango le tatuhin ham, in hil ngeeyaata le lanaam-ambe daanêêl sa haalengg ak sil naambe, ‘Sa Kalisii-jo,’ de daanêêl naambe, ‘Busin ngaaho lak-anjo,’ ond ham-ame taamuyin sil e. ⁹De ham e gango ngaamong osin hil ahend kalin vu silate yêêv-aso banye, le ham-ame naham jak e, in vaa-jo le naamunggin, lemu va pin-ame le jung na pavis e.”

¹⁰Tonde yik nêêl vu sil nambe, “Bayêên bu ngo le kandi be lambiing ngaamong vu bayêên bu ngo, de gaaman ango le kandi be biing ngaamong vu gaaman ango. ¹¹Tonde jemaapi le jêêy bopaata, de meep biing omaahonôôn, osin nilakin naatovu hil tave tave nohvu taaku vaalu, tonde va bopaata osin niwêêk vu baandoni le biing-ambe hil lanjêênin lôôt.

‘ 21:3 2Ko 8:12 “ 21:6 Luk 19:44

¹²“Lemu va vaaluu-jo le naatovu ham naamunggin naambe hil e lanôôh ham-ambe lambiing nindanjeen vu ham. Tonde le lambu ham dukana yêêv dumb-aso namand osin gatung ham dukana kalaambus, tonde le gako ham ana vu hil lulemak-aso osin yêêv bop-aso in nambe ham ambiing vakasin in sate hil ham, ¹³ond manyinja hamate busin ti sen ham naanêêl sa banyengg langaah vu sil-ato. ¹⁴Om ham akam oo bu bulôôt naambe sil gako ham ana in ham ambiing vakasin, ond ham akam-ame bu vakasin sen ham naanêêl naah vu sil-ato le. ¹⁵“Yik soo le aambu kakook osin vakasin anivasa vu ham, tombe mem hil sen dayi ham payaa-to pin-ame le lanohvu naambe sil-ame kawiiy osin sil-ame daanggôôl hamate vakasin e. ¹⁶“Tonde ham mom-aso osin tam-aso, de halim-aso, tonde hamate hil osin hil sen ham dangga tii-to ond sil laving, sil e lambu ham dukana hil namand, tombe le lanyiis ham vaalu be ham anggimb. ¹⁷Tombe hil pin e nind baya lôôt in ham in sate hil ham, ¹⁸“Lemu ham alumvalus ti me-le na menama le. ¹⁹“Ham oo baaku nimeen pin ond mem ham e mando metumin.”

Yesu nêêl nambe hil ngaamong e kawiiy Yelusalem
(*Matai 24:15-21; Maak 13:14-19*)

²⁰“Ham angge naambe hil ngaamong vaha-so davu gambuuh Yelusalem tatup, ond mem ham anjak ni naambe ngaaho lak in davu lambiliyak Yelusalem na valok-ate. ²¹Tombe mem hil sen dando Yudiaa-to ond dapak-ambe lana mando kandu lu. Tonde hil sen dando bayêên Yelusalem-ato ond gavuuuh-ande lana, de hil sen lala dando taavêêt alôô-to ond me-landukanaah Yelusalem e. ²²“In busin-anju ond hil Yuda davu gako silate nipaya nyevahaan, in nambe Anutu-te vakasin pin sen yite hil kaavu bôôy-ato nôôn jak. ²³“Om hôôk busin-anju ond nimeen e naatovu vêêh-aso sen noondin lukaalêê-to osin vêêh vaalu sen daahen davu sum vu noondin-ato, in nimeen bopaata le naatovu hil-anjo pin osin nyevahaan nipaya naatovu sil. ²⁴“Hil vaalu sen sil-ame Yudaa-to, sil e dasap Yuda vaalu jak yipak-ambe lanjimb, tonde le talu sil vaalu be gako sil lana mando hil ango-te taaku pin, tonde le mondambiliyak hil Yuda valok-ate be na nohvu busin sen hil vaaluu-jute niwêêk jung naa-to le mem.”

Omaahonôôn Noow e nom
(*Matai 24:29-31; Maak 13:24-27*)

²⁵“Hil e lanji va bopaata biing taaku me osin kwaav-ande matam, tonde lôôy e nyiis bopaata be biing nindaandun lôôt, de omaahonôôn

^v 21:12-15 Mat 10:18-20; Luk 12:11-12 ^w 21:15 Sin 6:10 ^x 21:16 Mat 10:21-22

^y 21:18 1 Sml 14:45; Luk 12:7 ^z 21:19 Hiblu 10:36 ^a 21:22 Diu 32:35; Jer 5:29; 46:10;

Hos 9:7 ^b 21:23 1Ko 7:26 ^c 21:24 Esra 9:7; Saam 79:1; Ais 63:18; Lom 11:25; Taato 11:2

^d 21:25 Saam 46:2-3; 65:7-8; Taato 6:12-13

vu voon e lanjêênin-ambe kand na nge-ngeey lôôt. ²⁶Tombe hil e kand bu lôôt naambe vati navu biing omaahonôôn nohvu taaku pin, om le lanjêênin lôôt-ambe landupake be lana danjip. De va niwêêk vu baandoni pin e baale ye-yêêy, ²⁷*tombe mem le lanji Omaahonôôn Noow naam hôôk bayiimb alo, ond le naam osin niwêêk gaving nikaapulis bopaata. ²⁸^fHam angge vaa-ju naatok naam ond mem ham kandi baale be ham amem jak, in ngaaho lak in Anutu nôôh ham vêêl.”

Mêêl suusin nêêl busin taato
(*Matai 24:32-35; Maak 13:28-31*)

²⁹Tombe Yesu nêêl vakasin pakwesin ti vu sil nambe, “Ham akam bu mêêl^g suusin. ³⁰Ham angge naambe manak pulapul valu-la, ond ham anjak ni naambe ngaaho lak in yiy kape mêêl jakana jok. ³¹De yik nambêênja om ham angge naambe vakasin pin-ato nôôn ak ond ngaaho lak in Anutu navu ganggin yite hil.

³²“Sa naanêêl keen vu ham naambe hil sen dando gêên-anjôôto ond me-le lanjimb e, de va pin nôôn jak e mem. ³³^hYendak osin ngaanggis e na menama, nganjo sate vakasin ond me-le na menama le, yoo le nanjip danggata.”

Ham mando mem naatum

³⁴ⁱ“Ham ganggin ham-ande va vaalu nambe sen ham oo angga vanôôn bo-bop, osin ham naanum bel-ambe ham mokaatuuh hôôk, tonde ham naham jak in nimeen voon-ate, ond ham-ame kam bu va vaaluu-ju lôôt e, in ham e kam bu va vaaluu-ju de ham akam jingin Omaahonôôn Noow na, tonde yite busin e naatok naam pavis. ³⁵Naambe sen jaang nayiis mun, ond busin sen-anju le naatok naam vu omaahonôôn pin dando lohvu taaku voon-anjo pin. ³⁶^jOm ham oo mando mem naatum osin ham anohak jak busin pin in nambe ham oo baale niwêêk lôôt tombe nimeen ayuuh ame me-kape ham e, ond mem ham e baale Omaahonôôn Noow ame.”

³⁷^kTombe nalak busin pin ond Yesu la navu taahu hil hôôk Anutu-te dumb bop alo, tonde busin ond nalaah taaku sen danêêl nambe kandu Oliv-ato. ³⁸Tombe hil pin dala vu Yesu hôôk dumb alo hôôk samiinaanôôn nalak busin pin-ambe mondango yite vakasin.

^e 21:27 Dan 7:13; Mat 26:64; Taato 1:7 ^f 21:28 Lom 13:11 ^g Luk 21:29 Yesu tatekin yite vakasin-anjo vu yite hil ond taahu lak silate hahanôôn ti haale nambe pik, le hey pakwe vakasin-anjo lak mêêl in nambe mêêl ond yiy oo yate va om yalak ni. De hey kaavu lak yiy oo yate va vaalu having nambêênja, in yiy oo alak silate mopaatôôv ani lung la. ^h 21:33 Luk 16:17 ⁱ 21:34 Mat 24:48-50; Mak 4:19; Luk 17:27; 1Tes 5:3
^j 21:36 Mak 13:33; Taato 6:17 ^k 21:37 Luk 19:47

Yudas liinggis nambe le bu Yesu dukana yêêv-aso namand
(Matai 26:1-5,14-16; Maak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53)

22 ¹Busin bop ti ngaaho lak, ond busin-anju hil datongin balet, lemu me-datung yis nalukala le, nganjo daya balet amu, ond danêel busin bop-anju nambe busin haluusin, in kand navu sen Anutu haluuh hil Islel hôôk vu Ijip bôôy-ato. Om busin bop-anju ngaaho lak, ²tombe kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv-aso osin tanasin dangga-so lawiingin nambe lanyiis Yesu, lemu layêênin hil pin om davu salo mop lôôt in nambe lanyiis-ambe jimb.

³Tombe Saalang lukala maanggêem nomaayuuh-ambe laam yuuh-ato ti Yudas sen danêel nambe Iskaliot-ato, ⁴tombe Yudas-anju la vakaas having yêêv-aso salivangin-ate osin ahevaavu sen danggin Anutu-te dumb bop-ato silate yêêv-aso in nambe bu Yesu dukana sil namand. ⁵Tombe sil akand vasa be laliinggis nambe lambu mone vu Yudas, ⁶om Yudas liinggis vu sil, tombe yoo salo mop in nambe bu Yesu dukana sil namand kaatokin-ande hil pin-ame lanji le.

Maanggêem yuuh samu vanôôn busin haluusin-ate vu Yesu-so
(Matai 26:17-25; Maak 14:12-21; Jon 13:21-30)

⁷Tombe busin bop sen hil datongin balet, lemu me-datung yis nalukala le, nganjo daya balet amuu-to, ond yite busin tok laam, ond busin-anju Yuda pin dayiis bik sipsip noow-ambe dasi lohvu busin haluusin-ate. ⁸Tombe Yesu wiing Pita yuuh Jon lala be nêel vu yuuh nambe, “Mana samu vanôôn busin haluusin-ate vu yiyi in yangga.” ⁹Tombe yuuh lalingin nambe, “Gawiingin nambe haay samu vanôôn mando tana?” ¹⁰Tombe nêel vu yuuh nambe, “Mandukana bayêên bop atombe omaaho ti navu kava bel hôôk dêêngg ond le naatovu muuh, ond muuh taamuyin-ambe mandukana bayêên sen lukalaa-to. ¹¹Tombe muuh naanêel sa naambe sa kaputung vu bayêên mangganaan-anju be manjingin naambe bayêên alo ti sen sangga vanôôn busin haluusin-ate gaving sate maanggêem-aso ham-anja neep ond taato vu muuh. ¹²Tombe le taato bayêên alo bopaata ti neep baandoni ond latongin lung la be neep, ond muuh samu vanôôn mandôô-ju.” ¹³Tombe yuuh lala be yuuh layi lohvu sen Yesu nêel-ato tombe mem yuuh samu silate vanôôn busin haluusin-ate.

¹ 22:1 Eks 12:1-27 ^m 22:2 Luk 20:19 ⁿ 22:3 Jon 13:2,27 ^o 22:7 Eks 12:1-27

^p 22:13 Luk 19:32

Yesu vu paasa vu yite maanggêem-aso
(*Matai 26:26-30; Maak 14:22-26; 1 Kolint 11:23-25*)

¹⁴ Ngaaho lak in lanja vanôôn busin haluusin-ate tombe Yesu hato nando having sinaale-so, ¹⁵ tombe nêêl vu sil nambe, “Soo aawiiingin lôôt nambe sangga vanôôn busin haluusin-ate tii-jo gaving ham vêêl e, le mem sa gako nivaane. ¹⁶ “De sa naanêêl vu ham naambe same le angga vanôôn-anjo ti jesin naah e, de vanôôn-anjo dangga nôôn jak vu busin sen Anutu ganggin yite hil-ato le mem.”

¹⁷ Tombe Yesu lôôh kap wain ti lak-ambe lohak osin pêêlis la vu Anutu, de nêêl nambe, “Ham gakôô-ja naas-ambe ham pin naanum, ¹⁸ de sa naanêêl vu ham naambe same le naanum wain nôôn aniluk ti jesin naah e, de na nohvu busin sen Anutu naam in ganggin yite hil-ato le mem.” ¹⁹ Tombe Yesu lôôh balet ak-ambe lohak osin pêêlis la vu Anutu, le mem hapok balet-anju be vu vu sil, de nêêl nambe, “Manyinjo sa ningg naavi [sen sa naavu la doos in dôôvu ham-ato. Ham oo monambiing naambêênjo in nambe ham akam bu sa.” ²⁰ Tombe laya vanôôn lung la, le mem yik lôôh kap wain ak-ambe nêêl nambe, “Kap wain-anjo ond manyinjo Anutu-te vakasin moos sen jôôy lung la be neep-ato, de saambiing-ambe nanjip niwêêk ak sa kaasêêh sa ningg hees na in dôôvu ham-ato.] ²¹ “Lemu ham gangoyin, omaaho sen navu bu sa dukana hil sen lanôôh saa-to namand ond yik ham ti sen yiy nando monaha vanôôn-anjôôto. ²² In Omaahonôôn Noow e jimb nohvu sen Anutu yoo nêêl lung laa-to, lemu omaaho sen bu yi dukana hil namand-ato le gako nimeen.”

²³ Tombe maanggêem-aso yoo dalingin vu sil nambe “Mak lati le biing naambêênju?”

Maanggêem-aso lakaas in nambe sil ti tana naatu silate lukook

²⁴ Tombe maanggêem-aso yoo dayêês sil in nambe sil ti tana le naatu silate lukook. ²⁵ “Tombe Yesu nêêl vu sil nambe, “Hil vu voon-anjo ond silate lulemak-aso danêêl vakasin osin niwêêk lôôt-ambe daanggôôl silate hil. De silate yêêv bop-aso yoo lawiiingin nambe hil daanêêl sil naambe hil ngaatum. ²⁶ “Lemu ham ond ham-ame ambiing naambêênju le. Nganjo ham ti haale bop savok ham pin ond yoo daanggôôl yi be naatu omaaho haale pasiv lôôt e mem, de ti sen tu hamate yêêv-ato ond biing va naambe sen yi omaaho malis ti in dôôvu ham. ²⁷ “In hamambe omaaho ango tana savok? Omaaho osin haale bop ango sen hato nando in nambe ja vanôôn-ato, me hil kul

ango sen naluuh vanôôn-ambe navu vuu-to? Mak ham akam navu nambe omaaho osin haale bop sen hato nandôô-to savok. Le sak, sa nando having ham nambe sen hil malis-ambe sa naahôôvu ham.

^q 22:16 Luk 13:29 ^r 22:19 Luk 24:30 ^s 22:21 Saam 41:9; Jon 13:21-22 ^t 22:24 Luk 9:46

^u 22:25 Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 ^v 22:26 Mat 23:11; Mak 9:35 ^w 22:27 Jon 13:12-15

28 “Ham ond ham oo naale having sa hôôk nimeen pin sen sa vaakuu-to. 29^xTombe Aamangg vu kul vu sa lung la in nambe sa ganggin hil, tonde yik saavu kul vu ham lung la, 30^yom ham e mando monangga vanôôn osin ham naanum gaving sa vu taaku sen sa ganggin hil-ato, tonde ham e mando jak lulemak-ate sia be ham gangoyin hil Islel dangga nomaayuh-ambe laam yuuh-ato silate vakasin.”

Yesu nêêl nambe Pita le jak alu in yi
(*Matai 26:31-35; Maak 14:27-31; Jon 13:36-38*)

31^zTonde Yesu nêêl nambe, “Simon-e angge, Anutu liinggis in Saalang nambe sahi ham naambe sen hil daliihin wit nôôvoov-ato. 32^a“Le saalohak in hong lung la nambe game gavuuu galompayo sen gawii-having saa-to na le, tonde ganggilin hong nom vu saa-to ond mem okaandu halim-aso.” 33^bLe Pita nêêl vu nambe, “Omaaho Bop, sa longgpayo la having nambe hil gatung hong dukana kalaambus osin lanyiiis hong-ambe ganggimb, ond yik lanyiiis sa gaving hong.” 34^cLe Yesu nêêl nambe, “Pita, sa naanêêl vu hong e, peey busin kokalêêh-ame le naasu le de gale ganjak alum in sa balon yaal vêêl e.”

Laayul mone-te de vaahes ayuuh yipak

35^cTonde Yesu nêêl vu sil nambe, “Bôôy saanêêl-ambe ham ala anêêl sate banye nivasaa-to, ond ham-ame hako laayul mone-te osin vaahes-ande suul e, ond ham ativak in va, me malis?” Tombe lanêêl nambe, “Malis.” 36^dTombe nêêl vu sil nambe, “Om gêên-anjo naambe omaaho ti-te laayul mone-te nando ond gako osin vaahes, tonde omaaho ti-te yipak ngaamong-ate ma, ond bu yite lolop na be baanggo yipak jak. 37^eDe sa naanêêl vu ham naambe Anutu-te vakasin sen sil kaavu be neep nambe, ‘Lasevin yi having hil sen dawiiing va nipayaa-to,’ ond le nôôn jak vu sa, in Anutu-te vakasin pin sen sil kaavu lak sa be neep-ato nôôn nalak.” 38^fTombe sil lanêêl vu Yesu nambe, “Omaaho Bop gangge, yipak yuuh nganjo.” Tombe Yesu nêêl nambe, “Lung.”

Yesu lohak
(*Matai 26:36-46; Maak 14:32-42*)

39^fLung atonde Yesu hato la be la kandu Oliv nambe sen yoo nala boyambôôy-ato, tombe maanggêêm-aso taamuyin yi. 40^gTombe tok la taaku sen la in nambe naa-to, tombe nêêl vu sil nambe, “Ham anohak in nambe palapin-ame naatovu ham e.” 41^hTombe hataah la diin lohvu

^x 22:29 Luk 12:32 ^y 22:30 Mat 19:28 ^z 22:31 2Ko 2:11 ^a 22:32 Jon 17:11,15,20; Saam 51:13 ^b 22:33 Luk 22:54 ^c 22:35 Luk 9:3; 10:4 ^d 22:36 Luk 22:49
^e 22:37 Ais 53:12; Luk 22:52 ^f 22:39 Luk 21:37; Jon 18:1

hil gaate tatuuh na gato, tonde hatung kaatu be lohak vu Anutu nambe, ⁴²“O Aamangg, naambe gawiingin ond ganôôh kap nimeen-atêênjo vêêl in sa, lemu same naanêêl e, goo gate va.”

⁴³ [Tombe angela ti vu baandoni hato vu Yesu be kaandu yi. ⁴⁴Tombe lopayo nimeen lôôt-ambe monalohak niwêêk lôôt osin laasêêp laam-ambe tok la voon nambe sen nihees naviiy daang-ambe navu tatooy laa-to.]

⁴⁵Lohak lung la de kandi be laah vu maanggêêm-aso, le yi de sil deep in londpayo nimeen, ⁴⁶om nêêl nambe, “Nambe vaati sen ham nahop? Ham kandi be ham anohak in nambe palapin-ame naatovu ham e.”

Lalôôh Yesu

(*Matai 26:47-56; Maak 14:43-50; Jon 18:3-12*)

⁴⁷Yesu naahen monanêêl vakasin-anjo tonde maanggêêm nomaayuu-h ambe laam yuuh-anjôôto ti Yudas hako hil ngeeyaata be lato pavis. Tombe Yudas la ngaaho in nambe naamuuh Yesu gaambôôk, ⁴⁸tombe Yesu nêêl vu nambe, “Yudas, onamuuh Omaahonôôn Noow in nambe otaato yi langaah-ambe hil lanôôh a?”

⁴⁹^hTombe hil sen daale having Yesuu-to layi nambe hil davu lanôôh yi, om lalingin nambe, “Omaaho Bop, hey nasap sil ak yipak a?” ⁵⁰Tombe maanggêêm-aso ti sap kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv bop yite hil kul ti nanye vasa be yêêhin, ⁵¹le Yesu nêêl nambe, “Ngaamong jip.” Tonde hambe nama lak nanye be nivasa lak laah.

⁵²ⁱTonde yêêv-aso salivangin-ate osin ahevaavu sen danggin Anutu-te dumb bop-ato silate yêêv-aso, de hil bop-aso sen sil lalaam in lanôôh Yesuu-to, ond Yesu nêêl vu sil nambe, “Ham alaam in ham anôôh sa, lemu nambe vaati sen ham hako yipak ayuuh tapum sapa ham-ambe ham alaam nambe sen ham alaam vu omaaho hôôndak ti? ⁵³^jSa nando having ham hôôk Anutu-te dumb bop alo lak busin pin, le ma de ham-ame namam nalak sa le, lemu hamate busin sen ham anôôh saa-to osin busin sen mekanu-te niwêêk neep-ato ond gêên-anjo.”

Pita lak alu in Yesu

(*Matai 26:57-58,69-75; Maak 14:53-54,66-72; Jon 18:12-18,25-27*)

⁵⁴^kLalôôh Yesu be lako la be lalukala bayêên, yik kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv bop-ate bayêên-anju, tonde Pita motaamuyin, le ma de yoo naale aheseseey daka. ⁵⁵Tombe hil vaalu lavaav kin hôôk bayêên talind lavuun tombe lato dandô-jû, tombe Pita la hato nando having sil. ⁵⁶^lTombe vêêh kul ti yi de Pita nando be kin natum ak mekaalus, tombe get lôôt-ambe nêêl nambe, “Omaahô-jû navu sapa Yesuu-jû having.” ⁵⁷Le ma de Pita lak alu nambe, “Ma, sa doosin yi.”

^s 22:42 Mat 6:10 ^h 22:49 Luk 22:36 ⁱ 22:52 Luk 22:37 ^j 22:53 Jon 7:30; 8:20; Kol 1:13

^k 22:54 Saam 31:11; Luk 22:33 ^l 22:56 Sin 4:13

⁵⁸Daka having atombe omaaho ang'o yi be nêêl nambe, "Hil sen davu taamuyin Yesuu-to ti hong-anja." Le Pita nêêl nambe, "Hali, sak ma-o."

⁵⁹Tombe taaku me ti la lung la, tombe omaaho ti nêêl niwêêk nambe, "Keen, hil-anjuuto ond silate omaaho tii-ja, in yi vu Galili having-ato."

⁶⁰Le ma de Pita nêêl nambe, "Hali, sa doosin va sen onanêêl-anja."

Naahen monanêêl atonde kokalêêh su, ⁶¹"tombe Omaaho Bop hilin-ambe get Pita, tombe mem Pita ka

vu Omaaho Bop-ate vakasin sen nêêl vu nambe, "Kokalêêh-ame naasu le de gale ganjak alum in sa

balon yaal vêêl e." ⁶²Tombe Pita hat'o la voon-ambe ka pasiv-ambe su lôôt.

Hil pale Yesu osin laveek yi
(*Matai 26:67-68; Maak 14:65*)

⁶³Hil sen lalôôh Yesuu-to lanêêl yi pale be laveek yi,

⁶⁴tombe layum mekaalus-ande lanêêl vu nambe, "Onaanêêl omaaho ti sen yis hong-ato langaah." ⁶⁵Tonde lanêêl vakasin palesin ngeeyaata lak yi.

Yesu naale kaansol-aso mend
(*Matai 26:59-66; Maak 14:55-64; Jon 18:19-24*)

⁶⁶Langaah ak atombe Yuda-te kaansol-aso osin kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv-aso de tanasin dangga-so lasupin e mem lako Yesu la vu sil, ⁶⁷"be lanêêl nambe, "Naambe hong omaaho sen Anutu yoo holin hong vulôôt in nambe gandôovu hey-ato ond onaanêêl vu hey." Le Yesu nêêl vu sil nambe, "Sa naanêêl vu ham ond ham-ame le ambiing gaving e, ⁶⁸de naambe saanjingin vakasin vu ham ond ham-ame le naanêêl nom vu sa le. ⁶⁹Le gêên-anjo Omaahonôôn Noow navu mando Anutu niwêêk nama vasa." ⁷⁰Tombe sil pin lalingin nambe, "Om Anutu Noow hong a?" Tombe nêêl vu sil nambe, "Ham anêêl-anja, yik saa-jo." ⁷¹Tombe lanêêl nambe, "Yiyy navu salo omaahonôôn in nambe daanêêl vaati gaving? Yiyy hango nambe nêêl Anutu palêê-jo."

Lako Yesu la naale Pilata me
(*Matai 27:1-2,11-14; Maak 15:1-5; Jon 18:28-38*)

23 ¹Tombe sil pin kandi lak-ambe lako Yesu la naale yêêv bop Lom ti me, yêêv-anju haale nambe Pilata. ²Tombe lanêêl vakasin ak Yesu nambe, "Hey aatovu omaahôô-ja de naanjiihin heyate hil in nambe sil gavuuheyate yêêv-aso na osin nanêêlin hey nambe hey-ame gaate taakis na vu yêêv bop Sisa le, tonde nanêêl nambe yi omaaho

^m 22:61 Luk 22:34 ⁿ 22:67 Jon 10:24; 3:12; 8:45 ^o 22:69 Sin 7:56 ^p 22:70 Luk 4:3,9

^q 23:2 Luk 20:25

lulemak ti sen Anutu yoo holin yi vulôôt-ato.” ³Tombe Pilata lingin Yesu nambe, “Yuda-te omaaho lulemak hong a?” Tombe Yesu nêêl vu nambe, “Ganêêl-anja, yik saa-jo.” ⁴Tombe Pilata nêêl vu kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv-aso osin hil pin nambe, “Same aatovu omaahôô-jôôto yite vakasin ti le.” ⁵Le sil lanêêl niwêêk nambe, “Yoo naanjiihin hil de navu taahu hil lohvu taaku Yudia pin, vu Galili be laam-anjo.”

Yesu la naale yêêv bop Helot ame

⁶Pilata hango silate vakasin atombe lingin nambe, “Om omaahôô-jo yi Galili ti mava?” ⁷Tombe sil laliinggis, tombe mem Pilata lak ni nambe Yesu vu taaku Galili sen Lom-ate yêêv bop Helot nanggin-ato, om wiing Yesu la vu Helot, in yik Helot laam nando Yelusalem hôôk busin tii-ju.

⁸Tombe Helot yi Yesu be pêêlis lôôt, in hango Yesu banye, om lak busin pin yoo wiingin nambe ji yi, in ka vu nambe mak le biing taahu taahu osin niwêêk ti be ji. ⁹Om Helot lingin vakasin ngeeyaata vu Yesu, le ma de Yesu me-nêêl vakasin ti laah e.

¹⁰Tombe kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv-aso osin tanasin dangga-so daale daate vakasin lak Yesu niwêêk lôôt. ¹¹Tombe Helot osin yite hil ngaamong vaha-so lawiing nindanjeen vu Yesu osin lanêêl yi pale, tombe lalop tôômb amengali hôôk yi, le mem Helot wiing laah vu Pilata. ¹²Tombe Helot ayuuh Pilata lawiing nipaapu vu yuuh hôôk busin tii-ju nivalok, nganjo munggin

ond yuuh oo layi yuuh paya.

Pilata nêêl nambe lanyiis Yesu be jimb

(Matai 27:15-26; Maak 15:6-15; Jon 18:39–19:16)

¹³Tombe Pilata teey kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv-aso osin yêêv bop-aso de hil pin-ambe lalaam, ¹⁴tombe nêêl vu sil nambe, “Ham hako omaahôô-jo laam vu sa be ham anêêl nambe naanjiihin hil in nambe sil gavuu silate yêêv-aso na. Tombe sa hango yite vakasin hôôk ham amem-anjo, le same aatovu yite nipaya ti lohvu ham anêêl vakasin ak yii-to le. ¹⁵Tonde yik Helot having, me-tovu yite nipaya ti le, om wiing lom vu yiy. Ham gangoyin, me-wiing va nipaya lohvu nambe jimb e, ¹⁶om sa gaveek e mem sa naanêêl-ambe yoo na malis amu.”

¹⁷[Lohvu ta pin hôôk hil Yuda-te busin bop busin haluusin-ato, ond Pilata navu kavaayin kalaambus-aso ti be navu la malis vu sil.] ¹⁸Le sil pin lateey nambe, “Ganyiiis omaahôô-ja be jimb, de okavaayin Balabas vu hey.” ¹⁹Balabas-anju ond haanjiihin hil Yelusalem-ambe lawiing ngaamong vu gaaman osin yiiis omaaho ti be yimb, ondeey latung lukala kalaambus.

²⁰Tombe Pilata wiingin nambe kavaayin Yesu, om teey la vu hil pin-anju yesin laah, ²¹le ma de lateey laah nambe, “Ganyiiis jak ana haah pako. Ganyiiis jakana haah pako.” ²²Tombe Pilata nêêl tu balon yaal nambe, “In? Wiing vaati paya deey? Same aatovu yite nipaya ti lohvu nambe jimb e, om sa gaveek e mem sa naanêêl-ambe yoo na malis amu.” ²³Le ma de sil oo niwêêk-ambe lateey lavand bopaata nambe nyiis Yesu be jimb, tombe sil lavand savok Pilata ²⁴om liinggis nambe le biing nohvu sil lanêêl-ato. ²⁵Tombe omaaho sen latung lukala kalaambus in dangga nambe haanjiihin hil-ambe lawiing ngaamong vu gaaman osin yiis omaaho ti be yimb-ato, ond Pilata kavaayin-ambe la malis lohvu hil oo mondanêêl, de Yesu ond vu la in nambe jimb nohvu sil oo lawiingin-ato.

Layiis Yesu lakala haah pako

(*Matai 27:32-44; Maak 15:21-32; Jon 19:17-27*)

²⁶Hil Lom ngaamong vaha-so lako Yesu la, tombe hil Sailini ti haale nambe Simon vu kul-ambe hato, tombe lalôôh-ambe lavu haah pako vu be kava, tombe taamuyin Yesu be la.

²⁷Tombe hil ngeeyaata lôôt taamuyin Yesu be lala, osin vêêh ngeeyaata davu kaatuuh sil-ambe dasu in Yesu be dala. ²⁸Le Yesu hilin laah vu vêêh-aso be nêêl nambe, “Vêêh Yelusalem, ham-ame naasu in sa le, ham oo naasu in ham osin noom-aso. ²⁹“In ham gangoyin, busin ti navu naatok naam atombe hil e daanêêl nambe, ‘Vêêh-aso sen daale muuh de me-lako noondin e, de me-lavu sum vu noondin e, ond sil akand vasa.’ ³⁰“Tombe hil e daanêêl vu kandu naambe, ‘Ham anjumbin jakana hey baandoni be ham savun hey.’ ³¹“In dawiiing nambêênjo vu haah moos sa, om le lambiing naambe vaati vu ham haah bambusin-ato?”

³²Tonde omaaho yuuh, yik yuuh lawiing va nipayaa-to, ond lako yuuh-ambe lala in nambe lanyiis yuuh-ambe yuuh lanjimb gaving Yesu. ³³Latok lala taaku sen danêêl nambe Taaku Lukook atombe layiis Yesu lakala haah pako vu taakuu-ju. Tombe layiis omaaho yuuh-anju daale having Yesu, ango naale nama vasa, de ango naale nama kêênj. ³⁴“Tombe Yesu lohak nambe, “O Aamangg, okawiiy hil-anjote nipayaa-jo na, in va sen dawiiing-anjo ond sil doosin dangga.” Tombe hil ngaamong vaha-so laate tatuuh-ambe tambe lak Yesu-te lolop-ande latiiy lohvu sil.

³⁵“Tombe hil daale mondagget, de yêêv bop-aso lanêêl Yesu pale nambe, “Hôôvu hil vaalu, om naambe Anutu yoo holin yi vulôôt-ato keen ond yoo dôôvu yi.” ³⁶“Tonde yik hil ngaamong vaha-so pale Yesu having, de lako bel anikalin la vu ³⁷be lanêêl vu nambe, “Naambe Yuda-

“ **23:29** Luk 21:23 “ **23:30** Hos 10:8; Taato 6:16 “ **23:31** 1Pi 4:17 * **23:34** Ais 53:12; Mat 5:44; Sin 7:60; Saam 22:18 “ **23:35** Saam 22:7-8 * **23:36** Saam 69:21

te omaaho lulemak hong ond goo gandôôvu hong.” ³⁸Tombe vakasin ti sil kaavu be neep ak haah pako lu baandoni nambe, “Yuda-te Omaaho Lulemak-anjo.”

³⁹Tombe omaaho nipaya yuuh-anju sen layiis yuuh having Yesuu-to, angô nêêl Yesu pale nambe, “Hong omaaho sen Anutu yoo holin hong vulôôt-ato keen a? Om goo gandôôvu hong-ande gandôôvu haay gaving.” ⁴⁰Le angô nêêl yi nambe, “Game nayêênin Anutu le? Hoow hako nivaane timu nambe sen Yesu hakôô-jo, ⁴¹tonde hoow ond lohvu in hoow hako lukalaah hoow oote nipaya, nganjo omaahôô-jo ond me-wiing vati paya le.” ⁴²“Tonde nêêl vu Yesu nambe, “Yesu, sen ganom naambe omaaho lulemak in ganggin gate hil-ato ond gakam bu sa.” ⁴³Tombe Yesu nêêl vu nambe, “Sa naanêêl keen vu hong naambe peey-anjo onavu mando Paladis gaving sa.”

Yesu yimb

(*Matai 27:45-56; Maak 15:33-41; Jon 19:28-30*)

⁴⁴^bTombe taaku mekaalus laam naale lavuun atombe taaku mekanu hôôk lohvu taaku pin-ambe laam soosin hôôk lohvu taaku me yaal. ⁴⁵^cDe taaku mekanu hôôk-anju tombe tôômb bopaata dinaandiin lôôt, yik tôômb-anju yakaluuh Anutu-te dumb vaambuung alopayôô-to, ond kweek la yuuh. ⁴⁶^dTombe Yesu teey lava bopaata nambe, “Aamangg, saavu sa kanungg lukalaas onamam.” Nêêl lung la tonde mem yimb la.

⁴⁷Tombe hil Lom-ate yêêv ngaamong vaha ti yi va pin-anjo tombe hako Anutu haale lak nambe, “Keen, omaahôô-jo omaaho nivalok.” ⁴⁸^eTombe hil pin sen sil lasupin lalaam in lanji vaa-jo ond layi tombe sil kaatuuh sil-ande lalaah baand. ⁴⁹^fTonde hil sen lalak Yesu ni osin vêêh sen sil davu sapa Yesu vu Galili be lalaam-ato, ond daale diin daka be mondayi va pin-anjo.

Lambe Yesu naavi lukala lavandangga

(*Matai 27:57-61; Maak 15:42-47; Jon 19:38-42*)

⁵⁰Tombe kaansol ti haale nambe Yusep, ond yi omaaho nivalok osin nivasa. ⁵¹^gYusep-anju vu Yuda-te bayêên bop ti Alimatia, de yoo ka navu busin sen Anutu naam in ganggin yite hil-ato, ond me-liinggis in vakasin sen kaansol-aso vaalu lanjôôy osin va sen lawiing ak Yesuu-to le, malis. ⁵²Om Yusep-anju la vu yêêv bop Pilata be kataangg Yesu naavi vu, ⁵³le mem la lôôh Yesu naavi hatô be vayum hôôk tôômb valôôy, tombe la hambe lukaneep hôôk lavandangga ti sen lasap bôôy, le me-lambe omaahonôn ti lukaneep hôôk-ato le.

^a 23:42 Mat 16:28 ^b 23:44 Emo 8:9 ^c 23:45 Eks 26:31-33; 36:35 ^d 23:46 Saam 31:5; Sin 7:59 ^e 23:48 Luk 18:13 ^f 23:49 Saam 38:11; 88:8; Luk 8:2-3 ^g 23:51 Luk 2:25,38

⁵⁴Busin tii-ju ond busin sen Yuda-so davu samu sil in davu lanjji busin sawaasin. ⁵⁵^hOm vêêh-aso sen davu sapa Yesu vu Galili be lalaam-ato ond sil taamuyin Yusep-ambe lala layi lavandangga. Tonde layi taaku vuuti sen Yusep hambe Yesu naavi lukala neep hôôk-ato, ⁵⁶ⁱle mem lalaah baand-ambe sil samu bel galovasa vasa yuuh ame. Tomem busin sawaasin atombe sil sawaah lohvu tanasin nêêl-ato.

Yesu kandi lak

(*Matai 28:1-10; Maak 16:1-8; Jon 20:1-10*)

24 ¹Sonda samiinaanôôn atombe vêêh-aso kandi pavis-ambe lako va galovasa sen sil samuu-to be lala lavandangga. ²Lala lalup atombe layi de tatuuh bop tatolin la in lavandangga avi lung la, ³om sil lalukala lavandangga le layi de Omaaho Bop Yesu naavi me-neep e. ⁴^jTombe sil oo daahen kand monavu vaa-jo lôôt atonde omaaho yuuh lato daale having vêêh-aso pavis ond yuuhate tôômb têêlang, ⁵^ktombe vêêh-aso layêênin lôôt-ambe lavun mend kaalus la kambini. Tombe yuuh lanêêl vu sil nambe, “Nambe vaati sen ham navu salo omaaho metumin hôôk hil yimbin-ate taakuu-jo? ⁶ [Me-neep-anjo le, kandi lak-ambe la gêên.] Ham akam bu vakasin sen naahen nando Galili de nêêl vu ham-ato le. ⁷Nambe le lambu Omaahonôôn Noow dukana hil anipaya namand, tombe lanyis ak haah pako be jimb, le mem busin naatu yaal atombe kandi jak naah.” ⁸Tombe mem vêêh-aso kand vu Yesu-te vakasin-anju, ⁹tombe sil vu lavandangga be lalaah-ambe latulin vakasin pin-anjo vu maanggêêm nomaayuuhambe laam tii-to, de vu Yesu-te hil vaalu pin.

¹⁰^mVêêh-asôônju ond Malia Magadala yuuh Joana, de Malia sen Jems tangganaan-ato, tonde vêêh vaalu laving yaal, ond sil-anjo sen sil lanêêl vaa-ju vu sinaale-so, ¹¹lemu sinaale-so kand vu nambe lanêêl vakasin malis amu, om me-lawii-having sil lavand e. ¹²Le ma de Pita kandi be hatup-ambe la kakôôhin lavandangga lopayo, le yi de tôômb malis amu nando, tombe laah baan-ambe ka vu lôôt nambe mak vaati wiing.

Yesu tovu yite hil yuuh vu mop Emaus

(*Maak 16:12-13*)

¹³Tombe hôôk busin tii-ju Yesu-te omaaho yuuh vu Yelusalem-ambe lala in lana bayêên ti haale nambe Emaus, nando diin lohvu 11 kilomita, ¹⁴de yuuh oo mondakaas ak Yesu-te vakasin pin-ato.

¹⁵ⁿYuuh mondakaas atombe Yesu hato vu yuuh-ambe yaal mondala, ¹⁶tombe yuuh layi le yuuh-ame lalohvu nambe lanjak Yesu ni le. ¹⁷Tombe Yesu nêêl vu yuuh nambe, “Muuh oo monakaas in vakasin vaati de muuh nala?” Tombe yuuh daale osin yuuh akand pasiv, ¹⁸om ango haale nambe Kleopas nêêl laah

^h 23:55 Luk 23:49 ⁱ 23:56 Eks 12:16; 20:10; Diu 5:14 ^j 24:4 Sin 1:10 ^k 24:5 Luk 2:9

^l 24:7 Luk 9:22; 17:25 ^m 24:10 Luk 8:2-3 ⁿ 24:15 Mat 18:20

vu nambe, “Ham vaatêêvak sen ham alaam nando Yelusalem-ato ond hong timu ondoosin va sen lawiing vu Yelusalem vasêên daka be tok lam gêên-anjôoto?” ¹⁹Tombe Yesu lingin yuuh nambe, “Om lawiing vaaheey?” Tombe yuuh lanêêl vu nambe, “Va sen lak Yesu Nasaaleto, in yi omaaho ti sen nanêêl Anutu-te vakasin langaah-ato, tonde Anutu osin omaahonôn pin layi nambe yoo nawiing va osin niwêêk de nanêêl vakasin aniwêêk, ²⁰le heyate kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv-aso osin yêêv bop-aso lavu lukala Pilata nama in nambe naanêêl naambe jimb, om nêêl-ambe layiis ak haah pako be yimb. ²¹Lemu hey hatung mengg in nambe yi omaaho sen navu nôôh Islel vêêl in va nimeen ayuuh amêê-to. Ke, tonde va ango having nambe busin tu yaal gêên ²²tonde heyate vêêh vaalu lanêêl vakasin ti, tombe hey akangg nala ngeey lôôt. In sil lala lavandangga gêên samiinaanôn, ²³le layi de ninaavi me-neep e, tombe yik lalom-ambe lanêêl vu hey nambe layi angela-so dando langaah vu sil, be lanêêl nambe Yesu nando metumin. ²⁴Tombe yik heyate hil vaalu lala lavandangga be layi lohvu vêêh-aso lanêêl, le me-layi Yesu le.”

²⁵Tombe Yesu nêêl vu yuuh nambe, “De malumkook-ame nawiing kul e? Mame awii-having vakasin pin sen Anutu-te hil lanêêl langaah bôôy-ato le. ²⁶Omaaho

sen Anutu yoo holin yi vulôôt-ato ond yite mop neep nambe gako nivaane vêêl-ambe jimb e mem Anutu gako yi jak.” ²⁷Tonde Yesu hako vakasin lak hôôk Mose-te vakasin osin hil sen danêêl Anutu-te vakasin langaah-ato silate vakasin, le mem tatekin vakasin pin sen nalak yi be neep hôôk Anutu-te kaapiyaa-to dangga langaah vu yuuh.

²⁸Yaal lala lato ngaaho vu bayêên sen yuuh lala in nambe lanaa-to, tombe Yesu wiing in nambe na, ²⁹le ma de yuuh lanêêl lôôt nambe, “Ganaam mando gaving haay e, in soosin hôôk-ambe taaku navu naambus na.” Om Yesu lukala bayêên in nambe mando gaving yuuh.

³⁰Yaal dando in nambe lanja vanôn atombe Yesu lôôh vanôn ak-ambe lohak, tombe hapok-ambe vu vu yuuh, ³¹tombe mem yuuh layi Yesu be lalak ni, de pavis atombe la mema in yuuh. ³²Tombe yuuh oo lanêêl vu yuuh nambe, “Keen, vakaas having hoow vu mop-ande tatekin Anutu-te vakasin langaah atombe walonggpaya nivasal lak lôôt.”

³³Tombe yuuh kandi pavis-ambe yuuh lalaah Yelusalem, tombe yuuh latovu maanggêem nomaayuuhambe laam ti lasupin sil having hil vaalu, ³⁴tombe sil lanêêl vu yuuh nambe, “Omaaho Bop kandi keen-ambe taato yi vu Simon.” ³⁵Tonde mem yuuh latulin va sen Yesu hatovakaas vu yuuh vu mop osin vu vanôn vu yuuh-ambe yuuh lalak nii-to.

° 24:19 Mat 21:11 P 24:21 Luk 1:68; 2:38; 19:11; Sin 1:6 ° 24:22 Luk 24:1-11

† 24:24 Jon 20:3-10 ° 24:25 Luk 24:44 † 24:26 Luk 9:22; Sin 3:13; 17:3; Jon 13:31

° 24:27 Diu 18:15; Saam 22:1-21; Ais 53 ° 24:30 Luk 22:19 ° 24:34 1Ko 15:4-5

Yesu taato yi vu yite maanggêêm-aso
(Matai 28:16-20; Maak 16:14-18; Jon 20:19-23)

³⁶ *Daahen danêêl vakasin-anjo tonde Yesu yoo hato naale hôôk sil lavuun, tombe nêêl vu sil nambe, “Ham alompayo nanjip melaas.” ³⁷ *Le ma de sil lavindis lôôt de layêênin, tombe kand vu nambe mak layi mamu ti. ³⁸ Tombe Yesu nêêl vu sil nambe, “Ham naham nalak in? De nambe vaati sen ham akam yu-yuuh? ³⁹ Sa keen-anjo. Ham angge sa namangg ayuuh sa vahangg nganjo. Ham palaah sa be ham angge le, in mamu ond laaliip osin kook ma, nganjo sak ham nahe nambe sa laaliip osin sa kook nando.” ⁴⁰ [Nêêl vakasin-anjo le mem taato nama osin vaha vu sil.] ⁴¹ *Tombe sil lapêêlis lôôt, le melawii-having pavis e, kand yu-yuuh lôôt, om Yesu lingin sil nambe, “Vanôôn daka nando?” ⁴² Tombe lavu paahuung vasisin ti vu, ⁴³ tombe hako be ya hôôk sil amend, ⁴⁴ *le mem nêêl vu sil nambe, “Bôôy sen sa naahen nando having ham-ato, ond saanêêl vu ham nambe vakasin pin sen sil kaavu lak sa be neep hôôk Mose-te tanasin, de neep hôôk Anutu-te vakasin sen hil danêêl langaah bôôy-ato, de neep hôôk kaapiya Saam having-ato, ond le nôôn jak, om nôôn ak-anjo.” ⁴⁵ Tombe mem Yesu wiing-ambe sil lalak Anutu-te vakasin dangga ni. ⁴⁶ *Tonde nêêl vu sil nambe, “Anutu-te vakasin neep hôôk kaapiya nambe omaaho sen Anutu yoo holin yi vulôôt-ato ond le gako nivaane be jimb, tombe busin naatu yaal e mem kandi jak vu hil yimbin-ate, ⁴⁷ *tombe mem hil e daanêêl na nohvu hil taaku pin, ond le daanêêl jak Kalisi haale naambe sil langgilin londpayo be Anutu kawiiy silate nipaya na, ond le daanêêl vu Yelusalem vêêl e.

⁴⁸ *^d “Ham ahe va pin-anjo om ham naanêêl langaah.

⁴⁹ *^e De ham gango le, va sen Aamangg jôôy vakasin lung la nambe le bu vu ham-ato, ond sa navu aambiing-ambe jakanaas ham, om ham oo mando bayêên bop-anjo vêêl-ambe niwêêk vu baandoni jakanaas ham e mem.”

Anutu hako Yesu lakalaah baandoni
(Maak 16:19-20; Sinaale 1:9-12)

⁵⁰ Tombe Yesu hako sil lala Betaani, tombe valaah nama lak-ambe lohak sil. ⁵¹ Naahen monalohak sil atonde havuuh sil-ande lakala baandoni. ⁵² *Tombe sil [latung kaatu vu Yesu le mem] lalaah Yelusalem osin londpayo nivasa lôôt. ⁵³ Tombe sil oo dando hôôk Anutu-te dumb bop alo be mondapêêlis vu Anutu nalak busin pin.

* **24:36** 1Ko 15:5 ³⁷ **24:37** Mat 14:26 ³⁸ **24:41** Jon 21:5 ^a **24:44** Luk 18:31; 24:27

^b **24:46** Ais 53; Hos 6:2 ^c **24:47** 1Ti 3:16 ^d **24:48** Jon 15:27; Sin 1:8 ^e **24:49** Jon 14:16; 15:26; 16:7; Sin 1:4 ^f **24:52** Jon 14:28; 16:22